

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

/ моніторинг інформаційного поля /

№ 6 червень 2026

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Центр досліджень соціальних комунікацій
Національна юридична бібліотека
Заснований у 2026 році
Видається раз на місяць
Головний редактор Ю. Половинчак
Редакційна колегія: С. Закірова, Ю. Половинчак, Н. Іванова, Т. Дубас
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційний бюлетень

№ 6 червень 2026

Укладачі: *О. Пестрецова, М. Бірюков, Д. Іванов*

Відповідальна за випуск: *С. Закірова*

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
Центр досліджень соціальних комунікацій,
Національна юридична бібліотека, 2026

КИЇВ 2026

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Гармонізація законодавства України у сфері захисту рослин із правом ЄС: переваги та ризики	5
--	---

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Застарілі парламентські процедури гальмують ухвалення євроінтеграційних законів і потребують системного оновлення	14
Громадський проєкт посилення ролі Верховної Ради в євроінтеграції та впровадженні Оцінок законодавчого впливу	17
Експерти: робота конкурсних комісій із міжнародними експертами потребує єдиних правил ухвалення, мотивування та оскарження рішень	18
Законопроєкт про обмеження розголосу справ проти політиків може послабити прозорість антикорупційних розслідувань	22
Нові правила декларацій доброчесності суддів мають застереження щодо ефективності перевірок і відповідності європейським зобов'язанням	23

СУДОУСТРІЙ

ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Проміжний Тіньовий звіт для Єврокомісії фіксує прогрес і проблеми України у правосудді, антикорупції, правопорядку та правах людини	26
Законопроєкт про декларації доброчесності суддів рекомендований до ухвалення в другому читанні	27
DEJURE: Нові правила декларацій доброчесності перетворюють перевірку суддів на формальність без реальної відповідальності	29
Під виглядом євроінтеграційної реформи закон про декларації доброчесності може зірвати реальне очищення Верховного Суду	30
Судові конкурси за участі міжнародних експертів потребують єдиних правил добору, оцінювання та оскарження рішень	34
Звіт ТСК про щодо можливих корупційних правопорушень у правоохоронних органах, судах та органах судової влади	36
Урядові ініціативи щодо пенітенціарних інспекцій і Ukraine Facility оновлюють рамку реформ у сфері верховенства права	39

ФУНКЦІОНУВАННЯ

ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Перші критерії ЄС показують, що Україна відстає від Молдови в частині реформ верховенства права, прав людини та закупівель	41
Моніторинг виконання «плану Качки-Кос» засвідчує повільний прогрес України у ключових реформах верховенства права та антикорупції ..	45
Законопроєкт № 15056 має завершити підготовку України до приєднання до Робочої групи ОЕСР з протидії хабарництву	50
Антикорупційна стратегія від «Європейської солідарності» посилює фокус на топкорупції, реформі ДБР і захисті антикорупційних інституцій	51
Реформа публічних закупівель і фінансового контролю стає одним із ключових тестів практичної готовності України до вступу в ЄС	52
Чому Україні потрібне не стільки створення нового органу рівності, скільки посилення наявної системи захисту від дискримінації та її спроможності діяти системно.	55
«Позитивний» висновок Ради Європи стосовно окремих положень проєкту нового Цивільного кодексу містить критику та застереження щодо свободи слова, роботи медіа і захисту цифрових прав	58
Запропоновані під виглядом євроінтеграції зміни до законодавства можуть звужити доступ до публічної інформації, послабити громадський контроль і створити нові корупційні ризики	62
Стан демократичних інституцій України та її спроможність реалізовувати євроінтеграційні реформи під час війни	65

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Енергетичний ринок

Впровадження європейських механізмів розподілу потужності та тарифікації на міждержавних газових з'єднаннях для інтеграції газового ринку до ЄС	66
Аграрний сектор	
Вимоги до українського рослинництва для адаптації до стандартів ЄС та відповідні виклики для аграріїв	68

Цифровізація сфери захисту рослин та впровадження нових електронних сервісів сприяє підготовці агросектору України до норм ЄС.....	71
Законодавчі, ветеринарні та екологічні вимоги ЄС до українських тваринників для доступу до європейського ринку та адаптації галузі до нових стандартів	72
Вплив євроінтеграційних вимог на роботу молочної галузі України та на її готовність до стандартів ЄС після 2030 р.	76
<i>Фінанси</i>	
Проблема виконання євроінтеграційних зобов'язань зі збереженням стійкості української економіки та конкурентоспроможності бізнесу в умовах війни.....	78
Що емітентам цінних паперів треба знати про XBRL-звітність, інсайдерський контроль та нові санкції.....	80

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Транспорт

Новий закон про безпеку та інтероперабельність залізничного транспорту наближає українську залізницю до стандартів ЄС.	81
---	----

Екологічні норми

Як Україні підготувати промисловість до європейських правил ціноутворення на викиди вуглецю та використати механізми декарбонізації для ринку ЄС.....	82
---	----

УПРАВЛІННЯ КОРДОНОМ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Які зміни в міграційній політиці необхідні Україні для наближення до стандартів ЄС та забезпечення належного захисту прав іноземців, біженців тощо	84
Як цифровізація процедур, розвиток прикордонної інфраструктури та гармонізація митних правил наближають систему управління кордонами України до стандартів ЄС	86
Шлях України від безвізового режиму до приєднання до Шенгенської зони. Реформи, що необхідні для інтеграції до спільного європейського простору без кордонів	89

Нова редакція Митного кодексу надає митниці слідчі повноваження та водночас послаблює реформу БЕБ і євроінтеграційні зобов'язання ... 93

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Україна переходить від саморегулювання до європейської моделі правового регулювання штучного інтелекту та готує закони для розвитку ШІ відповідно до стандартів ЄС	94
--	----

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Відповідність проекту нового Трудового кодексу європейським і міжнародним стандартам	95
Проблема запровадження інституту зареєстрованого партнерства для одностатевих пар, як одного із практичних євроінтеграційних зобов'язань України.....	99
Проблема виконання вимог ЄС щодо прав ЛГБТКІ+ осіб в Україні та як антигендерні наративи впливають на євроінтеграційні зобов'язання	100

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Reuters: П'ять країн ЄС хочуть урізати права нових членів після вступу до блоку	103
The Guardian: У ЄС назвали можливі строки вступу України до Союзу	104
Politico: Які «подарунки» ЄК готує для претендентів на вступ до ЄС	105

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Анотований бібліографічний список наукових статей (2023-2024 рр.)	106
---	-----

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Гармонізація законодавства України у сфері захисту рослин із правом ЄС: переваги та ризики

Матеріал на сайті «*Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*»

Автор: І. Беззуб, науковий співробітник, НЮБ НБУВ

У сучасних умовах реформування системи захисту рослин є одним із ключових напрямів державної аграрної та євроінтеграційної політики України. Відповідність національного законодавства європейським вимогам у сфері фітосанітарної безпеки безпосередньо впливає на конкурентоспроможність української аграрної продукції, доступ до зовнішніх ринків, захист здоров'я населення та рівень екологічної безпеки. У контексті набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС адаптація законодавства у сфері захисту рослин набуває не лише економічного, а й стратегічного значення.

Європейський Союз застосовує комплексний підхід до регулювання сфери захисту рослин, який базується на принципах безпечності харчових продуктів, мінімізації ризиків для здоров'я людини та охорони навколишнього природного середовища. Особлива увага приділяється контролю використання засобів захисту рослин, простежуваності аграрної продукції, розвитку інтегрованих систем захисту рослин та поступовому скороченню використання небезпечних хімічних препаратів. У межах ЄС функціонує ризик-орієнтована модель державного контролю (підхід, за якого перевірки бізнесу плануються та проводяться залежно від ступеня ризику, який несе діяльність підприємства), що забезпечує високий рівень фітосанітарної безпеки та прозорості аграрного ринку.

Для України гармонізація законодавства із правом ЄС у сфері захисту рослин має комплексне значення. По-перше, вона створює правові передумови для інтеграції до європейського економічного простору та розширення доступу української продукції рослинного походження на ринки держав-членів ЄС. По-друге, адаптація законодавства сприяє підвищенню рівня захисту здоров'я населення завдяки посиленню контролю за використанням засобів захисту рослин та зменшенню ризиків їх негативного впливу. По-третє, впровадження європейських підходів є важливим елементом екологічної політики держави, оскільки спрямоване на збереження біорізноманіття, відновлення родючості ґрунтів та зменшення екологічного навантаження на аграрні території. Для України, яка має значний аграрний потенціал і водночас стикається з проблемами деградації ґрунтів та екологічного навантаження, перехід до таких підходів є важливим елементом сталого розвитку.

Важливим чинником реформування сфери захисту рослин є необхідність переходу до сучасних моделей аграрного виробництва, що передбачають використання інноваційних технологій, цифрових систем управління та біологічних методів боротьби зі шкідниками. У довгостроковій перспективі це може забезпечити підвищення ефективності аграрного сектору, зростання експортного потенціалу України та зміцнення її позицій на світовому аграрному ринку.

Ключовим етапом адаптації українського законодавства до стандартів ЄС стало ухвалення Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» (№ 4147-IX від 17 грудня 2024 р.), який був підписаний Президентом України 15 січня 2025 р. Закон імплементує 18 базових актів права ЄС у сфері санітарних та фітосанітарних заходів і фактично формує нову модель державного регулювання у сфері захисту рослин¹.

¹ Президент України підписав Закон про державне регулювання сфери захисту рослин. Верховна Рада України.
URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/257731.html

Основні положення Закону передбачають комплексне оновлення правового регулювання у сфері захисту рослин. Зокрема, запроваджується європейська система простежуваності обігу рослин, продуктів рослинного походження та засобів захисту рослин на всіх етапах їх виробництва, транспортування, зберігання та реалізації. Окрему увагу приділено вдосконаленню механізмів державного контролю відповідно до положень Регламенту ЄС № 2017/625, який визначає загальні принципи офіційного контролю у сфері харчової та фітосанітарної безпеки.

Закон також посилює вимоги до використання засобів захисту рослин. Передбачено обов'язкове навчання осіб, які здійснюють поводження із засобами захисту рослин, запровадження системи завчасного інформування про їх застосування, технічний огляд обладнання для внесення препаратів, а також ведення обліку та звітності щодо використання таких засобів. Запровадження цих механізмів спрямоване на зменшення ризиків для здоров'я людини та довкілля, а також на забезпечення прозорості обігу засобів захисту рослин.

Однією з особливостей нового Закону є розширення участі суб'єктів господарювання у виконанні окремих функцій у сфері захисту рослин. Зокрема, видача паспортів рослини; маркування дерев'яного пакувального матеріалу; технічний огляд обладнання для застосування засобів захисту рослин; проведення лабораторних досліджень. Такий підхід відповідає європейській практиці делегування окремих технічних функцій акредитованим суб'єктам за умови належного державного нагляду.

Важливим напрямом реформи є цифровізація сфери захисту рослин. Закон передбачає створення нових електронних державних реєстрів, зокрема Державного реєстру професійних операторів, Державного реєстру осіб, уповноважених здійснювати діяльність щодо поводження із засобами захисту рослин, а також Державного реєстру лабораторій у сфері захисту рослин. Формування таких інформаційних систем має забезпечити прозорість державного контролю, спрощення адміністративних процедур та ефективний моніторинг діяльності суб'єктів господарювання.

Цей Закон набирає чинності через три роки з дня опублікування і замінить собою закони «Про карантин рослин» (№ 3348-XII від 30.06.1993 р.) та «Про захист рослин» (№ 180-XIV від 14.10.1998 р.).

Прийняття Закону дозволить досягти системної сумісності законодавства України із законодавством ЄС у сферах захисту рослин, а також застосування і обігу засобів захисту рослин, що спростить вихід української продукції рослинного походження на зовнішні ринки, а його реалізація сприятиме підвищенню ефективності та прозорості процедур державного контролю у сфері захисту рослин, створенню зрозумілих і прозорих правил для ведення бізнесу, наголосив міністр аграрної політики та продовольства України В. Коваль².

Голова Комітету ВРУ з питань аграрної та земельної політики О. Гайду також переконаний, що новий Закон допоможе забезпечити високий рівень якості засобів захисту рослин, дотримання ефективності сільськогосподарської діяльності та спрощення експорту української агропродукції на європейські ринки³.

Подальшим кроком у реалізації законодавчої реформи стало ухвалення постанови Кабінету Міністрів України від 21 січня 2026 р. № 117 «Про затвердження Порядку державної реєстрації у сфері захисту рослин та Порядку ведення державних реєстрів у сфері захисту рослин». Документ визначає механізми державної реєстрації операторів ринку, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою, транспортуванням, зберіганням та реалізацією рослинної продукції і

² Парламент прийняв Закон про державне регулювання сфери захисту рослин. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/parlament-pryiniav-zakon-pro-derzhavnerehulivannia-sfery-zakhystu-roslyn>

³ Верховна Рада прийняла закон про державне регулювання сфери захисту рослин – що він передбачає. Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/uk/news/laws/318492-verkhovnaya-rada-prinyala-zakon-ogosudarstvennom-regulirovani-sfery-zaschity-rastenycho-on-predusmatrivaet>

Джерело: <https://www.rivneprod.gov.ua/2025/01/16/zakon-ukrayiny-pro-derzhavne-regulyuvannya-sfery-zahystu-roslyn/>

засобів захисту рослин. Крім того, постанова встановлює порядок створення та функціонування нових державних реєстрів у сфері захисту рослин.

Постанова набирає чинності 17 січня 2028 р. – одночасно з набранням чинності Законом України «Про державне регулювання сфери захисту рослин»⁴.

Крім цього, одним із ключових інструментів державної політики у сфері безпечного та відповідального застосування засобів захисту рослин має стати Національний план дій щодо зменшення ризиків та негативних наслідків застосування засобів захисту рослин для життя і здоров'я людини, тварин, рослин та навколишнього природного середовища, передбачений ст. 27 нового Закону. Національний план має визначити основні пріоритети державної політики у сфері безпечного використання засобів захисту рослин, механізми впровадження інтегрованих систем захисту рослин та інструменти оцінки ризиків їх застосування. Важливо, що такий підхід відповідає сучасній європейській концепції сталого аграрного розвитку та екологічно відповідального землеробства. Такий документ є обов'язковим у країнах-членах ЄС для регулювання питань сталого використання пестицидів⁵.

⁴ Уряд гармонізує систему захисту рослин з нормами ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-harmonizuiie-systemu-zakhystu-roslyn-z-normamy-ies>

⁵ Мінагрополітики ініціює розробку Національного плану дій зі зменшення негативних наслідків застосування ЗЗР. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/news/minahropolityky-initiuiie-rozrobku-natsionalnohoplanu-dii-zi-zmenshennia-nehatyvnykh-naslidkivzastosuvannia-zzr>

Експерти аграрної та євроінтеграційної сфер загалом позитивно оцінюють Закон України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», розглядаючи його як стратегічно важливий крок на шляху модернізації аграрного сектору та підвищення конкурентоспроможності української аграрної продукції.

Ухвалення документа стало важливим елементом виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань у сфері санітарних і фітосанітарних заходів. Україна вже пройшла оцінювання законодавства аграрного сектору на відповідність європейським стандартам та продовжує процес гармонізації окремих напрямів державної політики з правом ЄС. У цьому контексті Закон України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» став однією з ключових регуляторних реформ, включених до 256-го раунду Індексу реформ, де отримав високу оцінку – +1,5 бала. Індекс реформ є аналітичним інструментом оцінювання темпів економічних реформ в Україні та базується на експертному аналізі змін у регуляторному середовищі, які визначаються як реформаторські або антиреформаторські⁶.

Серед основних переваг Закону фахівці насамперед відзначають модернізацію системи захисту рослин та перехід до європейської моделі регулювання. Документ об'єднує положення кількох застарілих нормативно-правових актів у єдину комплексну систему, що сприяє підвищенню правової визначеності, ефективності державного контролю та прозорості регуляторних процедур.

Важливою перевагою Закону вважається також посилення експортного потенціалу України. Гармонізація національного законодавства із правом ЄС створює передумови для спрощення доступу української аграрної продукції до європейських ринків, підвищення рівня довіри міжнародних партнерів та подальшої інтеграції України до єдиного європейського економічного простору.

Позитивно оцінюється і запровадження принципів простежуваності, цифровізації та інтегрованого захисту рослин. За словами голови парламентського комітету О. Гайду, одним із ключових нововведень Закону є створення європейської моделі простежуваності продукції «від поля до столу», яка забезпечуватиме контроль переміщення рослин і продуктів рослинного походження на всіх етапах їх обігу – від ввезення на територію України до кінцевого споживання. Система передбачає впровадження механізму видачі паспортів рослин, а також посилення контролю за обігом засобів захисту рослин⁷.

Серед позитивних змін експерти також виділяють створення електронних державних реєстрів, розвиток цифрових адміністративних процедур, удосконалення системи фітосанітарного моніторингу і ширше застосування біологічних та екологічно безпечних методів захисту рослин, що відповідає сучасним екологічним стандартам Європейського Союзу.

Позитивну оцінку реформі надають представники аграрного бізнесу та сфери біотехнологій. На думку координаторки Комітету захисту рослин Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) Г. Каширіної, Закон орієнтований на зменшення ризиків, пов'язаних із неправильним використанням пестицидів, посилення контролю за обігом засобів захисту рослин та мінімізацію поширення карантинних організмів. Такий підхід, за оцінками експертів, сприятиме підвищенню рівня фітосанітарної безпеки та екологічної відповідальності аграрного виробництва⁸.

Начальниця відділу з розвитку органічного землеробства та біологізації інтенсивних технологій компанії BTU Biotech company (український виробник мікробних та ферментних препаратів

⁶ Виговська В. Індекс реформ 256: новий план розвитку надр та захист рослин. Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/indeks-reform-256-novyj-planrozvytku-nadr-ta-zahyst-roslyn>

⁷ Аграрний комітет схвалив законопроект про 33Р. AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com/news/29212-agrarniy-komitet-zakonoprojekt-pro-zzr>

⁸ Виговська В. Індекс реформ 256: новий план розвитку надр та захист рослин. Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/indeks-reform-256-novyj-planrozvytku-nadr-ta-zahyst-roslyn>

для сільського господарства) Ю. Миронова наголошує на важливості впровадження принципів інтегрованого захисту рослин (екологічно збалансований підхід, який об'єднує біологічні, агротехнічні та фізичні методи контролю шкідників) та розвитку біологічних методів боротьби зі шкідниками. На її думку, використання біологічних рішень дозволяє зменшити хімічне навантаження без втрати ефективності контролю хвороб, а також забезпечує відповідність української продукції європейським вимогам щодо залишків пестицидів. Експертка зазначає, що аграрні господарства, які вже сьогодні поєднують агротехнічні методи, точний моніторинг і біологічні препарати, фактично інвестують у власну конкурентоспроможність на ринку ЄС. В умовах посилення екологічних вимог та зростання конкуренції здатність забезпечувати не лише високі врожаї, а й екологічно безпечну систему захисту рослин може стати однією з ключових переваг українського агробізнесу. У довгостроковій перспективі це сприятиме збереженню родючості ґрунтів, біорізноманіття, покращенню стану довкілля та зменшенню негативного впливу аграрного виробництва на екосистеми, переконана експертка Ю. Миронова⁹.

Водночас посилення контролю за використанням засобів захисту рослин та обмеження застосування небезпечних препаратів мають сприяти зниженню ризиків потрапляння шкідливих речовин у харчову продукцію, воду та ґрунти. Це, у свою чергу, підвищить рівень безпеки харчових продуктів та захисту здоров'я населення. На думку експертів, такий підхід наближає Україну до європейської моделі продовольчої безпеки, у межах якої пріоритетом є захист споживача та мінімізація екологічних ризиків.

Наприклад, Стратегія ЄС Farm to Fork («Від ферми до виделки»), яка є складовою Європейського зеленого курсу та спрямована на формування сталої продовольчої системи, що поєднує високий рівень продовольчої безпеки, захист довкілля та здоров'я населення, передбачає до 2030 р. скорочення використання хімічних пестицидів і добрив на 50 %, розвиток органічного виробництва, впровадження інтегрованого захисту рослин та посилення екологічних стандартів аграрного виробництва¹⁰.

Позитивно оцінюється і стимулювання інноваційного розвитку аграрної сфери. Запровадження нових стандартів створює умови для розвитку сучасних агротехнологій, цифрових систем управління, біологічних засобів захисту рослин, наукових досліджень та аграрних стартапів. У довгостроковій перспективі це може сприяти підвищенню технологічного рівня українського сільського господарства та зміцненню його конкурентних позицій на світовому аграрному ринку.

Попри загалом позитивну оцінку євроінтеграційної реформи у сфері захисту рослин, експертне середовище звертає увагу і на суттєві ризики швидкої адаптації українського аграрного сектору до європейських вимог. Фахівці розглядають імплементацію Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» як комплексний економічний, організаційний, соціальний та інституційний виклик, пов'язаний із переходом до стандартів ЄС.

Одним із головних ризиків називають значні фінансові та організаційні витрати для аграрного сектору. Якщо для великих агрохолдингів адаптація до нових стандартів є відносно керованим процесом, то для малих і середніх фермерських господарств вона може стати серйозним фінансовим навантаженням. Експерти застерігають, що значна частина дрібних виробників може виявитися неготовою до швидкого переходу на нові регуляторні вимоги. Виконання європейських стандартів потребуватиме модернізації технічного обладнання, навчання персоналу, впровадження електронного документообігу, проходження додаткових процедур сертифікації та державного контролю. У короткостроковій перспективі це може спричинити зростання собівартості аграрної

⁹ Вихід на ринок ЄС: як змінюється роль біологічних рішень у системі захисту рослин. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/blog/1161-vihid-na-rinok-yes-yak-zminuyetsya-rol-biologichnih-rishen-u-sistemizahistu-roslin>

¹⁰ Там само

продукції та тимчасове зниження конкурентоспроможності окремих виробників на внутрішньому ринку.

Окрему увагу експерти приділяють питанню інституційної готовності держави до широкого впровадження нової системи контролю та цифровізації сфери захисту рослин. На думку фахівців, без належного кадрового забезпечення, фінансування та технічної підтримки існує ризик надмірної бюрократизації процедур і затримок у практичній реалізації положень Закону. У зв'язку з цим підкреслюється необхідність поетапного впровадження реформи, розвитку цифрової інфраструктури та створення ефективної системи консультаційної підтримки аграріїв.

Європейська модель регулювання сфери засобів захисту рослин базується на гнучкому механізмі ухвалення регуляторних рішень та постійному перегляді дозволених діючих 9 речовин. Це свідчить про необхідність формування в Україні адаптивної системи державного регулювання, здатної оперативно реагувати на зміни фітосанітарної ситуації та потреб аграрного сектору.

Найскладнішим етапом імплементації європейських стандартів експерти вважають перехід на нові правила використання засобів захисту рослин та обмеження окремих діючих речовин, дозволених раніше в Україні, але заборонених в ЄС.

Дослідження українських та міжнародних експертних організацій підтверджують, що ризики швидкої імплементації європейських обмежень у сфері використання пестицидів суттєво недооцінені. Потенційні наслідки включають значне скорочення врожайності, падіння обсягів аграрного експорту, збільшення собівартості виробництва та зниження рентабельності ключових культур, що може негативно вплинути на економічну стабільність держави.

Кандидат сільськогосподарських наук М. Косолап (НУБіП) зазначає, що після вступу України до ЄС може виникнути необхідність заборони близько третини діючих речовин, які сьогодні використовуються в аграрному виробництві. На його думку, масове вилучення препаратів із ринку здатне спричинити суттєві економічні втрати для аграріїв. Зокрема, заборона лише 13 гербіцидних речовин, за оцінками експерта, може призвести до втрат урожаю на 6–8 млрд дол. щороку. Особливо вразливими, за його словами, є технології вирощування цукрових буряків, пшениці, кукурудзи та сої, де засоби захисту рослин виконують критично важливу функцію у боротьбі зі шкідниками, хворобами та бур'янами. Тому відмова від окремих діючих речовин у технології вирощування соняшнику автоматично зменшить площі під культурою на третину, а цукрова галузь може практично зупинитися¹¹.

За даними досліджень Smart Country (BAP), НУБіП (ЄБА) та HFFA Research (УКАБ) 2025 р., ризики швидкої імплементації європейських обмежень у сфері використання пестицидів суттєво недооцінені. Експерти прогнозують можливе скорочення врожаю до 14 млн т щороку, економічні втрати на рівні близько 4,3 млрд дол. та падіння валових зборів окремих культур майже на 20 %. Також прогнозується скорочення експорту пшениці та соняшникової олії на 34 %, а ріпаку – на 22 %.

Результати дослідження (HFFA Research) на рівні фермерських господарств показують, що перехід на дорожчі та менш ефективні альтернативи означатиме зростання витрат щонайменше на 20 %, одночасне падіння врожайності, зниження рентабельності ключових культур. У деяких випадках це означатиме, що окремі культури стане неможливо вирощувати без катастрофічних втрат¹².

За словами експерта аграрних ринків та експертного фітосанітарного інспектора України В. Седика, 51 % фермерів, що обробляють 1,4 млн га, не мають технологічних можливостей перейти на дорожчі та слабші альтернативи¹³.

¹¹ Євроінтеграція і ЗЗР: в Україні доведеться заборонити третину діючих речовин. SuperAgronom. com. URL: <https://superagronom.com/news/21784-yevrointegratsiya-i-zzr-v-ukrayini-dovedetsya-zaboronititretinu-diyuchih-rechovin>

¹² Коли реформи стають ризиками: як перехід на європейський перелік ЗЗР загрожує продбезпеці. AgroPortal.ua. URL: <https://agroportal.ua/publishing/rassledovaniya/koli-reformi-stayut-rizikami-yak-perehidna-yevropeyskiy-perelik-zzr-zagrozhuje-prodbezpeci>

¹³ Там само

У свою чергу, голова фермерського господарства «Лемко Таврії» Д. Нежлукченко, який обробляє 120 га на Херсонщині, звертає увагу ще на одну проблему – необхідність суттєвої зміни технологій виробництва. За його словами, адаптація до нових європейських вимог потребуватиме від дрібних виробників оновлення техніки, перегляду сталої сівоzmіни та додаткових фінансових витрат. В умовах війни, коли більшість аграріїв фактично працюють на виживання, впровадження таких змін має супроводжуватися ефективними механізмами державної підтримки¹⁴.

Експерт ринку В. Седик також переконаний, що питання євроінтеграції не зводиться до механічного копіювання європейських норм. На його думку, європейські регламенти мають бути адаптовані до українських агрокліматичних умов. Експерт звертає увагу на те, що структура українського агровиробництва суттєво відрізняється від європейської. Наприклад, масштаби вирощування соняшнику в Україні значно перевищують показники більшості країн ЄС, що формує інший рівень тиску шкідників, іншу динаміку розвитку хвороб та підвищені ризики резистентності. Крім того, експерт наголошує, що поведінка діючих речовин суттєво залежить від типу ґрунтів, кліматичних умов, структури сівоzmін та активності ґрунтової біоти. Саме тому адаптація європейських стандартів потребує додаткових наукових досліджень та поетапного впровадження¹⁵.

Керівник агрохімічного напрямку Європейської Бізнес Асоціації В. Погорілий застерігає, що швидке впровадження європейських правил використання засобів захисту рослин може спричинити серйозну кризу агровиробництва в Україні. Особливо чутливими такі ризики є в умовах війни, коли валютні надходження від аграрного сектору мають ключове значення для економічної стабільності держави¹⁶.

Більшість представників аграрного бізнесу та експертного середовища переконані, що Україна потребує тривалого перехідного періоду для адаптації до нових вимог. Комерційний директор бізнесу засобів захисту рослин компанії «Сингента» О. Стеценко наголошує, що лише процедура реєстрації нових препаратів займає близько двох років, тоді як повноцінна адаптація аграрного сектору до нових технологій потребуватиме щонайменше п'яти років. За його словами, скорочення кількості дозволених пестицидів неминуче призведе до зниження врожайності та зростання собівартості виробництва¹⁷.

Подібною позиції дотримується і генеральний директор Індустріальної молочної компанії (ІМК) О. Вержиховський, який зазначає, що український аграрний сектор фактично змушений упродовж кількох років пройти шлях реформ, який країни Європейського Союзу реалізовували десятиліттями. За його оцінками, лише заміна десяти діючих речовин, які потенційно можуть бути заборонені, збільшить витрати компанії приблизно на 3 млн дол. щороку¹⁸.

¹⁴ Там само

¹⁵ Євроінтеграція для України у сфері використання ЗЗР: як працюють європейські фермери та чого очікувати українським аграріям. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/articles/818-yevrointegratsiya-dlya-ukrayini-u-sferi-vikoristannya-zzryak-pratsyuyut-yevropeyski-fermeri-ta-chogo-ochikuvatiukrayinskim-agrariyam>

¹⁶ Ціна переходу на європейські агрохімічні стандарти – мінус третина врожаю і половина експорту. Чи «потягне» Україна таку інтеграцію. Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/1198-tsina-perehoduna-yevropejski-agrohimichni-standarti--minus-tretina-vrozhayui-polovina-eksportu-chi-potyagne-ukrayina-taku-integratsiyu>

¹⁷ Україна втрачатиме до 14 млн тонн урожаю щороку після євроінтеграції сільського господарства – думка. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/news/21801-ukrayina-vtrachatime-do-14-mln-tonn-urojayuschoroku-pislya-yevrointegratsiyi-sil'skogo-gospodarstva--dumka>

¹⁸ Заміна заборонених ЄС діючих речовин на альтернативні призведе до втрати врожайності – думка. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/news/22173-zamina-zaboroneni-h-yes-diyuchih-rechovin-na-alternativni-prizvede-do-vtrati-vrojajnosti--dumka>

На думку більшості експертів, одномоментний перехід на європейські правила використання засобів захисту рослин може стати серйозним шоком для аграрного сектору. У зв'язку з цим фахівці пропонують запровадити тривалий адаптаційний період – орієнтовно до 2035 р.

Експерти також звертають увагу на практику застосування в ЄС механізму emergency approvals (екстрених дозволів), який використовується у випадках відсутності ефективних альтернатив забороненим діючим речовинам. За даними фахівців, у 2013–2024 рр. країни ЄС видали 4761 екстрений дозвіл, причому 77 % із них повторювалися щороку, що свідчить про системний характер проблеми дефіциту замінників окремих препаратів. Зокрема, Франція регулярно застосовує emergency approvals для захисту цукрових буряків після заборони неонікотиноїдів через відсутність ефективних альтернатив проти вірусів, які переносяться попелицею. Бельгія щороку надає тимчасові дозволи на використання окремих заборонених речовин у картоплярстві, Польща – у ягідництві та при вирощуванні ріпаку, а Угорщина та Чехія систематично застосовують екстрені дозволи для використання інсектицидів у кукурудзі. Італія, своєю чергою, використовує цей механізм у садівництві та виноградарстві для препаратів, формально не дозволених на рівні ЄС¹⁹.

Такий досвід свідчить, що навіть у країнах Європейського Союзу перехід до жорсткіших екологічних стандартів супроводжується використанням гнучких механізмів регулювання та тривалими адаптаційними інструментами для аграрного сектору, тому перехідний період для України до 2035 р. – не політичний торг, а єдиний реалістичний шлях.

В. Погорілий зазначає, що після вступу України до ЄС механізм екстрених дозволів теоретично може застосовуватися і в Україні, однак, покладатися виключно на нього не варто. Український аграрний сектор нині використовує значну кількість препаратів, заборонених або обмежених у ЄС, тому отримання тимчасових дозволів у необхідних обсягах може виявитися проблематичним²⁰.

Проте більшість експертів наголошують, що Україна навряд чи отримає тривалий перехідний період або спеціальні умови адаптації до стандартів ЄС, тому аграрному сектору необхідно вже сьогодні готуватися до нових вимог та обмежень.

У відповідь на нові виклики частина українських агрокомпаній уже розпочала адаптацію технологій до європейських вимог. Зокрема, окремі агрохолдинги поступово відмовляються від використання препаратів, заборонених у ЄС, тестують дозволені альтернативи та інтегрують біологічні засоби захисту рослин у виробничі технології. Водночас представники бізнесу підкреслюють, що такий перехід супроводжується додатковими витратами та потребує ретельного економічного обґрунтування.

Оскільки вступ до ЄС – процес уже незворотній, компанія ІМК підготовку до нього зробила частиною своєї довгострокової стратегії на 2023–2033 рр., розповів О. Вержиховський. Експерт наголошує на необхідності поступової екологізації аграрного виробництва та поетапної відмови від діючих речовин, які можуть бути заборонені в межах євроінтеграції, водночас підкреслюючи важливість запровадження максимально тривалого перехідного періоду²¹.

¹⁹ Коли реформи стають ризиками: як перехід на європейський перелік ЗЗР загрожує продбезпеці. AgroPortal.ua. URL: <https://agroportal.ua/publishing/rassledovaniya/koli-reformi-stayut-rizikami-yak-perehidna-yevropeyskiy-perelik-zzr-zagrozhuje-prodbezpeci>

²⁰ Ціна переходу на європейські агрохімічні стандарти – мінус третина врожаю і половина експорту. Чи «потягне» Україна таку інтеграцію. Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/1198-tsinaperehodu-na-yevropejski-agrohimichni-standarti--minustretina-vrozhayu-i-polovina-eksportu-chi-potyagneuukrayina-taku-integratsiyu>

²¹ Заміна заборонених ЄС діючих речовин на альтернативні призведе до втрати врожайності – думка. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/news/22173-zamina-zaboroneni-h-yes-diyuchih-rechovinna-alternativni-prizvede-do-vtrati-vrojajnosti--dumka>

Щоб не втрачати конкурентоздатність «Контінентал Фармерз Груп» теж вивчає дозволені в ЄС схеми захисту рослин та технології, розповів операційний директор компанії К. Шитюк, проте, поки компанія працює із дозволеними в Україні засобами²².

Натомість холдинг «Західний Буг» уже повністю інтегрований до Євросоюзу в технологічних картах, розповів заступник директора з рослинництва ПП «Західний Буг» Д. Кисельов. Компанія щороку адаптує технології під нові заборони та обмеження²³.

Одним із перспективних напрямів адаптації аграрного сектору до європейських вимог експерти називають розвиток біологічних методів захисту рослин та біопрепаратів. За словами генерального директора компанії BioNorma Я. Чабанюка, після вступу України до ЄС значна частина традиційних пестицидів може зникнути з ринку, тому вже зараз є сенс розглянути біопрепарати як доповнення до традиційної технології захисту рослин.

ІМК використовує біопрепарати в обмежених обсягах, розповів операційний директор компанії Б. Кривіцький. Поки вони не продемонстрували економічну ефективність на полях холдингу, але є приклади їх успішного застосування за кордоном, наприклад, у Бразилії 40 % ринку хімії – біопрепарати, розповів Б. Кривіцький.

Шлях розвитку біопрепаратів є безальтернативним, переконана директорка Інституту Агробіології І. Бровко, і до нього вже звернулись всі великі світові гравці ринку засобів захисту рослин²⁴.

При цьому більшість фахівців наголошує, що біопрепарати не повинні повністю витіснити традиційні засоби захисту рослин. Їх основне призначення полягає у поступовій заміні найбільш токсичних препаратів біологічними аналогами без втрати ефективності захисту культур.

Експерти також звертають увагу на значний потенціал України на європейському ринку біостимуляторів та біологічних препаратів. За прогнозами міжнародних аналітиків, зокрема керівного партнера та директора з комерційних питань компанії DunhamTrimmer М. Сервера, Україна може стати одним з найбільш швидкозростаючих учасників ринку біопрепаратів у Європі²⁵.

Разом з тим, серед довгострокових ризиків експерти називають можливу залежність аграрного сектору від імпортованих засобів захисту рослин та європейських технологій. У разі недостатнього розвитку вітчизняного виробництва біопрепаратів і сучасних агротехнологій українські виробники можуть опинитися у ситуації підвищеної цінової залежності від зовнішніх постачальників. Окрему увагу фахівці звертають і на спроможність європейської агрохімічної індустрії забезпечити потреби України в разі швидкого переходу виключно на дозволені в ЄС діючі речовини.

Попри наявність суттєвих ризиків, більшість експертів підкреслює, що виклики імплементації європейських стандартів мають переважно адаптаційний характер. За умови державної підтримки фермерів, поетапного впровадження реформ, розвитку цифрової інфраструктури та належної інформаційно-консультаційної роботи ці ризики можуть бути мінімізовані.

Отже, адаптація українського законодавства у сфері захисту рослин до стандартів Європейського Союзу є стратегічно необхідною, однак, потребує збалансованого, поетапного та науково обґрунтованого підходу.

²² Ціна переходу на європейські агрохімічні стандарти – мінус третина врожаю і половина експорту. Чи «потягне» Україна таку інтеграцію. Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/1198-tsinaperehodu-na-yevropejski-agrohimichni-standarti--minustretina-vrozhayu-i-polovina-eksportu-chi-potyagnewukrayina-taku-integratsiyu>

²³ Там само

²⁴ Там само

²⁵ Євроінтеграція для України у сфері використання ЗЗР: як працюють європейські фермери та чого очікувати українським аграріям. SuperAgronom.com. URL: <https://superagronom.com/articles/818-yevrointegratsiya-dlya-ukrayini-u-sferi-vikoristannya-zzr-yakpratsyuyut-yevropeyski-fermeri-ta-chogo-ochikuvati-ukrayinskim-agrariyam>

Ухвалення Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» формує основу для створення сучасної системи державного контролю, розвитку простежуваності аграрної продукції, цифровізації процедур та наближення української системи регулювання до європейських стандартів.

Імплементация європейських вимог у сфері засобів захисту рослин супроводжується низкою економічних, технологічних та організаційних викликів. Швидкий перехід до європейських агрохімічних стандартів може спричинити зростання собівартості виробництва, скорочення врожайності окремих культур, зменшення експортного потенціалу та підвищення фінансового навантаження на аграрний сектор. Тому механічне копіювання європейських регламентів без урахування українських агрокліматичних, економічних та виробничих особливостей може виявитися неефективним.

Українському аграрному сектору необхідний достатній перехідний період для модернізації технологій, впровадження інноваційних рішень, розвитку біологічних методів захисту рослин, підготовки фахівців та адаптації виробничих процесів до нових вимог.

У довгостроковій перспективі гармонізація законодавства України із правом Європейського Союзу у сфері захисту рослин здатна забезпечити модернізацію аграрного сектору, підвищення рівня продовольчої безпеки, розвиток екологічно відповідального виробництва та зміцнення конкурентних позицій України на світово

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Застарілі парламентські процедури гальмують ухвалення євроінтеграційних законів і потребують системного оновлення

Матеріал на сайті «LB.ua»

Автор: Лабораторія законодавчих ініціатив.

Як старі правила Верховної Ради сповільнюють євроінтеграцію

15 червня Європейський Союз відкрив Україні перший і найскладніший переговорний кластер. Для нас це не лише визнання прогресу, здійсненого під час повномасштабного вторгнення, а й нагадування про об'єм «домашнього завдання», яке ще слід виконати на шляху до ЄС.

Подальший поступ держави у сфері євроінтеграції значною мірою залежить від спроможності Верховної Ради ухвалювати закони. Частина з них безпосередньо стосується траншів макрофінансової допомоги. Інша – стосується адаптації законодавства України до права ЄС. Тобто українські правила у певних сферах мають співпадати із тими, що у ЄС, зокрема – мати єдину термінологію, механізми та інструменти для реалізації наданих прав тощо.

Цілі vs. інструменти для їх досягнення

План влади – амбітний: завершити адаптацію законодавства у 2027 році. Для цього потрібно розробити і ухвалити майже 300 нових євроінтеграційних законів. Це визначає Національна програма адаптації, яка має стати дороговказом Уряду, що і коли ухвалювати. Верховна Рада України загалом підтримує цей документ, але коли доходить до голосування – виникають проблеми.

Водночас в Україні немає сучасного рамкового закону у сфері європейської інтеграції. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», ухвалений ще у 2004 році, з такою задачею не справляється. Він, хоча

і визначає загальні підходи та інституційні механізми, але не зазнав жодних змін, пов'язаних із процесом вступу України до Євросоюзу. Тобто Парламент не розробив нових правил після надання Україні статусу кандидата в ЄС та початку перемовин.

Таким чином виник розрив між масштабом нових завдань та інструментами для їх виконання. Ухвалення нового сучасного закону, який би визначив хто і за що відповідає у державній політиці у сфері європейської інтеграції, припинило би безкінечні пошуки народних депутатів свого місця у євроінтеграційному процесі та потенційно посилило би їх контроль над діяльністю Уряду. Після проголошення євроінтеграційного курсу на рівні Конституції у 2019 році було вдосталь часу, щоб врегулювати це питання, масштаби адаптації законодавства у межах якого є безпрецедентними.

Тож не дивно, що сьогодні як суспільство, так і самі депутати скептично налаштовані щодо ухвалення усіх євроінтеграційних законів до кінця 2027 року. За 2026 рік парламентарі проголосували всього вісім євроінтеграційних законів (якщо рахувати лише ті, які містять відповідну позначку у картці проєкту закону). Якщо збережуться темпи останнього року, то до ЄС ми можемо потрапити за 75 років.

Серед причин низької швидкості роботи у цьому напрямі й інституційна втома, і недосконалі урядові ініціативи, які депутати змушені доопрацьовувати уже в стінах парламенту. Народні обранці, здається, у цій ситуації відчують себе у глухому куті. Можна або стати цапами-відбувайлами і проголосувати за неякісні закони та непопулярні рішення, або не голосувати взагалі, що ставить під ризик отримання Україною кредитних коштів та зриває графік адаптації. Водночас це питання не лише швидкості та кількості підтриманих законодавчих ініціатив. Важливою є якісна законодавча робота Парламенту, організація і планування цього процесу.

У пошуках політичної волі і спільного бачення

Схоже, у Верховній Раді немає єдиного бачення процедури ухвалення євроінтеграційних законів, яка б враховувала позиції усіх представлених політичних сил. Роль парламенту навіть самі нардепи бачать по-різному. Це підтвердила і реєстрація постанови про відкликання голови профільного комітету з питань євроінтеграції. Щоправда і її відкликали майже одразу після реєстрації.

Верховна Рада не спромоглася принаймні частково вирішити цю проблему через внесення змін до свого Регламенту про окрему процедуру ухвалення євроінтеграційних законопроєктів. Проєкт закону № 8242, який хоч і не мав на меті прискорення законодавчої процедури, пропонував посилення вимог до супровідних документів євроінтеграційних законопроєктів та більш ретельну оцінку відповідності євроінтеграційним зобов'язанням України. Зареєстрований ще у листопаді 2022 року, проєкт хоч і був рекомендований комітетом, так і не був винесений на розгляд. Законопроєкти № 13653 та альтернативний до нього, які пропонують пришвидшену процедуру підготовки євроінтеграційних законопроєктів за рахунок скорочених строків їх підготовки до розгляду, не отримали навіть висновку комітету. Вони передбачають пріоритетне ухвалення євроінтеграційних законів фактично лише у одному читанні, якщо у парламентського комітету з євроінтеграції та Уряду немає зауважень. Для розгляду цих проєктів законів у парламенту, мабуть, немає політичної волі, незважаючи на задекларовану потребу та вже зареєстровані ініціативи. У підсумку – близько сотні євроінтеграційних проєктів чекають своєї черги у порядку денному.

Офіс тимчасових рішень

Замість повноцінної окремої процедури розгляду євроінтеграційних законів у Верховній Раді обійшлися напівмірами у вигляді постанов, які зазвичай стосуються окремих питань і мають організаційний характер, тоді як закон формує цілісну нормативну рамку, яка врегулює цілі сфери.

Після надання Україні статусу кандидата на вступ, ще у липні 2022 року, парламент ухвалив постанову № 2483-ІХ, яка спрямована на покращення законотворчого процесу. Вона визначає адаптацію українського законодавства до права ЄС одним із пріоритетів роботи Верховної

Ради, а уряд – основним ініціатором євроінтеграційних законопроектів. Постанова запровадила проведення експертизи на відповідність праву ЄС проектів законів до другого читання та зобов'язала парламентські комітети створити у своєму складі підкомітети з питань євроінтеграції. Результативність роботи останніх, щоправда, викликає сумніви. Цією постановою Верховна Рада також доручила Кабінету Міністрів забезпечити офіційні переклади актів законодавства ЄС і створення єдиної інформаційної бази з питань адаптації законодавства. Вона хоч і передбачила механізм євроінтеграційної перевірки проектів законів, але точно не замінює повноцінну процедуру ухвалення законодавчих рішень, передбачену Регламентом Верховної Ради.

На початку червня 2026 року депутати підтримали постанову № 4912-IX, яка має посилити взаємодію між виконавчою і законодавчою владою: народні депутати часто скаржилися, що уряд не повідомляв про майбутні євроінтеграційні плани. Тому ця постанова – це, схоже, компроміс між Кабміном і парламентарями у намаганні збільшити залученість народних депутатів до цього процесу. Йдеться зокрема про «парламентську підтримку» уряду у роботі над євроінтеграційними законопроектами, а також частково – про врегулювання підзвітності урядовців перед парламентом.

Відповідно до постанови, уряд має узгоджувати зміни до Національної програми адаптації законодавства до права ЄС із головою Верховної Ради або його заступником, враховуючи позиції профільного комітету, комітету з питань євроінтеграції та відповідної переговорної групи щодо конкретних розділів. Також Кабінет Міністрів повинен тісніше співпрацювати з ними, зокрема – інформувати про результати консультацій з Європейським Союзом. Постанова також зобов'язує уряд щоквартально подавати звіти Верховній Раді про стан виконання Національної програми адаптації та про поточний стан переговорів про вступ у ЄС. Водночас такий звіт навряд розглядатимуть на пленарному засіданні Верховної Ради – такого обов'язку уряду постанова № 4912-IX не передбачає.

Від фрагментарності до системи

Без сумніву, ухвалення законів є виключним повноваженням Верховної Ради, і вона має право (не)врегульовувати свою діяльність на свій розсуд, враховуючи принцип парламентської автономії. Проте всі ці рішення залишаються фрагментарними. Фактично парламент намагається пристосуватися до нових завдань через серію окремих точкових рішень. Проте роботи по євроінтеграційному треку тільки більшатиме, тому є потреба у комплексній законодавчій процедурі, яка враховувала б специфіку підготовки, розгляду та ухвалення євроінтеграційних законопроектів. Це дає можливість охопити значно більший пул завдань і робити це системно, замість того, щоби марнувати час, намагаючись підлатати старі інструменти.

Успіх парламенту за євроінтеграційним треком не повністю залежить від здатності натискати декілька кнопок. Народні депутати не мають ресурсу бюрократичної машини уряду готувати постатейні таблиці та оцінки відповідності законопроекту праву ЄС. Прогрес Верховної Ради також залежить від спроможності Кабміну готувати змістовно якісні тексти законопроектів та лобіювати необхідність їх ухвалення – завдання, з яким уряд поки не дуже справляється. Наприклад, план Кос-Качки, узгоджений ще у грудні 2025 року, поки не має жодного повністю виконаного пункту.

Але лише Верховна Рада ухвалює закони, тому вона має бути найбільш зацікавлена у створенні умов для безперешкодного та швидкого ухвалення євроінтеграційних законів. У цьому їм би допомогла спеціальна євроінтеграційна законодавча процедура. Вона мала б визначати, що таке євроінтеграційні законопроекти та встановлювати вимоги до їх супровідних документів (оцінок та таблиць відповідності праву ЄС). З іншого боку – парламентське прискорення не має допускати зловживань: потрібно визначити мінімально допустимий строк достатній для опрацювання тексту законопроекту народними депутатами та комітетами.

Водночас досвід показує, що правил і процедури може бути недостатньо. Порушувати норми Регламенту – звична справа для Верховної Ради. Навіть сьогодні значна частина євроінтеграційних

ініціатив все ще «застрягла» у комітетах, незважаючи на їх пріоритетність. Тому ефективність євроінтеграційного треку визначатиме не лише наявність спеціальної законодавчої процедури, але й бажання парламентарів її справді дотримуватися. Інакше амбітні цілі про вступ в ЄС у 2027 році так і залишаться черговими порожніми балачками. (https://lb.ua/blog/lzi/747158_yak_stari_pravila_verhovnoyi.html). – 2026. – 24.06).

Громадський проєкт посилення ролі Верховної Ради в євроінтеграції та впровадженні Оцінок законодавчого впливу

Матеріал на сайті «Лабораторія законодавчих ініціатив»

Посилення спроможності Парламенту у сфері євроінтеграції: новий проєкт ЛЗІ

Лабораторія законодавчих ініціатив (ЛЗІ) системно підтримує ключові українські інституції – Парламент та Уряд, і допомагає синхронно працювати над законодавчими ініціативами, прийняття й реалізації яких вимагає євроінтеграція.

Продовженням цього напрямку роботи для ЛЗІ стане реалізація проєкту «IntegRada: Посилення спроможності Верховної Ради України у сфері європейської інтеграції» за підтримки ініціативи ЄС Ukraine2EU. Він забезпечуватиме координаційну та експертну підтримку для своєчасної й ефективної імплементації Дорожньої карти з функціонування демократичних інституцій. Це сприятиме як європейській інтеграції України загалом, так і посиленню спроможності українського Парламенту забезпечувати цей процес.

Ключовим з елементом проєкту є підготовка комплексних Оцінок законодавчого впливу в законотворчій практиці. У цій темі ЛЗІ працює з 2020 року і системно допомагає з впровадженням Оцінок законодавчого впливу в українській парламентській практиці. Серед іншого, ЛЗІ підготувала Посібник з методології Оцінки законодавчого впливу, а також неодноразово проводила тренінги для працівників Апарату Верховної Ради України з підготовки гендерно-сенситивних Оцінок законодавчого впливу.

Оцінка впливу – це структурований процес, за допомогою якого визначаються та оцінюються майбутні наслідки та ймовірні впливи запропонованих ініціатив (наприклад, законопроєктів) до моменту їх впровадження. Це практичний інструмент для розробки політик і рішень, який допомагає отримати повну картину, необхідну для ухвалення обґрунтованих рішень, заснованих на фактичних даних.

«ЛЗІ використовуватиме багаторічний досвід пілотування Оцінок законодавчого впливу та працюватиме над повноцінною інституціоналізацією цього інструменту. Продовжимо систематизацію процесу підготовки Оцінок впливу, враховуючи й гендерно-сенситивний підхід. Це дасть нормотворцям більше можливостей для аналізу та оцінки потенційних наслідків законодавчих ініціатив, а також обґрунтування обраного способу регулювання», – Олександр Заславський, заступник виконавчої директорки ЛЗІ з аналітичної роботи.

У межах проєкту експерти ЛЗІ працюватимуть над оцінками законодавчого впливу, законодавства, а також проводитимуть навчання для представників Верховної Ради для посилення спроможностей у євроінтеграції. На основі власного досвіду та цієї роботи Лабораторія законодавчих ініціатив також напрацює рекомендації щодо запровадження ex-ante та ex-post оцінювання у цикл української політики. Також у межах дослідження аналітики запропонують бачення щодо запровадження законодавчої рамки для спеціальної повної законодавчої процедури для законопроєктів, пов'язаних із європейською інтеграцією.

Проект реалізується за фінансової підтримки Програми Ukraine2EU. Погляди та висловлені думки є виключною відповідальністю Лабораторії законодавчих ініціатив і необов'язково відображають позицію Програми Ukraine2EU або Європейського Союзу. (<https://parlament.org.ua/news/posylennya-spromozhnosti-parlamentu-u-sferi-yevrointegraciyi/>). – 2026. – 01.06).

Експерти: робота конкурсних комісій із міжнародними експертами потребує єдиних правил ухвалення, мотивування та оскарження рішень

Матеріал на сайті «Лабораторія законодавчих ініціатив»

Рішення конкурсних комісій за участі міжнародних експертів в органах судової влади та Конституційному Суді України

Проблема

Планом для Ukraine Facility передбачено, що «важливим є подальше вдосконалення добору нових суддів Верховного Суду (ВС) шляхом удосконалення процедури перевірки доброчесності та змістовного залучення незалежних експертів». Також у ньому зазначено, що «Вищий антикорупційний суд (ВАКС) постійно покращує свою загальну операційну ефективність, проте потрібні додаткові судді, відібрані прозоро, на основі перевірки доброчесності, із залученням Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ)».

У Дорожній карті з питань верховенства права передбачено зобов'язання заповнити всі 25 вакантних посад ВАКС саме за участю ГРМЕ до кінця I кварталу 2026 року.

Європейська комісія зазначала про необхідність продовження участі міжнародних експертів (іноземних) під час добору нових членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ВККС). Єврокомісія також рекомендувала покращити відбір суддів ВС та перевірку декларацій доброчесності суддів ВС й інших вищих судів, із тимчасовим, але змістовним залученням незалежних експертів, призначених міжнародними партнерами.

Залучення міжнародних (іноземних) експертів до складу конкурсних комісій в органах судової влади та Конституційному Суді України (КСУ) є важливим елементом реалізації євроінтеграційних інтересів України, що сприяє наближенню національного законодавства до європейських стандартів і підвищує рівень довіри до реформ з боку європейських інституцій та партнерів.

Проблемою є те, що під час виконання міжнародних зобов'язань конкурсні комісії за участю міжнародних (іноземних) експертів застосовують різні підходи до ухвалення та публікації своїх рішень. Це стосується добору кандидатів на посади членів: (1) ВККС, (2) Вищої ради правосуддя (ВРП), (3) керівника Служби дисциплінарних інспекторів (СДІ), його заступника, дисциплінарного інспектора, (4) суддів КСУ, (5) суддів ВАКС, (6) суддів Спеціалізованого окружного адміністративного суду (СОАС), (7) суддів Спеціалізованого апеляційного адміністративного суду (СААС).

Різні конкурсні комісії використовують різні моделі ухвалення рішень. Голоси міжнародних (іноземних) експертів завжди є вирішальними, проте конкретні моделі відрізняються: наприклад, для ухвалення спільного рішення ВККС та ГРМЕ при доборі суддів ВАКС потрібна більшість від загальної кількості учасників спільного засідання, але не менше трьох голосів членів ГРМЕ. А для таких комісій, як Етична рада чи Конкурсна комісія СДІ, потрібно чотири голоси, два з яких мають бути від міжнародних (іноземних) експертів. Це робить систему конкурсних комісій запутаною та складною для розуміння, знижує її прозорість та взаємоузгодженість.

Окремим питанням, що потребує уваги, є право вирішального голосу: тут також є різні підходи. Наприклад, міжнародні (іноземні) експерти мають право вирішального голосу (Етична рада, Конкурсна комісія ВККС, Конкурсна комісія з проведення конкурсу на зайняття посад керівника СДІ та його заступника, дисциплінарного інспектора (Конкурсна комісія СДІ), Дорадча група експертів (ДГЕ), Експертна рада); ГРМЕ має право накладення вето на будь-якого кандидата на посаду судді ВАКС з причин невідповідності його встановленим критеріям.

Також зафіксовано численні випадки, коли одна й та сама особа може подавати свою кандидатуру на різні конкурси на посади як у межах одного органу, так і в межах різних органів за різними квотами від різних суб'єктів призначення/обрання. Як наслідок, відсутність єдиної бази кандидатів, які беруть участь у конкурсних процедурах, породжує формування різної практики ухвалення рішень щодо відповідності/невідповідності одного й того самого кандидата встановленим критеріям.

Проблемою є ухвалення немотивованих рішень. Належна мотивація рішень за результатами оцінювання кандидатів на відповідність встановленим критеріям має давати чітке розуміння того, чим керувалися конкурсні комісії, коли оцінювали таких кандидатів: що було взято до уваги, а що – ні; які мотиви лежать в основі ухвалення конкретного рішення. Така мотивація рішень не лише зніме багато запитань у кандидатів (зокрема, тих, які не пройшли конкурс), а й дасть змогу підвищити рівень довіри до рішень конкурсних комісій. Хоча одні рішення конкурсних комісій є досить структурованими, належно мотивованими (наприклад, рішення ВККС та ГРМЕ), інші ж, навпаки, містять лише загальні формулювання та шаблонні мовленнєві конструкції й не мають належного обґрунтування. Наприклад, такі проблеми є в рішеннях Етичної ради щодо відповідності кандидатів критеріям професійної етики та доброчесності.

Застосування неоднорідної практики у формулюванні рішень може створювати ризики для розуміння підходів конкурсних комісій до оцінювання кандидатів, а також не сприятиме прозорості їхньої діяльності.

Різні підходи виявляються як щодо структури та мотивованості рішень конкурсних комісій, так і щодо встановлення так званих «негативних висновків» (тобто рішень щодо кандидатів, які припинили участь у конкурсі). Наприклад, у Конкурсній комісії з добору кандидатів на посади членів ВККС (Конкурсна комісія ВККС) таких висновків немає взагалі, натомість є лише остаточний перелік рекомендованих кандидатів на посаду члена ВККС. Водночас в Етичній раді (сприяє встановленню відповідності кандидата на посаду члена ВРП критеріям професійної етики та доброчесності) використання «негативних висновків» активно практикується.

Рішення частини конкурсних комісій (всіх, окрім ДГЕ) неможливо оскаржити в суді, оскільки вони не вважаються «остаточними». Так, ВС сформував системну позицію щодо конкурсних комісій, відповідно до якої вони не ухвалюють остаточних рішень, а лише сприяють суб'єкту призначення/обрання, здійснюючи окремий етап конкурсної процедури. Натомість судовий контроль можливий лише щодо фінального рішення суб'єкта призначення/обрання.

Особливо дискусійним є питання визначення поняття «остаточності рішень» для тих кандидатів, які за результатами рішень конкурсних комісій про невідповідність встановленим критеріям фактично припиняють свою участь у конкурсі. Тобто для них такі рішення по суті є остаточними (не залишаючи вибору суб'єкту призначення/обрання), і неможливість їх оскарження позбавляє особу права на судовий захист. Законодавчо закріплено лише можливість оскарження рішень ДГЕ, зокрема, визначено, які її рішення можуть бути оскаржені в судовому порядку і з яких виключних підстав; щодо рішень інших конкурсних комісій – такого законодавчого закріплення не передбачено.

Ще однією проблемою для судового оскарження рішень конкурсних комісій в адміністративних судах є відсутність у них владних повноважень. У судовій практиці ВС є утверджений підхід, відповідно до якого конкурсні комісії не є суб'єктами владних повноважень у спірних

правовідносинах. Відповідно, у деяких випадках судова практика ВС вказує на те, що спори до конкурсних комісій не підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства (Етична рада, Конкурсна комісія ВККС, Конкурсна комісія СДІ). Конкурсні комісії не є ані органами влади, ані суб'єктами владних повноважень; вони не мають статусу юридичних осіб. Представництво таких комісій навіть в адміністративному судочинстві є утрудненим через відсутність правил визначення представника для підписання процесуальних документів від імені конкурсних комісій (їхні керівники не мають таких повноважень) для участі в судових засіданнях.

Винятком є ДГЕ, яку Касаційний адміністративний суд у складі ВС визнає органом, що «наділений державою владно-управлінськими функціями у правовідносинах, що виникають у процесі формування суддівського корпусу КСУ».

Щодо публікації (оприлюднення) рішень конкурсних комісій також спостерігаються певні відмінності. Наприклад, Етична рада ухвалює та оприлюднює обґрунтований висновок щодо відповідності кожного кандидата на посаду члена ВРП критеріям професійної етики та доброчесності; Конкурсна комісія СДІ оприлюднює вмотивовані рішення стосовно кандидатів, участь яких було припинено у зв'язку з наявністю обґрунтованого сумніву щодо їх відповідності критерію доброчесності чи встановленим для судді етичним стандартам, лише на їхню письмову вимогу; ДГЕ стосовно кандидатів, які отримали оцінку «не відповідає» за критеріями високих моральних якостей або визнаного рівня компетентності у сфері права, оприлюднює лише резолютивну частину рішення, без наведення мотивів, які стали підставою для його ухвалення. А повний текст рішення із мотивуванням оприлюднюється ДГЕ на письмову вимогу такого кандидата.

Чому важлива єдина практика у роботі конкурсних комісій?

У випадку її відсутності:

- створюються умови, за яких ні кандидати, ні громадськість, ні сторонні спостерігачі не можуть належним чином зрозуміти та оцінити підходи конкурсних комісій до відбору;
- створюються передумови для делегітимізації конкурсних комісій та дискредитації конкурсної процедури в очах громадськості.

Розв'язання проблеми

Наразі законопроекти для розв'язання описаної проблеми відсутні.

Виклики

1. Відсутність єдиної бази кандидатів, які беруть участь у конкурсних процедурах, породжує формування різної практики ухвалення рішень про відповідність/невідповідність одного й того самого кандидата встановленим критеріям.

2. Застосування різних підходів до голосування та ухвалення рішень конкурсних комісій, зокрема щодо структури, обґрунтованості рішень і підходу до встановлення результатів голосувань та так званих негативних висновків, породжує недовіру до функціонування цих комісій і конкурсної процедури загалом.

3. Відсутність єдиних підходів до визначення остаточності рішень для кандидатів, які за результатами ухвалених конкурсними комісіями рішень про невідповідність встановленим критеріям фактично припиняють свою участь у конкурсі. Для таких кандидатів ці рішення фактично є остаточними – і відсутність можливості їх оскарження на рівні нормативних актів та практики ВС позбавляє права на судовий захист.

4. Відсутність публічних результатів голосувань, недостатня мотивованість та обґрунтованість таких рішень породжують недовіру до функціонування цих комісій та конкурсної процедури загалом.

Висновок

Ухвалення та публікація рішень конкурсними комісіями за участю міжнародних (іноземних) експертів в органах судової влади та КСУ потребують додаткового врегулювання.

Рекомендації

1. Провести широку дискусію щодо визначення остаточного характеру рішень, ухвалених конкурсними комісіями.
2. Продовжити узагальнення судової практики ВС та розроблення типових підходів до вирішення спірних ситуацій із зазначених питань.
3. Закріпити в законодавстві чіткі підстави для судового оскарження рішень конкурсних комісій виключно через недотримання процедури, зокрема для кандидатів, для яких рішення таких комісій про невідповідність встановленим критеріям фактично означають припинення участі в конкурсі, а отже, є остаточними. У законодавстві треба передбачити період, протягом якого конкурсна комісія оцінює кандидата на відповідність критерію доброчесності.
4. Передбачити, що негативні рішення конкурсних комісій публікуються деперсоніфікованими; позитивні – із зазначенням тих персональних даних, які були відкритими під час проведення публічної співбесіди з відповідним кандидатом. Якщо особа, яка отримала позитивне рішення, не була призначена на посаду, вона може звернутися до конкурсної комісії щодо деперсоніфікації її даних.
5. Розробити та запровадити єдину базу профайлів кандидатів із єдиним форматом резюме, які беруть участь у конкурсах на посади в органи судової влади та КСУ. Надати право доступу до цих профайлів членам відповідних конкурсних комісій та відповідних органів, до яких призначаються/обираються кандидати.
6. Розробити та затвердити шаблон/зразок рішення за результатами оцінювання відповідності кандидатів встановленим критеріям та інструкцію до нього, у якій закріпити необхідність належної вмотивованості таких рішень.
7. Уникати формального підходу до обґрунтування рішень за результатами оцінювання відповідності кандидатів встановленим критеріям.
8. Законодавчо закріпити норми, що врегулювали б, які рішення конкурсних комісій можуть бути оскаржені, з яких саме підстав, які не можуть бути оскаржені, а також правила представництва конкурсних комісій у судах.
9. У майбутньому переглянути підхід щодо надання переважного права голосу міжнародним (іноземним) експертам.
10. Напрацювати однаковий підхід до структури, обґрунтування та ухвалення рішень за результатами оцінювання відповідності кандидатів встановленим критеріям у межах однієї комісії.

Інфобриф підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження». (<https://parlament.org.ua/analytics/rishennya-konkursnyh-komisij-za-uchastimizhnarodnyh-ekspertiv-v-organah-sudovoyi-vlady-ta-konstytuczijnomu-sudi-ukrayiny/>). – 2026. – 25.06).

Законопроект про обмеження розголошу справ проти політиків може послабити прозорість антикорупційних розслідувань

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»*

У Раді пропонують обмежити розголос справ проти політиків та карати правоохоронців ув'язненням

Заступник голови партії «Батьківщина» Сергій Власенко зареєстрував законопроект № 15289, який передбачає до п'яти років ув'язнення для правоохоронців за оприлюднення інформації про корупційні та інші злочини політиків. Також документ ускладнює викриття корупції серед високопосадовців.

На це звернув увагу Центр протидії корупції.

У ЦПК пояснили, що формально законопроект має виконати резолюцію Парламентської асамблеї Ради Європи щодо протидії насильству та мові ворожнечі проти політиків. Водночас в організації вважають, що документ фактично створює для політиків особливі умови під час досудового розслідування.

Законопроект поширюється на народних депутатів, президента, членів уряду та керівників центральних органів виконавчої влади. При цьому останні є державними службовцями, а не політичними діячами.

Одне з головних положень документа забороняє правоохоронцям без дозволу слідчого судді оприлюднювати інформацію про справи щодо політиків. Йдеться про повідомлення про підозру, проведення обшуків, початок розслідування та інші дані, які з'являються під час досудового слідства. Фактично це може обмежити публічне висвітлення більшості резонансних справ на початковому етапі розслідування.

Крім того, законопроект дозволяє оскаржувати судові рішення про надання дозволу на розголошення такої інформації в апеляційній та касаційній інстанціях. Подання скарги автоматично зупиняє дію рішення. Через це судові спори щодо оприлюднення матеріалів можуть тривати місяцями, а правоохоронці фактично втратять можливість оперативно інформувати суспільство про розслідування щодо політиків.

Документ також пропонує запровадити окрему кримінальну відповідальність за порушення цих правил. Правоохоронцям, які без дозволу суду повідомлять про деталі розслідування, може загрожувати пробаційний нагляд строком від трьох до п'яти років. За повторне порушення або заподіяння істотної шкоди законопроект передбачає обмеження волі на той самий строк.

У ЦПК вважають, що такі норми створюють додаткові ризики для слідчих і прокурорів та можуть стримувати будь-яку публічну комунікацію щодо справ проти політиків.

Ще одна норма законопроекту забороняє народним депутатам і суддям конфіденційно співпрацювати з правоохоронними органами під час негласних слідчих дій або оперативних заходів. Якщо правоохоронці отримають докази з порушенням цієї вимоги, суд не зможе використовувати їх у справі. Така заборона діятиме навіть у справах про тяжкі корупційні злочини. На думку організації, це може суттєво обмежити можливості викривати корупцію серед високопосадовців.

На думку голови Центру протидії корупції Віталія Шабуніна, основна загроза полягає не лише в цьому документі, а у тому, що подібні норми можуть спробувати включити до інших законопроектів, які парламент розглядатиме найближчим часом.

Шабунін також підкреслив, що такі зміни можуть негативно вплинути на співпрацю України із західними партнерами та зашкодити євроінтеграційним процесам, оскільки обмеження

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

можливостей антикорупційних органів суперечитиме очікуванням міжнародних партнерів щодо боротьби з корупцією.

У ЦПК припускають, що спірні поправки можуть подати до президентського законопроекту, який Верховна Рада вже підтримала у першому читанні. Організація обіцяє стежити за подальшим розглядом документа та аналізувати всі зміни, які депутати пропонуватимуть до другого читання.

За спостереженнями Шабуніна, нові законодавчі ініціативи свідчать про те, що спроби послабити антикорупційну інфраструктуру в Україні тривають. Він переконаний, що запропоновані норми можуть суттєво обмежити можливості правоохоронців інформувати суспільство про корупційні злочини представників влади. (<https://zmina.info/news/u-radi-proponuyut-obmezhyty-rozglas-sprav-proty-politykiv-ta-karaty-pravoohoroncziv-uvyaznennyam/>). – 2026. – 12.06).

Нові правила декларацій доброчесності суддів мають застереження щодо ефективності перевірок і відповідності європейським зобов'язанням

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Рада ухвалила закон про декларації суддів: у DEJURE попереджають про корупційні ризики

Верховна Рада ухвалила закон про вдосконалення декларацій доброчесності суддів та їхніх родинних зв'язків. Законопроект № 13165-2 підтримали 242 народні депутати. Документ змінює порядок подання та перевірки декларацій доброчесності. Його автори заявляють, що нові правила мають зробити контроль за доброчесністю суддів прозорішим та встановити чіткі наслідки за подання неправдивих відомостей.

Зміни до правил перевірки декларацій доброчесності суддів викликали дискусії щодо їхньої відповідності вимогам ЄС і реального посилення контролю за судовою системою: частина експертів вважає, що закон не лише не запроваджує незалежну міжнародну перевірку декларацій суддів Верховного Суду, як це передбачав «план Качки – Кос», а й може звужити інструменти виявлення недоброчесності.

ZMINA збрала, що відомо наразі.

Відповідно до закону, усі судді щороку до 1 травня повинні подавати через сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів декларацію доброчесності та родинних зв'язків.

У декларації необхідно вказувати не лише інформацію про себе, а й дані про родичів, якщо вони зараз або протягом останніх п'яти років працювали на посадах, пов'язаних із судовою системою, правоохоронними органами, політикою чи державним управлінням. Йдеться, зокрема, про суддів, прокурорів, адвокатів, працівників Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, Конституційного Суду, правоохоронних органів, народних депутатів, членів уряду, представників Офісу президента, Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро та інших державних установ.

Окрім цього, судді повинні підтверджувати низку обставин щодо власної діяльності та поведінки. Зокрема, вони мають зазначати, що протягом року не вчиняли корупційних правопорушень, не відвідували територію держави-агресора або тимчасово окуповані території України, не вчиняли дій для отримання громадянства іншої держави, дотримувалися Кодексу суддівської етики, використовували українську мову під час здійснення правосуддя та не мають підстав для дисциплінарної відповідальності.

Також судді повинні підтверджувати, що після 20 лютого 2014 року не співпрацювали з державою-агресором, окупаційними адміністраціями чи незаконними збройними формуваннями

та визнають суверенітет і територіальну цілісність України в межах міжнародно визнаних кордонів.

Закон окремо визначає коло осіб, яких вважатимуть такими, що мають родинні зв'язки із суддею. До нього входять не лише чоловік або дружина та близькі родичі, а й особи, які проживають із суддею однією сім'єю без офіційного шлюбу, а також широкий перелік родичів з боку подружжя.

Усі декларації будуть відкритими. Вища кваліфікаційна комісія суддів публікуватиме їх на своєму офіційному сайті.

Водночас закон запроваджує принцип презумпції достовірності. Якщо немає доказів протилежного, відомості, які вказав суддя, вважатимуться правдивими.

Перевірятиме декларації Вища кваліфікаційна комісія суддів. Підставою для перевірки може стати інформація від будь-якої особи про можливі неправдиві дані в декларації або про її неподання чи несвоєчасне подання. Водночас комісія не розглядатиме анонімні звернення та повідомлення, джерело яких неможливо встановити.

Розпочати перевірку можна буде протягом трьох років після подання декларації. Після отримання інформації про можливі порушення ВККС матиме один місяць для ухвалення рішення про проведення перевірки або відмову в ній. Перевірку комісія має завершити протягом шести місяців. Якщо за цей час ВККС не ухвалить рішення, інформацію про можливі порушення автоматично вважатимуть неспітвдженою.

Під час перевірки суддя зможе надавати пояснення, документи та інші матеріали, а також ознайомлюватися з усіма документами справи. Результати розглядатимуть на засіданні ВККС із запрошенням судді. Якщо суддя не з'явиться без поважної причини, це не стане перешкодою для розгляду. Після трьох поспіль неявок комісія зможе ухвалити рішення без його участі незалежно від причин відсутності.

За результатами перевірки ВККС визначатиме, чи подав суддя недостовірні або неповні відомості, чи порушив строки подання декларації або узагалі її не подав. Суддя матиме право оскаржити рішення комісії в адміністративному суді протягом 30 днів.

Якщо рішення про порушення набуде чинності, ВККС передасть матеріали до органу, який здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів. Там розв'язуватимуть питання про відкриття дисциплінарної справи.

Закон прямо передбачає, що умисне неподання декларації, несвоєчасне подання через грубу недбалість або свідоме внесення неправдивих чи неповних відомостей можуть стати підставою для дисциплінарної відповідальності судді. Водночас навіть притягнення до дисциплінарної відповідальності не звільнятиме його від обов'язку подати декларацію або виправити недостовірні дані.

Інформацію про результати перевірок вноситимуть до суддівського дос'є. Надалі її враховуватимуть під час конкурсів на суддівські посади, кваліфікаційного оцінювання та перевірок доброчесності й професійної етики.

Якщо ж суд скасує рішення ВККС, суддя зможе вимагати компенсації завданої шкоди.

Нові правила також поширюються на кандидатів на посади суддів. Вони повинні подавати аналогічні декларації доброчесності та родинних зв'язків. Для кандидатів перевірятимуть не один рік діяльності, як для чинних суддів, а п'ятирічний період до подання декларації.

Окремі положення закону стосуються оплати праці суддів. Документ встановлює, що базовий посадовий оклад судді визначатимуть виключно на основі прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який щороку встановлює закон про державний бюджет. Використовувати інші спеціальні або занижені розрахункові показники для визначення суддівської винагороди забороняється.

Крім того, закон поширює обов'язок подавати декларації доброчесності та родинних зв'язків на членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Також аналогічні вимоги внесли до процедур конкурсного відбору та виконання антикорупційних обов'язків у системі суддівського врядування.

Адвокаційний менеджер Фондації DEJURE Антон Зелінський вважає, що законопроект № 13165-2 може послабити механізми перевірки доброчесності суддів. За його оцінкою, документ звужує можливості для виявлення порушень і відповідальності суддів, хоча декларує вдосконалення системи контролю. Водночас закон змінює підхід до розрахунку суддівської винагороди, що потенційно може збільшити виплати приблизно на 50 %.

Зараз судді щороку подають декларації доброчесності до Вищої кваліфікаційної комісії суддів, де підтверджують відповідність способу життя доходам, відсутність конфлікту інтересів та інших порушень. Однак, за словами експерта, цей механізм працює неефективно: ВККС не може перевіряти декларації з власної ініціативи, а відповідальність настає лише за умисне внесення неправдивих даних, що складно довести.

Як приклад Зелінський навів справу судді Великої палати Верховного Суду Ольги Ступак. Попри встановлені ВККС невідповідності в декларації доброчесності щодо користування нерухомістю, Вища рада правосуддя не притягнула її до відповідальності, оскільки не побачила умислу в поданні недостовірної інформації.

У DEJURE вважають, що новий закон не усуває цієї проблеми. Відповідальність, як і раніше, передбачена лише за умисну брехню, а не за грубу недбалість. Крім того, закон звужує період перевірки багатьох обставин до одного року, що може ускладнити виявлення фактів поїздок до Росії, відвідування окупованих територій або інших дій, які мають значення для оцінки доброчесності судді.

Експерти також критикують норму про шестимісячний строк перевірки декларацій. Якщо ВККС не завершить перевірку за цей час, інформацію про можливі порушення автоматично вважатимуть непідтвердженою. На думку DEJURE, це створює ризик затягування перевірок.

Окремі зауваження стосуються виключення з перевірок питань про відповідність способу життя доходам, обмеження можливості враховувати матеріали про корупційні правопорушення до вироку суду, скасування перевірки окремих фактів щодо порушення присяги та заборони розглядати анонімні повідомлення. У фонді вважають, що такі зміни можуть ускладнити виявлення недоброчесних суддів і конфліктів інтересів.

У DEJURE наголошують, що Україна взяла на себе зобов'язання посилити механізми перевірки доброчесності суддів відповідно до рекомендацій міжнародних партнерів і Венеційської комісії. На думку експертів, закон у нинішньому вигляді може не лише послабити судову реформу, а й поставити під ризик отримання близько 700 мільйонів євро за програмою Ukraine Facility та вплинути на довіру громадян і партнерів до українських реформ.

Окремо експерти «Європейської правди» звертають увагу, що зміни до механізму перевірки декларацій доброчесності є однією з вимог так званого плану Качки – Кос, який визначає перелік реформ у сфері верховенства права на шляху України до ЄС. Зокрема, восьмий пункт плану передбачає тимчасове залучення незалежних міжнародних експертів до перевірки декларацій суддів Верховного Суду.

Водночас ухвалений закон не містить норм про участь міжнародних експертів у таких перевірках. Через це частина експертного середовища вважає, що документ не повною мірою відповідає вимогам, які Україна взяла на себе в межах виконання цього плану.

Разом з тим наразі невідомо, як саме ухвалений закон оцінить Європейська комісія. Цілком можливо, що Брюссель зарахує його як виконання відповідного зобов'язання для розблокування частини замороженого фінансування ЄС. На користь такого сценарію може свідчити те, що єврокомісарка з питань розширення Марта Кос під час візиту до Києва підтримала ухвалення цього законопроекту.

Водночас поки що немає інформації про те, чи вимагатиме Європейська комісія від України додаткових змін до закону для погодження його з європейськими стандартами та початковими вимогами реформи у сфері доброчесності суддів. (<https://zmina.info/news/rada-uhvalyla-zakon-pro-deklaracziyi-suddiv-u-dejure-poperedzhayut-pro-korupczijni-ryzyky/>). – 2026. – 09.06).

СУДОУСТРІЙ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Проміжний Тіньовий звіт для Єврокомісії фіксує прогрес і проблеми України у правосудді, антикорупції, правопорядку та правах людини

Матеріал на сайті «Лабораторія законодавчих ініціатив»

Лабораторія законодавчих ініціатив із коаліцією ГО презентувала проміжний Тіньовий звіт Європейській комісії

Лабораторія законодавчих ініціатив із коаліцією громадських організацій представила Європейській комісії проміжні результати щорічного Тіньового звіту за розділами 23 «Правосуддя та фундаментальні права» та 24 «Юстиція, свобода та безпека».

До презентації 4 червня долучилися представники Генерального директорату Європейської комісії з питань розширення та Східного сусідства (DG ENEST), який відповідає за переговори щодо розширення й вступу до ЄС з країнами-кандидатами та потенційними кандидатами на вступ. А також представники делегації ЄС в Україні.

Лабораторія законодавчих ініціатив із коаліцією громадських організацій третій рік поспіль моніторить та оцінює прогрес України у сфері євроінтеграції. Це незалежний альтернативний аналіз представників громадянського суспільства та експертного середовища за координації ЛЗІ.

Учасники презентували і обговорили результати у сферах верховенства права (суди, прокуратура, адвокатура), боротьби з корупцією та організованою злочинністю, реформи органів правопорядку, захисту засадничих прав і свобод людини за участі керівниці напряму «Верховенство права» ЛЗІ Карини Асланян і керівника напряму «Правопорядок» ЛЗІ Євгена Крапивіна, заступниці виконавчого директора з юридичних питань Transparency International Ukraine Катерини Риженко, голови правління Тетяни Печончик і адвокаційної менеджерки з євроінтеграції Анастасії Даців Центру прав людини ZMINA.

Керівниця напряму «Верховенство права» ЛЗІ Карина Асланян представила ключові результати за напрямом судової реформи. У фокусі – питання добору нових суддів та робота конкурсних комісій, вдосконалення дисциплінарних процедур, нерозв'язані проблеми, які потребують уваги вже зараз. А також – останні новини, пов'язані із ймовірними випадками корупції у Верховному Суді.

«У процесах добору та призначення суддів є помірний прогрес: тривають інтерв'ю з кандидатами в апеляційні суди, цього тижня Президент України призначив 12 нових суддів апеляційної інстанції в Запоріжжі, Чернігові та Житомирі. Паралельно з цим просуваються кваліфікаційні процедури у місцевих і вищих адміністративних судах. Конкурс до Вищого антикорусуду на завершальній стадії. Тож маємо надію, що це стане міцною основою для майбутніх призначень та покращення стану судової системи загалом.» – Карина Асланян, керівниця напряму «Верховенство права» Лабораторії законодавчих ініціатив

Важливим здобутком під час звітнього періоду став запуск комплексного проєкту з цифровізації судової системи, який Лабораторія втілює спільно з ключовими інституціями судової влади – Верховним Судом, Вищою радою правосуддя, Державною судовою адміністрацією України та Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, а також Конституційним Судом України.

Ключовими викликами на цьому етапі є призначення суддів Конституційного Суду, недопущення зупинки роботи ВРП через законодавчі колізії та належне реагування на ймовірні випадки корупції в судовій владі.

Частини Тіньового звіту щодо прокуратури, адвокатури, а також посилення інституційної спроможності органів правопорядку протидіяти серйозним злочинам, включно з організованою злочинністю, презентував керівник напряму «Правопорядок» ЛЗІ Євген Крапивін.

Він підкреслив, що скасовані конкурси в липні 2025 року так і не було відновлено, у Генпрокурора залишаються надмірні повноваження. Попри вимогу Єврокомісії не лише повернути законодавство у попередній стан, а й утриматись від застосування цих повноважень – прогресу жодного. Найбільшим викликом у розвитку прокуратури є 10 пріоритетів Качки–Кос для України на 2026 рік. Передусім йдеться про зміну заполітизованого порядку призначення і звільнення Генпрокурора, а також впровадження обов’язкового конкурсу на керівні посади. Це, зокрема, є частиною проєктів нової Антикорупційної стратегії, яку нині розробляє Україна. Конкурс на керівні посади мав бути впроваджений ще в березні 2026 року, але цього не сталося.

Євген Крапивін звернув увагу на відсутність будь-якого поступу у реформуванні адвокатури: незважаючи на створення у січні 2026 року урядової робочої групи з удосконалення законодавства у цій сфері, відтоді відбулося лише одне засідання. Це та супротив Національної асоціації адвокатів України значно сповільнюють досягнення належного результату і завдань Дорожньої карти з питань верховенства права в цьому напрямі.

Окремо Євген Крапивін зупинився на ключових аспектах Тіньового звіту за розділом 24 «Юстиція, свобода та безпека».

«Нацполіція вперше з часів створення отримала власну Стратегію розвитку на 2026–2030 рік, інструменти протидії організованим злочинностям насамперед СОСТА далі впроваджуються. Після теракту в Києві у квітні 2026 року активізувалась робота над удосконаленням законодавства про регулювання зброї для цивільних осіб. Уряд планує представити законопроект про реформу Державного бюро розслідувань до кінця 2026 року, адже це частина 10 пріоритетів Качки-Кос, при цьому певні напрацювання вже є. БЕБ зайшов в активну фазу реформи, яка передбачає атестацію. Водночас потрібна низка законодавчих рішень щодо спецстатусу, заробітної плати, повноважень. СБУ продовжує розвиватись в умовах війни, а кадрові зміни в січні не вплинули негативно на євроінтеграційні процеси.» – Євген Крапивін, керівник напрямку «Правопорядок» Лабораторії законодавчих ініціатив.

Також цього року експерти проаналізували ще одну частину кластера «Основи» – «Функціонування демократичних інституцій». Напрацювання у цьому напрямі коаліція за координації ЛЗІ також передала на ознайомлення Європейській комісії.

Цього року Тіньовий звіт готують експерти Лабораторії законодавчих ініціатив, Transparency International Ukraine, Центру прав людини ZMINA, «Адвоката майбутнього», «Європи без бар’єрів», Асоціації правників України, Громадянської мережі «Опора», Центру демократії та верховенства права та за інформаційної підтримки «Європейської правди». Він вже традиційно буде опублікований напередодні Звіту Європейської комісії щодо прогресу України в межах Пакета розширення Європейського Союзу у 2026 році. (<https://parlament.org.ua/news/ali-v-koalicji-promizhnyj-tinovyj-zvit-eu/>). – 2026. – 05.06).

Законопроект про декларації доброчесності суддів рекомендований до ухвалення в другому читанні

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 02 – 08 червня 2026 року

4 червня Комітет ВРУ з питань правової політики рекомендував до ухвалення в другому читанні проєкт Закону № 13165-2 щодо удосконалення декларацій доброчесності суддів та родинних зв’язків судді. Доопрацьований законопроект передбачає:

- об’єднання декларації доброчесності та декларації родинних зв’язків в одну декларацію;

- зміни щодо переліку тверджень, які містяться у декларації доброчесності та родинних зв'язків судді (надалі – Декларація);
- закріплення, що перевірка достовірності Декларації здійснюється виключно на підставі та в межах отриманої від будь-якої особи інформації, що обгрунтовано свідчить про недостовірність вказаних суддею відомостей у Декларації;
- встановлення строків окремих етапів процедури перевірки Декларації та періоду, який може охоплювати перевірка;
- права судді, Декларація якого перевіряється, зокрема, право оскаржити в судовому порядку результати перевірки Декларації.

Крім того, пропонується доручити Кабінету Міністрів України подати на розгляд Парламенту законопроект щодо запровадження тимчасових особливостей процедури індивідуальної перевірки декларацій доброчесності суддів Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів за участі незалежних експертів.

Оцінка експертів ЦППР

Вдосконалення процедури перевірки декларацій доброчесності суддів є одним із євроінтеграційних зобов'язань України. В Звіті про розширення за 2025 рік Європейська комісія передбачила, відповідно до умов Ukraine Facility Plan, вдосконалити декларації доброчесності, які подаються суддями, та процедуру їх перевірки, а також визначити тимчасове значне залучення незалежних експертів, делегованих міжнародними партнерами, до перевірки декларацій доброчесності суддів вищих судів.

Ukraine Facility Plan передбачає набрання чинності законом та актами ВККС щодо перегляду декларацій доброчесності та процедур їх перевірки, зокрема: 1) уточнення змісту декларацій доброчесності та підстав для початку перевірки; 2) розширення часового періоду, на який поширюється перевірка; 3) удосконалення процедури перевірки шляхом деталізації механізмів та строків перевірки, визначення прав й обов'язків фізичних та юридичних осіб, залучених до процесу перевірки, роз'ясненні правових наслідків перевірки. Аналогічні заходи передбачені і в Дорожній карті з питань верховенства права.

На думку експертів ЦППР, доопрацьований Законопроект не лише не містить заходів для забезпечення дієвості інституту декларацій доброчесності суддів, але навпаки, окремі його положення можуть ще більше знизити ефективність цієї процедури на практиці, зокрема:

- збереження існуючої архітектури перевірки декларацій доброчесності: Законопроект зберігає порядок, коли для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за порушення, пов'язані з декларацією доброчесності, необхідне рішення ВККС, яке є лише підставою для розгляду ВРП питання про відкриття дисциплінарної справи. Тобто, рішення ВККС за результатами перевірки декларації розглядається як дисциплінарна скарга, що збільшує тривалість та значно ускладнює процедуру притягнення до відповідальності. Крім того, Законопроект передбачає право судді оскаржувати результати перевірки Декларації, що призводить до зупинки набрання чинності відповідним рішенням ВККС, тобто ще додатково збільшує тривалість процедури;
- звуження змісту Декларації: безпідставно запропоновано прибрати з Декларації твердження про відповідність рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам;
- звуження підстав для проведення перевірки: запропонована Законопроектом редакція ч. 1 ст. 62 передбачає, що перевірка Декларації здійснюється лише на підставі та в межах отриманої ВККС інформації від будь-якої особи, що може свідчити про недостовірність тверджень або відомостей, вказаних у Декларації. Тобто, навіть у випадку самостійного виявлення Комісією обставин, які можуть свідчити про недостовірність тверджень, вказаних суддею у Декларації, розпочати відповідну перевірку Комісія не зможе. Крім того, Законопроект взагалі не визначає

підстави для проведення достовірності задекларованих суддею відомостей щодо родинних зв'язків;

- обмеження періоду, за який проводиться перевірка: Законопроект визначає, що окремі твердження у Декларації, які стосуються доброчесності судді (наприклад, дотримання Кодексу суддівської етики, відсутність підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності) стосуються лише одного року, який передусь поданню декларації, що значно звужує період проведення перевірки;

- неврегульованість правового статусу заявника: Законопроект визначає лише права судді, Декларація якого перевіряється, натомість права особи, яка звернулася із повідомленням про недостовірні відомості у Декларації судді, не визначені.

Важливо зауважити, що Законопроект відкладає щонайменше на шість місяців вирішення питання про вдосконалення процедури перевірки декларацій доброчесності суддів Верховного Суду, попри те, що це є одним із пріоритетів євроінтеграційних реформ на 2026 рік за т.зв. «планом Качки-Кос», а також визначене Європейською комісією як проміжний бенчмарк. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevuj-analiz-02-08-chervnya-2026-roku/>). – 2026. – 08.06).

DEJURE: Нові правила декларацій доброчесності перетворюють перевірку суддів на формальність без реальної відповідальності

Матеріал на сайті «DEJURE»

Імітація замість реформ: нардепи перетворили перевірку суддів на формальність

Верховна Рада ухвалила у другому читанні законопроект № 13165-2, який мав би удосконалити механізм перевірки декларацій доброчесності суддів. Однак у нинішній редакції документ не посилює перевірку, а навпаки – залишає старі прогалини та створює нові ризики для уникнення відповідальності.

Законопроект із правильною назвою, але проблемним змістом

Декларації доброчесності суддів – це щорічні документи, де суддя підтверджує, що, наприклад, живе відповідно до доходів, рішення в конфлікті інтересів не ухвалював, не брав російського паспорта тощо.

Саме цим інструментом був шанс перевірити суддів Верховного Суду після масштабного корупційного скандалу за участі Князева та інших підозрюваних. І нардепи мали б не послаблювати, а посилити механізми перевірки суддівського корпусу. Особливо – суддів Верховного Суду. На необхідності ефективної перевірки наголошували і Європейська комісія, і Венеційська комісія.

Однак ухвалений законопроект повністю ламає інструмент перевірок декларацій доброчесності й перетворює їх заповнення на формальну процедуру без реальної відповідальності.

У чому проблема?

Проблема не лише в окремих технічних деталях.

По-перше, законопроект прибирає перевірку майнового блоку, та інших актуальних ризиків. Навіть коли порушення і встановлять, то реальних наслідків за недостовірні дані не буде. У судді завжди буде можливість сказати «забув» чи « не зрозумів питання», і все, помилка начебто не навмисна, відповідальності немає.

По-друге, таке ламання інструменту перевірки декларацій суддів створює ризики для виконання міжнародних зобов'язань України. Удосконалення такої перевірки прямо пов'язане з частиною

фінансування в межах Ukraine Facility – зокрема пакетом у €700 млн. Тому йдеться не лише про якість судової реформи, а й про довіру міжнародних партнерів та подальший прогрес України на шляху до ЄС.

Окрема проблема – майбутня перевірка суддів Верховного Суду. Навіть залучення незалежних міжнародних експертів може не дати результату, якщо закон не передбачатиме реальних механізмів відповідальності за виявлені порушення.

Що потрібно виправити?

DEJURE наголошує, що без реального змісту перевірка декларацій доброчесності втрачає сенс. Щоб цей інструмент працював, необхідно:

- повернути майновий блок до перевірки;
- передбачити відповідальність за грубу недбалість;
- не дозволити строкам перевірки автоматично «відбілювати» суддів;
- зупинити строки давності на час судового оскарження;
- забезпечити перевірку родинних зв'язків;
- не звужувати період перевірки там, де ризики залишаються актуальними;
- передбачити реальну перевірку суддів Верховного Суду із залученням незалежних міжнародних експертів.

Декларації доброчесності мають бути інструментом відповідальності

Нагадуємо народним депутатам, що перевірка декларацій доброчесності потрібна не для звітності перед партнерами і не для галочки в законі. Вона потрібна для того, щоб суспільство мало впевненість, що судді, які ухвалюють рішення від імені держави, відповідають стандартам доброчесності, а судова реформа рухає Україну в напрямку ЄС.

Закликаємо народних депутатів виправити закон і зробити перевірку декларацій доброчесності реальною, а не формальною. Імітація реформ може спрацювати на короткій дистанції, але далеко ми так не заїдемо. (<https://dejure.foundation/imitacziya-zamist-reform-nardepy-peretvoryly-perevirku-suddiv-na-formalnist/>). – 2026. – 09.06).

Під виглядом євроінтеграційної реформи закон про декларації доброчесності може зірвати реальне очищення Верховного Суду

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автори: Михайло Жернаков, виконавчий директор Фундації DEJURE, Тетяна Шевчук, юристка Центру протидії корупції.

«Європейська» імітація реформи. Як поступки ЄС вбивають шанс на очищення Верховного суду

Україна зробила важливий крок на шляху до ЄС: у Люксембурзі нарешті відкрився перший переговорний кластер, тобто блок реформ, які Україна має здійснити дорогою для успіху переговорів про своє членство.

Цей кластер має назву «Основи», а у Брюсселі його називають хребтом процесу вступу. Він відкривається першим і закривається останнім – і темп усього подальшого шляху прив'язаний саме до нього. Окрім судової реформи, до кластера входять реформи у сфері демократії, антикорупції, держзакупівель і фінансового контролю.

Верховенство права в контексті руху України особливо важливе. Але саме в питаннях справедливості Україна, на жаль, далеко не на перших місцях у Європі.

Попри це, за останні роки нам вдалося чимало. Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд (ВАКС), е-декларування, оновлені з міжнародними експертами Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів – усе це з'явилося завдяки величезному запиту українців на реформи і значній ролі у цьому процесі міжнародних партнерів України.

Водночас під «євроінтеграційним» прапором можуть ховатися ініціативи, що насправді віддаляють Україну від європейських стандартів.

Ще в другому кварталі 2025 року, за Планом Ukraine Facility, Верховна Рада мала схвалити закон про удосконалення декларацій доброчесності суддів і процедури їхньої перевірки: з уточненим змістом декларацій, розширеним періодом перевірки, деталізованими механізмами і чіткими правовими наслідками. Прострочивши дедлайни на рік, 9 червня 2026 року Верховна Рада ухвалює закон на цю тему № 13165-2. Чому в депутатів дійшли до цього руки – відомо. Бо до удосконалення процесу перевірки суддів прив'язано ще й майже 400 млн євро фінансування. А єврокомісарка Марта Кос, що відвідала Київ напередодні, окремо закликала парламент не втратити ці кошти і нарешті зробити цей крок.

Парадокс у тому, що під виглядом євроінтеграційного закону парламент ухвалив документ, який віддаляє Україну від ЄС, демократії і верховенства права.

Що таке декларації доброчесності і для чого вони потрібні?

Щороку, починаючи з 2016-го, судді подають декларацію доброчесності. Це – спеціальна анкета, в якій суддя підтверджує, наприклад, що живе відповідно до доходів, не ухвалював рішень у конфлікті інтересів і не намагався отримати російське громадянство.

Якщо під час перевірки цих тверджень виявлять неправду, суддю мають притягнути до відповідальності (інша річ, що заходи покарання зараз передбачені не найжорсткіші; про це далі у статті).

Вимога вдосконалити декларації доброчесності суддів та їхню перевірку не з'явилася на рівному місці. Перший етап судової реформи після Революції гідності фактично виявився невдалим. Після перевірки майже 3 тисяч суддів на доброчесність та професіоналізм звільнили всього 15, або близько 0,5 %. До Верховного суду, який створювали з нуля у 2017–2019 роках без міжнародних експертів, потрапили десятки недоброчесних суддів. Скандал з рекордним хабарем ексголови ВС Всеволоду Князеву та іншим суддям, частина з яких вже отримала підозри, став тільки симптомом такого бракованого добору.

Також варто згадати, як Верховний суд роками повертав недоброчесних суддів до системи. Наприклад, зірвав оцінювання майже 180 недоброчесних суддів, а ще кільком десяткам, як-от скандальній судді Інні Отрош, дозволив його не закінчувати. А всім, хто це оцінювання провалив, суд відкрив шлях до почесної відставки – тобто замість притягнення до відповідальності піти з посади зі значними довічними виплатами та іншими перевагами статусу судді.

На цьому тлі вже три роки Європейський Союз у своїх щорічних звітах щодо України просить «розібратися з корупцією у Верховному суді».

Єдиний реальний спосіб це зробити дає перевірка декларацій доброчесності суддів ВС. В інших інструментів або вже збігли строки давності, або ж ці інструменти вже застосовували формальним чином, а Конституція і закон не передбачає повторне застосування.

Фактично за неправду в деклараціях доброчесності за десять років нікого не покарали.

Лазівка, яка дозволяє недоброчесним суддям уникати відповідальності, зафіксована у законі. Він передбачає відповідальність лише за умисне внесення неправдивих відомостей, а юридично довести умисел, а не, скажімо, помилку або забудькуватість – майже нереально. А у тих рідкісних випадках, коли умисел доводили, винним суддям давали хіба попередження або позбавляли доплат на місяць – не найпотужніший стимул змінювати поведінку.

На цьому тлі і з'явилася вимога «полагодити» інструмент перевірки декларацій.

Для цього треба передбачити відповідальність за грубу недбалість під час заповнення декларацій, збільшити максимальний строк перевірки, щоб врахувати всі обставини, та підвищити відповідальність, щоб суддю реально можна було звільнити.

А ще – і це у край важливо за чинних реалій – для ефективності інструменту треба тимчасово залучити міжнародних експертів до перевірки суддів найвищої інстанції, тобто Верховного суду.

Все це зафіксовано у плані Ukraine Facility, у Дорожній карті з питань верховенства права, у списку Качки-Кос з пріоритетними реформами на 2026 рік і у «бенчмарках» переговорів про вступ до ЄС за Розділом 23.

Крім Верховного суду, інструмент мав би дисциплінувати й суддів інших інстанцій. Його, наприклад, можна було б використати, зокрема, для перевірки 300 суддів апеляційних судів, які ніколи не проходили кваліфікаційного оцінювання, яке пройшли решта служителів Феміди. Йдеться про процедуру, що діяла десять років тому і була радше формальною: суддя, який проявив некомпетентність або недоброчесність, у найгіршому разі всього лише проходив курси підвищення кваліфікації.

Як проєкт «європейської реформи» замінили її імітацією

Законопроєкт про удосконалення перевірки декларацій доброчесності суддів відкладали до останнього. А вже під завершення дедлайнів раптово внесли до Верховної Ради під аргументом, що з ним пов'язана міжнародна фінансова допомога, що може згоріти, тому голосувати треба негайно і хоч за щось.

Але замість удосконалення народні депутати проголосували за те, щоб половину питань з декларацій прибрати, а перевірку решти зробити фактично безсенсовою.

Зокрема, тепер не треба підтверджувати відповідність майна доходам, чи підтверджувати, що ти не ухвалював рішень щодо протестувальників під час Революції гідності. Часову перевірку більшості елементів декларації зменшили до одного року, попри чіткі вимоги ЄС збільшити цей строк.

Відповідальність залишили виключно у разі «умисно неправдивих» свідчень – хоча практика довела, що саме наявність умислу дуже складно довести. Крім того, додали низку шкідливих норм: можливість оскарження результатів перевірки до суду і автоматичну «амністію» судді, якщо за шість місяців не встигли перевірити. Фактично цим депутати замість удосконалення доламали інструмент, який і так не був ефективним.

Це вже не вперше, коли українська влада зобов'язується зробити реформу, а потім використовує нечіткість вимог або інші обставини, аби підмінити реформу імітацією.

Але це – новий рівень фальсифікації «європейського» закону.

Нардепи проігнорували доволі детально прописані вимоги до України, викладені у документах ЄС, і прийняли закон, який прямо суперечить назві та має протилежний ефект.

Якщо Україні зарахують таку реформу й виплатять всі прив'язані кошти, це дасть чіткий сигнал владі: за порушення зобов'язань нічого не буде, вам все пробачать. Це відкриє скриньку Пандори, бо аж надто великою буде спокуса повторити подібне і в інших сферах.

Показово, що меседж про «амністію» стосовно себе блискавично зчитала судова влада. Буквально через пару годин після прийняття законопроєкту 13165-2 Верховний суд поновив раніше звільнену суддю ОАСК і фігурантку «плівок Вовка» Альону Мазур.

Продовження такої політики може спонукати деяких інших впливових представників влади повторити «успіх» літа 2025 року з ліквідації незалежності НАБУ і САП.

Нагадаємо, цьому відчайдушному і в край некорисному для України кроку тоді також передувала ціла низка порушень європейських зобов'язань з боку української влади і патологічне бажання не помічати їх – з боку ЄС.

ЄС має вплив на реформи, і цей важіль має працювати

Протягом останніх дванадцяти років ключові зміни у сфері верховенства права в Україні відбувалися не тому, що в політичній владі раптом з'являлася внутрішня воля ламати стару систему.

Найчастіше вони ставали можливими тоді, коли збігалися два фактори – тиск громадянського суспільства всередині країни і чіткі умови з боку міжнародних партнерів.

Саме так працювали реформи у сфері правосуддя, антикорупції та правопорядку. Міжнародна фінансова допомога, макрофінансові програми, безвіз, кандидатський статус і тепер переговори про вступ до ЄС продовжували цю логіку: реформи в обмін на політичну підтримку, гроші та рух до Європейського Союзу.

Це особливо важливо зараз, коли через воєнний стан в Україні суттєво обмежені звичні демократичні інструменти впливу на владу. Немає виборів, обмежені мирні зібрання, суспільство має менше способів прямо змушувати політиків виконувати обіцянки.

Тому роль міжнародних зобов'язань стає ще більшою.

Вони фактично залишаються мало не єдиним важелем, який не дає реформам зупинитися або перетворитися на імітацію.

Прикладів успішних реформ, проведених за жорсткими міжнародними зобов'язаннями, достатньо.

Приміром, оновлення процедури добору суддів Конституційного суду, реформа Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів були частиною семи кроків, які Україну зобов'язали зробити, надавши статус кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року. Тобто навіть найважливіші зміни в судовій системі запускалися не самі по собі, а через поєднання внутрішнього тиску і зовнішніх умов.

І це не про те, що Україна не здатна реформуватися. Це про те, що стара система має величезний спротив. Без чітких умов, дедлайнів і наслідків для влади вона майже завжди намагається відкласти зміни, вихолостити їх або видати формальність за реформу.

Закон про декларації доброчесності суддів також мав бути реформою в обмін на гроші та рух до ЄС.

Натомість влада «продала» партнерам назву законопроекту замість реального змісту. Доводиться чути контраргумент, що, мовляв, принциповість щодо реформ може нашкодити українській державі. Але ситуація – протилежна.

За чіткої позиції міжнародних партнерів Україна здатна збирати голоси навіть за складні рішення. Так було з поверненням незалежності НАБУ і САП та іншими важливими законами. Тому зараз партнерам варто так само чітко тримати рамку і не погоджуватися на імітацію реформ там, де від України очікують реального результату.

Тим більше, що зараз ЄС має чи не найсильніші важелі підтримки українських реформ за весь час. Кредит підтримки України на наступні два роки обсягом 30 млрд євро, відкриття переговорного процесу про вступ і безпрецедентна підтримка ЄС серед українців створюють унікальне вікно можливостей. Українці підтримують не лише сам вступ до ЄС, а й правила, без яких цей вступ неможливий. Зокрема, 73 % – за тиск міжнародних партнерів на українську владу задля очищення системи правосуддя і боротьби з корупцією в Україні. А 64 % бачать у вимогах Брюсселя щирі спробу допомогти Україні модернізуватися.

Ситуацію із законом про декларації доброчесності ще можна виправити.

Його можна доопрацювати і привести у відповідність до тих цілей, заради яких він узагалі створювався. Так само мають бути переглянуті підходи до оцінки виконання Україною зобов'язань у сфері верховенства права, якщо замість реформи влада пропонує її імітацію.

Це не вибір між підтримкою України та її критикою. Це вибір між підтримкою справжніх реформ і згодою на їх імітацію. (<https://www.euointegration.com.ua/articles/2026/06/16/7239797/>). – 2026. – 16.06).

Судові конкурси за участі міжнародних експертів потребують єдиних правил добору, оцінювання та оскарження рішень.

Матеріал на сайті газети «Закон і Бізнес»

Автор: Вікторія Якуша.

Вето на доброчесність

Чотири голоси «за» – але кандидат не проходить. Двоє міжнародних експертів виявляються пов'язаними особами, і конкурс взагалі зупиняється. Чи є у нас механізм на такий випадок? Поки що – ні.

Два роки під мікроскопом

У Комітеті Верховної Ради з питань правової політики відбулася презентація аналітичного звіту громадської організації «Лабораторія законодавчих ініціатив» щодо конкурсних комісій за участю міжнародних та іноземних експертів в органах судової влади і Конституційному Суді. Документ підготували керівник напрямку «Верховенство права» Карина Асланян та експерт організації Марина Магомедова.

Дослідження охопило період із січня 2022 року до листопада 2025 року – 27 конкурсів за участю 6 різних комісій: етичної ради, конкурсної комісії ВККС, дорадчої групи експертів, громадської ради міжнародних експертів, експертної ради та, в релевантних процедурах, громадської ради доброчесності. За цей час у роботі комісій взяли участь 46 осіб – 19 українських представників і 27 іноземних експертів, найбільше з яких були делеговані США та Литвою.

Мета звіту, за словами авторів, – не поставити під сумнів сам принцип залучення іноземних експертів, а виявити системні недоліки в тому, як цей механізм реалізується. «Ми дивилися на це як аналітики, насамперед як юристи, не як політики», – зазначила К.Асланян.

Однакових правил немає

Одна з центральних проблем, виявлених у дослідженні, – різниця у кваліфікаційних вимогах до членів різних комісій. Критерій політичної нейтральності прописаний для ДГЕ та ЕР, але відсутній для складу інших комісій. Вимога вищої юридичної освіти також вказана далеко не скрізь.

Не менш строката картина з критеріями оцінювання кандидатів. Одні комісії перевіряють доброчесність через незалежність, чесність і майнову прозорість, інші – через пристойність і бездоганну поведінку, треті взагалі не мали розробленої методології станом на листопад 2025 року. «Якщо ви подивитеся на таблицьки, видно, що в деяких комісіях випадає, скажімо, етичність: доброчесність перевіряється, компетентність перевіряється, а етичність – ні. І немає відповіді, чому так», – пояснила К. Асланян.

Серед інших виявлених прогалин – відсутність порядку залучення перекладачів і допоміжного персоналу, відсутність єдиної бази кандидатів, різні підходи до організаційного забезпечення та структури рішень. Жодна з 8 комісій не оприлюднює на порталі відкритих даних інформацію про свою роботу в повному обсязі.

Ще один блок стосувався практики Верховного Суду щодо оскарження рішень комісій. Тут виявлено відсутність єдиних підходів до визначення остаточності рішень для кандидатів, яким відмовлено. На практиці це означає, що навіть успішне судове оскарження не тягне жодних реальних наслідків.

Мова, декларації, конфлікт

Жвава дискусія розгорілась навколо рекомендації щодо знання англійської мови. Звіт пропонує, аби українські члени комісій «за можливістю» знали мову на середньому рівні – після того, як самі члени комісій повідомляли про мовний бар'єр із іноземними колегами. Народний депутат

Микола Стефанчук одразу поставив уточнювальні питання: що таке «середній рівень» і як він підтверджується? «Заради цікавості щойно набрав у пошуку: є місця, де сертифікат В2 можна отримати за дві години. Чи не стимулюватиме це людей, які мають бути доброчесними, чинити не зовсім доброчесно?» – зауважив він.

К. Асланян визнала, що питання залишається відкритим, і запропонувала провести додаткові консультації з мовними експертами, перш ніж встановлювати конкретні вимоги.

Народний депутат Сергій Соболев підняв питання декларування: на його думку, іноземні члени комісій мають подавати декларації за українськими стандартами, а не за стандартами Парламентської асамблеї Ради Європи, де навіть доходи інколи є закритою інформацією. К. Асланян погодилась, що таку рекомендацію варто включити до наступного видання звіту.

Генеральний директор директорату з питань правової політики Офісу Президента Віктор Дубовик, який, за власним визнанням, є «досвідченим, але неуспішним» учасником численних конкурсів, звернув увагу на кілька практичних проблем, з якими стикаються кандидати. Перша – відсутність перекладу документів досє для іноземних членів комісій. «Виявляється, що кандидатам відмовляють, бо їхні пояснення щодо джерел доходів видаються недостатніми, хоча насправді підтвердні документи просто не були перекладені!», – наголосив В. Дубовик.

Він також висловив категоричну незгоду з рекомендацією щодо публікації деперсоніфікованих негативних висновків: на практиці, через конкретні життєві обставини, деперсоніфікований документ легко ідентифікувати. Натомість погодився з рекомендацією щодо часової межі дослідження доброчесності. «Коли кандидата запитують про доходи батьків за 90-ті роки, а жодних записів у реєстрах за йе час немає, – це питання поза будь-якою розумною межею», – зазначив він.

Окремо В. Дубовик описав колізію, що виникає в разі відводу двох пов'язаних між собою іноземних членів комісії з шести: міжнародна квота виявляється незаповненою, і конкурс взагалі неможливо провести. Жоден із чинних законів не вказує на вихід із такої ситуації.

Голова Ради суддів Віталій Саліхов додав власний досвід: будучи учасником конкурсу з добору дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя, він особисто спостерігав, як комісія взагалі не перевіряла професійного рівня претендентів. «Говорити, що залучення іноземних партнерів дає стовідсотково правильний результат, я не можу», – заявив В. Саліхов.

Водночас він поставив конкретне питання: чи буде запущена передбачена законом процедура формування наступного складу ВККС без участі іноземців – як це і передбачала початкова норма після завершення першої каденції.

К. Асланян відповіла чітко: звіт про розширення ЄС минулого року прямо вимагає, щоб наступний склад конкурсної комісії для добору ВККС формувався знову із залученням міжнародних та іноземних експертів. «Ми прямуємо до Євросоюзу, і цей вектор не змінювався. Якщо є така вимога, ми її маємо виконувати», – наголосила вона. До того ж, за її словами, у членів ВККС поточного скликання повноваження збігають через 11 місяців, тому формувати нову комісію потрібно вже зараз.

Голова комітету Денис Маслов, підсумовуючи дискусію, зазначив, що звіт «Лабораторії законодавчих ініціатив» підняв реальні проблеми, з якими комітет стикався у власній роботі. «Частково з тими рекомендаціями, які є, вони в мене перегукуються. Але більшість питань потребує не нових законів, а конструктивного виконання того, що вже записано», – резюмував він. (https://zib.com.ua/ua/173155-chi_zdatni_inozemni_eksperti_efektivno_ocinyuvati_suddiv_v_u.html). – 2026. – 26.06).

Звіт ТСК **про щодо можливих корупційних правопорушень** **у правоохоронних органах, судах та органах судової влади**

Матеріал на сайті газети «Закон і Бізнес»

Автор: Володимир Богатир, адвокат, заслужений юрист України.

Доброчесність під слідством*

У Верховній Раді зареєстровано проєкт постанови про звіт ТСК, що має значення незалежно від подальшого голосування у парламенті.

Йдеться про проєкт від 17.06.2026 № 15337, який пропонує парламенту взяти звіт до відома, оприлюднити його на сайті Верховної Ради, а висновки – в газеті «Голос України». Документ цікавий тим, що містить відповіді державних органів, статистичні дані, звернення, результати засідань і позиції експертів, які дозволяють оцінити стан інституцій, створених або реформованих для забезпечення законності, правопорядку, справедливості, доброчесності та протидії корупції.

ТСК було утворено постановою ВР від 19.06.2025 № 4511-IX, а її робота привертала увагу медіа через резонансні засідання та публічні конфлікти навколо окремих органів, що стали предметом парламентського розслідування.

Тимчасові слідчі комісії згадуються в Конституції: ст. 89 передбачає їх утворення Верховною Радою для розслідування питань, що становлять суспільний інтерес. Водночас висновки і пропозиції ТСК не є вирішальними для слідства і суду.

Закон «Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» визначає ТСК як колегіальний тимчасовий орган ВР, що здійснює парламентський контроль. Комісія не може здійснювати правосуддя або встановлювати наявності чи відсутності вини особи у кримінальному правопорушенні.

Регламент Верховної Ради визначає порядок утворення ТСК і представлення результатів її розслідування. Звіт має містити встановлені факти, докази, дані, які не підтвердилися, а також пропозиції щодо використання висновків комісії.

Які саме проблеми Комісія побачила у суддівському врядуванні, правоохоронних органах та антикорупційній інфраструктурі – розгляньмо далі.

ВККС, ГРД і ВРП: конкурси, доброчесність і конфлікт інтересів

У частині суддівського врядування ТСК зосередилася на роботі ВККС, ВРП та ГРД. Найбільший блок стосується конкурсу до апеляційних судів, у якому комісія встановила «ознаки системних порушень».

За даними звіту, понад 80 % підсумкової оцінки кандидата формується на підставі суб'єктивного «внутрішнього переконання» членів ВККС за результатами співбесіди. ТСК також звернула увагу на участь у конкурсах родичів членів ВККС і ВРП, а також їхніх інспекторів та помічників: такі кандидати отримували високі бали саме на етапах, де оцінювання залежало від членів ВККС.

Окремий епізод стосується перевірки практичних робіт. Голова ВККС Андрій Пасічник мав оцінити 210 робіт, але в період перевірки перебував на стаціонарному лікуванні. Журнал логувань, як зазначено у звіті, показав виставлення балів щодо всіх робіт з інтервалом у 2–3 хвилини. За зверненнями комісії відомості про це було внесено до ЄРДР.

Щодо ГРД, ТСК відзначила фактичний монопольний вплив однієї громадської організації на її формування та діяльність, а також ознаки фінансової, кадрової й організаційної залежності. У звіті також йдеться про спроби впливу на майбутній склад ГРД через «рекомендовані списки» кандидатів.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці ПОВІДОМЛЕННЯ.

Окремо ТСК зафіксувала проблему взаємодії органів суддівського врядування з парламентським контролем. Члени ВРП не прибули на засідання комісії, попри офіційні запрошення, а частина членів ВККС і ВРП посилалася на гарантії незалежності судової влади, хоча запити ТСК стосувалися адміністративних, кадрових, дисциплінарних та організаційних повноважень.

Правоохоронна система: контроль, кадри і результати

У правоохоронному блоці ТСК проаналізувала роботу ДБР, Нацполіції, СБУ та БЕБ за напрямками внутрішнього контролю, кадрової спроможності, дисциплінарної практики і співвідношення між кількістю проваджень та їх результатами.

Нацполіція. У звіті наведено дані про кримінальні провадження, пов'язані з корупційними правопорушеннями щодо співробітників. З 2022 року до липня 2025 року із 739 розпочатих проваджень повідомлення про підозру отримали 248 осіб, до суду було направлено 182 обвинувальні акти, а реальних обвинувальних вироків, за даними ТСК, було лише 34.

ТСК звернула увагу на відсутність єдиного обліку випадків корупції, що ускладнює оцінку реального масштабу правопорушень і ефективності реагування. За результатами 71 внутрішнього аудиту було встановлено 32 ключові ризики у 10 сферах діяльності.

СБУ. На думку ТСК, Служба має проблеми з фінансовим контролем та декларуванням на тлі посилення режиму державної таємниці. У 2022–2025 роках до НАЗК було направлено інформацію щодо неподання або несвоєчасного подання декларацій стосовно близько 1,5 тис. осіб, значна частина яких – колишні працівники СБУ.

ТСК назвала проблемою високий рівень неподання декларацій особами, які припинили службу, критично низьку кількість повних перевірок декларацій і слабку трансформацію виявлених фактів у кримінальні провадження.

Комісія також зафіксувала обмежену прозорість і потребу врегулювати доступ НАЗК до декларацій працівників і колишніх працівників СБУ з урахуванням режиму державної таємниці.

БЕБ. У частині Бюро економічної безпеки ТСК відзначила критично низький рівень укомплектованості штату, що обмежує здатність органу виконувати покладені функції.

Комісія також описала розрив між виявленням порушень усередині органу та покаранням за них. Значна кількість службових перевірок завершувалася дисциплінарними рішеннями або звільненнями, однак лише незначна частина фактів отримувала процесуальне продовження.

Фінансовий контроль за працівниками БЕБ у звіті названо малорезультативним: у 2024 році було проведено 5 повних перевірок декларацій, у 2025 році – 3, а практика притягнення до відповідальності фактично відсутня.

ДБР. Діяльність Державного бюро розслідувань ТСК описала стриманіше. У звіті відзначено, що Бюро відкрито взаємодіяло з комісією, надавало відповіді на запити та необхідні матеріали.

ТСК зафіксувала зростання навантаження на слідчих у 2022–2025 роках, зокрема через війну, окупацію частини територій і необхідність реагування на злочини воєнного часу. В окремих категоріях справ навантаження на одного слідчого може перевищувати тисячу проваджень.

Фактично, комісія не надала належної оцінки діяльності ДБР, яке є політично провладним правоохоронним органом.

Досудове розслідування: СІЗО, застави і угоди зі слідством

Окремий блок звіту стосується питань, які виходять за межі роботи одного органу, але безпосередньо впливають на кримінальний процес: обліку осіб, щодо яких застосовано тримання під вартою, визначення розміру застави, тривалості проваджень та практики угод зі слідством.

З відповідей Міністерства юстиції та Київського СІЗО ТСК встановила, що поряд з електронним реєстром у пенітенціарній системі досі зберігається масштабний паперовий облік. Частину статистичних даних неможливо оперативно сформувати без ручного опрацювання особових справ і судових рішень.

ТСК також звернула увагу на відсутність єдиної методики визначення розміру застави, що створює передумови для суб'єктивізму та різної практики.

Комісія згадала і проблему так званих «вічних» проваджень, коли кримінальне переслідування, обмеження прав і запобіжні заходи тривають роками без належного процесуального завершення.

Практика угод у кримінальних провадженнях також викликає застереження. За умовами деяких із них значні суми спрямовуються не до державного бюджету, а на підтримку ЗСУ через недержавні благодійні організації. ТСК вказала на ризики вибіркового підходу, потенційного конфлікту інтересів і недостатнього контролю за подальшим використанням коштів.

НАБУ, САП і ВАКС: антикорупційна інфраструктура чи вертикаль?

Значне місце у звіті ТСК відведено інституціям, які зазвичай називають антикорупційною інфраструктурою або «антикорупційною вертикаллю». Але така назва потребує застереження: НАБУ здійснює досудове розслідування, САП забезпечує процесуальне керівництво і підтримання публічного обвинувачення, а ВАКС є судом. Тому включення суду в одну «вертикаль» з органами розслідування та обвинувачення є проблемою з точки зору права.

Одним із ключових епізодів для НАБУ і САП стала їхня співпраця з ТСК. Директор НАБУ Семен Кривонос і керівник САП Олександр Клименко двічі не з'явилися на засідання ТСК. Комісія визнала причини неповажними та кваліфікувала такі дії як ті, що мають ознаки кримінальних правопорушень, пов'язаних із перешкоджанням діяльності ТСК.

У змістовній частині ТСК вказала на системні корупційні ризики в діяльності цих органів і значні обсяги їх бюджетного фінансування при одночасних проблемах у роботі: високій частці угод зі слідством, численних закордонних відрядженнях керівництва, низьких показниках перевірки декларацій та недостатньому рівні притягнення до відповідальності.

Щодо ВАКС у звіті звертається увага на кадровий дефіцит: 23 вакантні посади створюють ризики затягування розгляду справ і перевантаження суддів.

3-поміж 11 тис. матеріалів і справ у провадженні суду першої інстанції ВАКС ухвалив лише 109 вироків, із них 72 – на підставі угод про визнання винуватості. ТСК зазначила, що домінування угод створює враження, ніби головним результатом роботи суду стає статистика обвинувальних вироків, а не встановлення всіх обставин злочину.

Комісія також відзначила залежність ВАКС від міжнародної технічної допомоги у сфері ІТ-інфраструктури, що може створювати ризики для інформаційної незалежності судової системи.

Фактично, ми бачимо антиконституційне перешкоджання парламентському контролю, оскільки діяльність ТСК прямо передбачена Конституцією.

НАЗК: декларації, спосіб життя – контроль формальний

Запобігати частині виявлених ризиків мало б Національне агентство з питань запобігання корупції, відповідальне за фінансовий контроль, перевірку декларацій, моніторинг способу життя і врегулювання конфлікту інтересів.

Оцінка роботи НАЗК з боку парламентарів виявилася жорсткою. ТСК зазначила, що кількість перевірок декларацій та моніторингів способу життя посадових осіб правоохоронних органів і судової влади є критично низькою та не відповідає реальному рівню корупційних ризиків.

Система електронного декларування в нинішньому вигляді не забезпечує досягнення задекларованої антикорупційної мети, оскільки більшість декларацій залишається без повноцінного змістовного контролю.

Автоматизовані інструменти здатні виявляти переважно формальні помилки. Натомість встановлення походження коштів, перевірка активів членів сім'ї, прихованих зв'язків або невідповідності способу життя потребують реального аналізу повних перевірок. Саме таких змістовних перевірок, за висновками ТСК, бракує.

Показовим прикладом у звіті названо працівників САП, щодо яких за весь досліджуваний період НАЗК не склало жодного адміністративного протоколу і не направило жодного обґрунтованого висновку про можливі корупційні правопорушення.

Ще один епізод пов'язаний із конкурсом до апеляційних судів. ТСК звернула увагу, що НАЗК не побачило конфлікту інтересів у ситуаціях, коли в конкурсних процедурах брали участь особи, пов'язані родинними або службовими зв'язками з членами ВККС і ВРП.

Системні дефекти

Звіт ТСК не варто розглядати лише як окремий політичний епізод або чергову парламентську критику органів влади. Скоріше він дає підстави для ширшої розмови про результати багаторічних судових, правоохоронних та антикорупційних реформ.

Формально ці реформи створили нові інституції, конкурси, реєстри, декларації, внутрішні перевірки, дисциплінарні механізми та електронні сервіси. Але все це не додало системі бажаної доброчесності. Не отримавши чітких критеріїв, доброчесність сама стала інструментом «приватизації публічної функції», подвійних стандартів, маніпуляцій і неформального впливу.

Проблема полягає не лише у недосконалої процедур чи законів, а в якості їх застосування і відсутності практичного результату. Звіт ТСК демонструє дефекти, властиві багатьом державним інституціям: непрозорі кадрові процедури, формальний контроль, слабку результативність перевірок і недостатній зв'язок між виявленням порушень та реальною відповідальністю.

Система, створена для контролю доброчесності, сама потребує перевірки на прозорість, підзвітність і здатність давати результат. Незалежність органів суддівського врядування чи антикорупційної інфраструктури не може означати закритість від зовнішньої перевірки.

Результати діяльності парламентської ТСК вказують на тривале зниження довіри до української правоохоронної системи, правосуддя та української юрисдикції загалом. (https://zib.com.ua/ua/173155-chi_zdatni_inozemni_eksperti_efektivno_ocinyuvati_suddiv_v_u.html). – 2026. – 26.06).

Урядові ініціативи щодо пенітенціарних інспекцій і Ukraine Facility оновлюють рамку реформ у сфері верховенства права

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 09 – 15 червня 2026 року

Уряд пропонує створити пенітенціарні інспекції

Кабінет Міністрів України подав на розгляд парламенту проект Закону України «Про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій» (реєстр. № 15300).

Законопроект передбачає утворення 2-ох систем пенітенціарних інспекцій за місцями несвободи – внутрішніх і зовнішніх.

Внутрішні інспекції будуть здійснюватися такими органами влади, у сфері відання яких є місця несвободи: Службою безпеки України, Міністерством оборони, Національною гвардією, Міністерством юстиції, Національною поліцією, Державною прикордонною службою, Державною міграційною службою, Міністерством охорони здоров'я.

Зовнішні пенітенціарні інспекції будуть здійснюватися Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Оцінка ЦППР

Законопроект є схожим на урядовий проєкт Закону під реєстр. № 5884 від 02.09.2021 року, який перебував без руху у Верховній Раді України 4 роки і був відкликаний у зв'язку зі зміною складу Кабінету Міністрів у 2025 році.

Підготовка цього Закону є складовою реформи пенітенціарної системи, яка передбачена як проміжний критерій (benchmark) для членства України в ЄС (ІВМ 23.11).

Необхідність ухвалення цього Закону передбачена також пунктом 9 Перехідних положень Конституції України щодо обмежень повноважень прокуратури. Після 10 років змін до Конституції щодо правосуддя (з 2016 року), до моменту набрання чинності цим Законом, прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (наразі вже не передбачену статтею 131-1 Конституції України).

Проект одночасно передбачає виключення із Закону про прокуратуру статті 26 про повноваження прокурорів про здійснення нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах.

Однак нова редакція статті 25-1 Закону про прокуратуру пропонує передбачити повноваження прокурора при «вирішенні інших питань під час кримінального провадження» поряд з процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням. Але запропоновані проєктом повноваження повторюють ті, які є зараз у прокурорів на підставі статті 26 Закону (відвідувати місця несвободи, спілкуватися з ув'язненими, отримувати документи, матеріали, пояснення, виконавчі провадження тощо, звертатися до суду). Пропонується також надати невичерпний перелік можливостей – «здійснювати інші повноваження, передбачені законом».

Збереження таких повноважень у прокурорів після набрання чинності Законом порушуватиме вимоги Конституції України. Тим більше, для «вирішення інших питань під час кримінального провадження» у прокурора є вже всі повноваження, наразі передбачені Кримінальним процесуальним кодексом і Законом про оперативно-розшукову діяльність.

У випадку ухвалення цього Закону, передбачений тривалий перехідний період (12 місяців з дня опублікування), необхідний для проведення необхідних нормотворчих, організаційних і фінансових заходів.

Уряд оновлює строки реалізації євроінтеграційних зобов'язань в сфері верховенства права

11 червня Кабінет Міністрів України вніс суттєві зміни до Ukraine Facility Plan, який передбачає фінансування України на 2024-2027 роки з боку Європейського Союзу.

Зміни передбачають оновлення змісту і строків виконання 35-ти існуючих зобов'язань і додавання нових 26-ти зобов'язань. Багато з нових заходів стосуються сфери верховенства права і протидії корупції.

Необхідність внесення змін до плану з реалізації програми Ukraine Facility зумовлена укладенням і ратифікацією Угоди між Європейським Союзом та Україною про репараційну позику від 27 травня 2026 року. Надання частини коштів макрофінансової допомоги з боку ЄС в межах цієї Угоди прив'язане до здійснення реформ Україною, тобто діятиме принцип «гроші в обмін на реформи».

Оцінка ЦППР

Новими заходами в межах Ukraine Facility Plan визначені:

- ухвалення Закону про продовження залучення міжнародних експертів до роботи Конкурсної комісії з добору членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів (реєстр. № проєкту 13382);
- ухвалення Закону про удосконалення розгляду Вищим антикорупційним судом цивільних та адміністративних справ (реєстр. № проєкту 14033);

- внесення змін до Кримінального процесуального кодексу для забезпечення оперативності правосуддя;

- ухвалення змін до Закону про Державне бюро розслідувань;
- забезпечення доступу органів розслідування до якісної судової експертизи.

Строк виконання всіх зазначених зобов'язань – кінець 2026 року.

Вартість кожної із цих реформ для Державного бюджету – 124 млн євро (бл. 6,5 млрд грн) допомоги.

Всі ці заходи містяться в низці документів – Дорожній карті з питань верховенства права, проміжних критеріях (benchmarks) для членства України в ЄС, Плані заходів з виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку. Але перелік і строки виконання свідчать, що вони переважно стосуються реалізації положень Спільної заяви Комісара ЄС з питань розширення та Віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції від 11 грудня 2025 року. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevuj-analiz-09-15-cherhvnya-2026-roku/>). – 2026. – 16.06).

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Перші критерії ЄС показують, що Україна відстає від Молдови в частині реформ верховенства права, прав людини та закупівель

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Сергій Сидоренко, редактор «Європейської правди».

Наздогнати Молдову? Звіт ЄС показав, де Україна відстає від сусідки у переговорах про вступ

Цей тиждень став дійсно історичним для України і Молдови у питанні їхнього європейського майбутнього. У понеділок у Люксембурзі Євросоюз офіційно відкрив переговори про вступ з обома країнами за першим, «фундаментальним» кластером.

«Європейська правда» вже розповідала, що ближчим часом можна розраховувати на ще один прорив у вступному процесі. За попередніми домовленостями, 14 липня у Брюсселі ЄС планує відкрити решту п'ять кластерів. Держави, які нібито хотіли загальмувати цей процес, передумали. Якщо не станеться чогось надзвичайного, що підірве віру європейців у прагнення Києва проводити реформи, а особливо якщо у найближчі тижні Верховна Рада ухвалить частину законів, які ЄС вважає ключовими у вступному процесі – це дасть нам впевненість у тому, що процес став на рейки.

Але це також фундаментально змінює відносини України і Молдови у русі до ЄС.

Якщо досі йшлося про жорстку зв'язку двох країн, і Київ боровся, щоб не сталося її розриву, тобто «декаплінгу» – то тепер значною мірою буде йтися про конкуренцію, змагання дорогою до вступу. Тобто «декаплінг» може відбутися навіть без жодних рішень ЄС про це.

Оцінювати, яка з двох столиць випереджає іншу у вступних перегонах, будуть Єврокомісія та держави-члени. А 15 червня обидва уряди отримали першу таку оцінку: ЄС передав Молдові та Україні перелік проміжних та заключних критеріїв за усіма главами першого кластера. Документи дуже схожі та складені одночасно, тож це дозволяє порівняти стан готовності країн до вступу.

Треба визнати, що попри політичні заяви Брюсселя про лідерство України, документи свідчать про зворотне. Щонайменше за першим кластером – який водночас має найвище значення у процесі вступу.

Станом на зараз Україна відстає від сусідки у низці ключових сфер. Верховенство права, права людини і навіть сфера держзакупівель, де у суспільній свідомості Україна з її системою Prozorro має імідж ледь не європейського лідера – в усіх цих сферах ми опинилися нехай не критично, але позаду Молдови. А от щодо боротьби з корупцією розклад може когось здивувати.

Надолужити відставання цілком реально, але для цього потрібна реальна політична воля на проведення реформ заради вступу до ЄС.

«Ми хочемо допомогти обом країнам»

Посадовці воліють не заявляти про це гучно і публічно, але у розмовах не під запис визнають: після відкриття усіх кластерів Київ і Кишинів стануть до певної міри конкурентами у вступному марафоні. Це не буде змаганням у прямому сенсі, адже не йдеться про те, що приз – тобто членство в Євросоюзі – отримує лише один переможець.

Але швидкість та терміни вступу тепер стають цілком конкурентним питанням. Адже до фінішу можна прийти або разом, або окремо.

Хто покаже кращий темп реформ – отримає більші шанси вирватися вперед і, можливо, вступити до ЄС у «передовій» групі кандидатів. А гальмування або імітація реформ – навпаки, означатиме відставання і добрий шанс лишитися позаду держави-сусідки.

Саме це є головною зміною у процесі після відкриття усіх кластерів.

Досі постійно йшлося про «українсько-молдовський пакет», і Україна робила все можливе, щоб уникнути його розриву – так званого «декаплінгу». Київ домовлявся з дружніми столицями, щоб ті не допустили ухвалення цього рішення у Брюсселі.

Натомість тепер для розділення України і Молдови не буде потрібно окремого рішення ЄС. Після початку змістовних переговорів за всіма кластерами – а це очікується вже 14 липня – «зв'язка» України і Молдови як така перестане існувати. Далі прогрес у переговорах залежатиме лише від темпів реформ у двох державах.

Тут немає чогось нового. Подібна конкуренція між кандидатами була під час кожної хвили розширення ЄС.

Пара «Україна-Молдова» може відновитися на завершальному етапі. Або ні.

Якщо перед завершенням переговорів ЄС дійде висновку, що прогрес двох держав є порівнюваним – то знову об'єднає їх для спільного підписання договорів про вступ (імовірно, за участю також однієї або кількох держав Західних Балкан).

Якщо ж виявиться, що Україна надто відстає – пакет не відновиться.

Примітно, що у Молдові воліють не згадувати про цю конкуренцію.

Прем'єр Александр Мунтяну, який очолював молдовську делегацію у Люксембурзі, на запитання «ЄП» про взаємодію під час вступних переговорів відповів, що прагне не згадувати про конкуренцію у цьому процесі.

«Ми підтримуємо Україну, і є багато простору для синергії. Ми сусіди і ми добрі друзі», – пояснив він.

Єврокомісарка Марта Кос натомість заявила, що хотіла би побачити на фініші обидві країни, і також ухилилася від згадок про конкуренцію. «Бажаю Україні та Молдові рухатися на максимальній швидкості, коли ми відкриємо усі кластери. Ми хочемо допомогти обом країнам стати членами ЄС попри умови, які ще ніколи не були настільки складними у вступному процесі», – заявила вона.

Більше задач для України

У понеділок, разом із рішенням про відкриття переговорів, Україна отримала так звану «спільну позицію» європейських держав щодо стану її наближення до права ЄС та до його вступних вимог за усіма сферами, що охоплені першим переговорним кластером.

Це – величезний документ на 37 сторінок.

Найцінніша його частина – перелік так званих «бенчмарків», тобто критеріїв, за якими буде оцінюватися готовність України до вступу. «Європейська правда» на початку року вже публікувала перелік бенчмарків, які ми отримали з власних джерел.

Із відкриттям кластера цей перелік став офіційним і не буде змінюватися у процесі переговорів. При цьому бенчмарки залишилися без змін за одним винятком – на вимогу Угорщини до документа додали згадку про урядовий план дій щодо меншин.

Так само свої бенчмарки та спільну позицію ЄС отримала Молдова. Молдовський документ на чотири сторінки менший за обсягом за український. Це саме по собі є показником, що свідчить про кращу ситуацію Молдови: для нас ЄС мав описати ширший перелік вимог та невідповідностей праву ЄС, які необхідно виправити. Також приблизно на 10 % більшим є обсяг, відведений власне на список бенчмарків.

У документах Молдови та України є як схожі та навіть дослівно ідентичні частини, так і ті, де критерії, визначені для перевірки України, є суттєво об'ємнішими.

Це свідчить не про завищені вимоги до нас.

Причина у тому, що стан справ у Молдові подекуди є кращим. Не радикально (зрештою, йдеться про 10 % різниці в обсязі), але відмінність помітна. Тож перед Україною стоїть більший обсяг задач, які треба виконати для досягнення відповідності умовам ЄС за окремими секторами.

Це підтверджує і порівняння текстового опису наближення України і Молдови до ЄС, який є частиною спільної позиції ЄС щодо відповідної країни.

Реформа сфери правосуддя

Рішення ЄС ставить перед Україною більшу кількість завдань для адаптації у сферах верховенства права, запобігання корупції, державних закупівель, окремих напрямків гарантування прав людини.

Далі ми опишемо відмінність за цими блоками.

Адже її в українському та молдовському документах особливо помітно. Вони майже не збігаються, при цьому український опис – суттєво об'ємніший.

Така розбіжність щодо судової реформи пояснюється тим, що стосовно правосуддя майже немає обов'язкового регулювання на рівні ЄС. Ця сфера належить до так званої виключної національної компетенції – тобто кожна держава вирішує самостійно, як влаштована система судів, як обирають та перевіряють суддів, як працює прокуратура тощо.

Єдине, що треба ЄС – щоб чесність суддів не викликала жодного сумніву.

Через це Київ та Кишинів розбудовують систему на свій смак. Також кожна з кандидаток проводила реформи за власним баченням, тож для «подальшого зміцнення структурної незалежності, доброчесності та підзвітності на всіх рівнях судової влади», яке є спільною задачею для усіх кандидатів, залишилося зробити різні речі.

Від України ЄС, зокрема, вимагає «перегляду процедур перевірки доброчесності суддів Верховного Суду та інших суддів вищих судів». Це записано першим пунктом серед очікуваних дій України, і саме цю вимогу Верховна Рада днями фальсифікувала за активної участі глави профільного комітету Дениса Маслова, ухваливши закон із необхідною назвою, але зі змістом, що суперечить очікуванням і критеріям ЄС.

Ця історія – наочна ілюстрація того, чому саме у питанні верховенства права до України виставляють настільки детальні вимоги.

Отже, серед іншого ЄС вимагає, щоб Україна у рамках вступного процесу змінила процедури відбору до Верховного Суду; повернула участь незалежних експертів, обраних міжнародниками, до відбору членів ВКС; прискорила перевірку чинних суддів і атестацію прокурорів.

У реформі прокуратури Україна має змінити процедури відбору та звільнення генпрокурора, забезпечивши «більшу прозорість та орієнтацію на заслуги». Зараз, як відомо, президент обирає кандидатів на цю посаду довільно. Також мають поновитися конкурси в прокуратурі, скасовані у липні 2025-го, а права генпрокурора щодо впливу на інших прокурорів обмежені тощо.

Антикорупція – Україна попереду

Коли йдеться про вступ України до ЄС та вимоги партнерів, то зазвичай згадують про питання корупції. Причому сприйняття з боку суспільства (принаймні, українського) та посадовців у Брюсселі – дуже відмінне.

У той час як у масовій свідомості корупцію вважають головною проблемою на шляху до вступу, від представників ЄС часто доводиться чути, що вага проблем України у цій сфері – завищена.

Порівняння українських та молдовських бенчмарків це підтверджує.

Українська система боротьби з корупцією має помітно кращу оцінку з боку ЄС.

Від Молдови чекають налагодження антикорупційної системи, а від України – посилення, підкреслюючи, що ті інституції, що вже є, – це рух у правильному напрямі.

Навіть у питанні незалежності антикорупційних інституцій, яке в Україні (не без підстав) вважають однією з ключових задач – у нас досягнення кращі, ніж у сусідів. Від України чекають «посилення» цієї незалежності, а від Молдови – «суттєвого посилення».

І це та ситуація, коли трохи більший обсяг задач для України не є проблемою: нам виставлені конкретні вимоги (наприклад, надати Національному антикорупційному бюро право розслідувати справи проти народних депутатів без згоди генпрокурора). Натомість Молдова має побудувати систему протидії корупції. Конкретних індикаторів тут бракує, і ЄС буде оцінювати ефективність на свій смак.

Однак у питанні запобігання корупції – ситуація зворотна. Схоже, у Брюсселі є серйозні зауваження до роботи Національного агентства з питань запобігання корупції, тому вимог у цьому підблоці більше. І окремо зазначено, що Україна має концентруватися не лише на покаранні за корупцію, а й на її запобіганні. Зокрема, ЄС чекає на «розробку та забезпечення правових і політичних рамок, що стосуються декларування майна, захисту інформаторів, конфлікту інтересів, лобіювання, фінансування політичних партій та виборчих кампаній». Окремо зазначає, що Україна має розробити заходи ефективного покарання для порушників.

То наскільки серйозна відмінність України та Молдови?

На завершення – ще кілька пунктів, за якими держави ЄС визначили відмінні критерії для оцінки України та Молдови.

Це, зокрема, кілька розділів, що стосуються прав людини.

Причому за одним із них – щодо прав національних меншин – можна говорити про прецедент, коли в Україні ситуація краща, але жорсткі вимоги висувають саме до неї, а не до Молдови. Причина цього добре відома: це є вимогою угорського уряду, який погодився відкрити переговори з Україною лише за умови, що у переговорну рамку додадуть зобов'язання Києва втілити урядовий план дій щодо нацменшин.

Але є також низка інших пунктів у блоці прав людини, де критерії свідчать про підвищену увагу в Брюсселі до ситуації в Україні. Тут все обґрунтовано і зрозуміло: йдеться про воєнний стан та обмеження прав людини, які з ним пов'язані. Україна не раз давала зобов'язання відновити повне дотримання прав людини після завершення воєнного стану. Це, у різних формулюваннях, увійшло також до бенчмарків для нашої держави.

Утім, є сфери прав людини, де в Молдові ситуація помітно гірша, ніж у нас. Наприклад, щодо забезпечення прав медіа і свободи слова зауваження та вимоги звучать саме до Молдови, а не до нас.

А стосовно України у цій сфері привертає увагу хіба що дорікання ЄС про те, що у нас досі триває «телемарафон», який європейці вважають залежним від влади і до якого ставляться скептично. Утім, до переліку бенчмарків цей пункт не включили, він лишився тільки в описі стану речей.

Ще одна цікавинка, яка також залишилася поза бенчмарками, але яку будуть контролювати – це характеристика загального статусу демократії у країні (за цим блоком, що має назву «функціонування демократичних інституцій», ЄС у принципі не висуває формальних бенчмарків).

З'ясувалося, що навіть попри війну ЄС достатньо високо оцінює стан демократії в Україні.

Не без проблем, звісно. Наприклад, Євросоюз підкреслює, що роль парламенту у нагляді за роботою уряду зараз дуже обмежена, і це недобре. Також, звісно, Євросоюз згадав про обмеження, накладені воєнним станом, і знову наголосив, що після війни їх треба зняти.

Але і у Молдові є проблеми з підзвітністю, розподілом влади між її гілками тощо. А механізм залучення молдованами громадськості до консультацій про рішення влади наразі взагалі не є задовільним. Натомість в Україні долучення громадськості вважають дієвим навіть за воєнного стану.

І, нарешті, ще один елемент, який для багатьох може стати несподіванкою.

На думку європейських партнерів, завдання у питанні приведення правил державних закупівель у відповідність до законодавства ЄС для України є значно масштабнішим, ніж для Молдови.

Попри те, що в Україні діє Prozorro, і більшість закупівель є конкурентними, в ЄС підкреслюють: Київ має боротися з винятками з процедур, у тому числі при закупівлі енергоносіїв, як-от пального, а також в оборонних закупівлях. Ці винятки мають «відповідати Договору про функціонування Європейського Союзу», кажуть бенчмарки, натякаючи, що зараз такої відповідності немає.

Хай там як, та за певної відмінності ситуації у Молдові та в Україні (яка переважно, на жаль, не на нашу користь) зараз дві держави перебувають на приблизно одному рівні наближення із законодавством ЄС. Тож попри те, що з відкриттям кластерів вони будуть зближуватися з ЄС кожна за своїм треком, на першому етапі ми все одно йтимемо поруч.

А далі все залежатиме від того, як швидко Київ та Кишинів просуватимуть реформи, записані у бенчмарках. І у тих, які ми отримали 15 червня, і які нам нададуть 14 липня у разі відкриття у цей день решти п'яти кластерів.

В інтересах України – зберегти такий темп європейської інтеграції, щоб наша (тепер вже неофіційна) зв'язка з Молдовою не опинилася під сумнівом. Ані у Брюсселі, ані в інших європейських столицях. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/06/17/7239859/>). – 2026. – 17.06).

Моніторинг виконання «плану Качки-Кос» засвідчує повільний прогрес України у ключових реформах верховенства права та антикорупції

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Сергій Сидоренко, редактор, співзасновник «Європейської правди».

15 % за пів року. Як Україна виконує «план Качки-Кос» – ключовий список реформ від ЄС

У грудні 2025 року уряд України взяв письмові зобов'язання перед ЄС щодо головних та невідкладних реформ у сфері верховенства права та протидії корупції. Цей план з українського боку підписав віцепрем'єр Тарас Качка, а документ отримав також неформальну назву – «10 пунктів Качки-Кос».

Від початку в Києві знали, що для європейців цей список має особливе значення. І питання не лише у тому, що усі його елементи походять із вступних критеріїв ЄС та інших двосторонніх документів. Для Брюсселя і столиць цей план є індикатором того, чи можна довіряти заявам України про її намір проводити реформи. Тому до нього включили ті з них, які в ЄС вважають показовими.

«Є потреба відновити довіру країн-членів ЄС до України після 22 липня 2025 року... Україна зобов'язалася виконати все це протягом року», – пояснила логіку появи цього документа

єврокомісарка Марта Кос, посиляючись на сумновідомі липневі події, коли Україна підірвала власні антикорупційні реформи.

Тож цей план має неймовірне політичне значення навіть без юридичного статусу.

Зараз європейці щоразу повторюють, що Україна сама визначила термін його виконання – один рік. Та й українські посадовці, включаючи Тараса Качку, продовжують наполягати на цьому терміні.

Але наразі минула половина року, а прогрес у виконанні плану – дуже далекий від очікуваного. Моніторинг виконання дає оцінку 15 зі 100. І йдеться передусім про підготовчі роботи, а не про розпочаті реформи.

Якщо не змінити цю ситуацію невідкладно – Україна власними руками створить серйозні перепони на шляху до вступу в ЄС. Невиконання власних зобов'язань, та ще й тих, які мають статус «тесту на довіру», значно збільшує також загрозу того, що ЄС вирішить достроково роз'єднати пару Україна-Молдова, про що вже натякають у Брюсселі.

У такому разі уряд і парламент зможуть покладати провину лише на самих себе.

Про що цей звіт та що є критерієм успіху

Відповідність України законодавству ЄС, яке ми маємо ухвалити в процесі вступу, щороку вимірює Єврокомісія – у так званому звіті про розширення. Для оцінки виконання «фундаментальних» глав 23 та 24 у ЄС є окремий механізм за назвою IBAR.

Із «планом Качки-Кос» складніше. Він не є частиною вступного процесу, тож публічних інструментів для його оцінки у ЄС немає. Єврокомісія готує лише внутрішні документи, які передає державам-членам і ніде не публікує.

Тож постає питання: як з'ясувати, чи має Україна успіх у виконанні цих вимог, які в реальності є ключовими для продовження нашого руху до вступу?

Щоби визначити відповідь на нього, українські експертні центри об'єдналися у коаліцію за назвою «Членство Check» під керівництвом Центру «Нова Європа». До неї увійшли вісім експертних організацій, що системно опікуються євроінтеграцією, питаннями антикорупції та судової реформи. Зокрема, «МЕЖА», «ЄвроПравда», ANTS, DEJURE, Центр політико-правових реформ, Центр протидії корупції та Transparency International Ukraine.

У цій статті ми представляємо другий звіт коаліції.

Перший, оприлюднений на початку квітня, показав сумний результат. За три місяці роботи влада набрала лише 9 % від максимального бала. Тоді в уряді казали, що мають намір прискоритися згодом, бо перші місяці пішли на підготовчу роботу. Це пояснення мало сенс. Утім, за другий квартал вдалося досягти ще менше.

Результат, який є станом на кінець червня за нашою методологією (її детальний опис є у попередній публікації) – 15 балів зі 100. Спрощено кажучи, «план Качки-Кос» виконаний на 15 %.

Варто окремо зазначити: не йдеться про обов'язок будь-що досягти 100 %.

Це, звісно, лишається бажаним результатом, але реальність завжди складніша.

Навіть коли йдеться про формальні вступні вимоги, Брюссель часто погоджується на неідеальний результат. Наприклад, у сфері верховенства права Євросоюзу потрібне не дослівне дотримання його рекомендацій, а створення такої системи, за якої і люди, і бізнес довірятимуть рішенням судів та віритимуть у їхню чесність.

Так само і тут: у разі, якщо Україна покаже прагнення виконати усі пункти, але ухвалене рішення в деталях буде відрізнятися від бачення ЄС (або експертної коаліції) – цілком можна буде говорити про зарахування плану як виконаного. Навіть якщо за цифрами це буде, скажімо, 80 балів, а не 100.

Але проблема в тому, що зараз гідного результату немає за жодним із 10 пунктів.

Україна виконала лише один міноритарний елемент одного з пунктів. При цьому повністю заваливши головні елементи, що стосуються судової реформи. В коаліції навіть були дискусії,

чи не варто зарахувати від'ємний бал, адже йдеться, по суті, про відкат за одним із напрямків реформ.

Поза тим співрозмовники коаліції в уряді зберігають оптимізм.

Там кажуть, що робота іде, низку проєктів узгоджують із Єврокомісією, і це є однією з ключових причин затримки (тобто тут винна не Україна, а ЄС).

Що ж, Київ може показати стрімкий прогрес у виконанні плану за ті пів року, що лишаються до дедлайну, визначеного самою Україною. Щоправда, навіть це не пояснює, як виправити вже згадану зруйновану реформу декларацій доброчесності суддів.

Ще однією підставою для стриманого оптимізму є те, що група депутатів, у тому числі голова профільного антикорупційного комітету Анастасія Радіна (фракція «Слуга народу»), почали самі, не дочекавшись уряду, реєструвати проєкти, що виконують пункти плану.

Але чи збереться у парламенті більшість голосів, щоб піти всупереч уряду? Навіть розуміючи, що на кону – рух України до вступу в ЄС. Тим більше за умови, коли уряд демонструє незгоду з окремими депутатськими проєвропейськими ініціативами.

Тепер про всі 10 пунктів детальніше.

Пункт 1: закриття лазівок для корупціонерів у КПК

Цей пункт «плану Качки-Кос» формально звучить так: «Прийняти комплексні зміни до Кримінального процесуального кодексу та іншого законодавства для забезпечення швидкого та якісного правосуддя».

Це найвагоміший пункт з усього плану і найбільший за обсягом. У детальному поясненні плану перелічені п'ять його елементів, що мають вирішити кілька застарілих та вкрай важливих проблем.

Зокрема, Україна зобов'язалася закрити лазівки, які зараз дають змогу частині топкорупціонерів уникати відповідальності. Наприклад, затягуючи розслідування і далі закриваючи справу за строками давності (це – давня проблема, яку Україна створила собі сама ще за попереднього скликання Верховної Ради, коли та ухвалила, а президент підписав так звані «правки Лозового»).

Усі спроби парламенту виправити цю та інші подібні норми не дали успіху, тож Євросоюз визначив виправлення цих проблем одним з критеріїв на шляху до вступу.

В оцінці коаліції перший пункт має найвищу максимальну вагу – 20 балів. Але наразі наша оцінка – 2,5 бала з 20.

Бо Україна лише готується до роботи над цією реформою.

В уряді давно обіцяли подати відповідний законопроєкт, і дійсно розробили його, але виникли нюанси під час узгодження. Зараз документ повернули для доопрацювання спільно з Національним антикорупційним бюро (НАБУ) і Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК).

Нещодавно – певно, не розраховуючи на швидкий успіх уряду – народні депутати зареєстрували два альтернативні законопроєкти: № 15333 щодо підвищення ефективності кримінального провадження після спливу строків досудового розслідування та запобігання процесуальним зловживанням та № 15334 щодо вдосконалення порядку визначення підслідності й забезпечення міжнародного співробітництва. Жодного руху в парламенті за ними поки не було.

Пункт 2: незалежні судові експертизи для НАБУ

Тут все також на початковому етапі. Є, по суті, лише політичні заяви про готовність виконати цей пункт.

Мін'юст розпочав розробку законопроєкту, але в НАБУ незадоволені напрацюваннями і критикують запропоновану урядом концепцію роботи установи, що матиме повноваження на здійснення судових експертиз. Після обговорення ідей, які просувають у Мін'юсті, антикорупційники мають сумнів, що новий орган виявиться дійсно незалежним. Проєкту, достатнього для експертного аналізу, наразі немає.

Оцінка експертів – 2 бали з 10.

Пункт 3: зміна правил звільнення та відбору кандидатів на посаду генпрокурора

Цей пункт плану заслуговує на окрему увагу.

Зазвичай Євросоюз дуже обережний у тому, щоб не втрутитися у національні традиції та процедури. Особливо у тих питаннях, де в самому ЄС немає спільних правил. А правила призначення генпрокурора у різних державах Європи є відмінними, і часто цю посаду заповнюють за політичною квотою – але з дотриманням жорстких професійних критеріїв.

Утім, для України зробили виняток. Перегляд процедури відбору та звільнення генерального прокурора включили до критеріїв Євросоюзу, а також до «плану Качки-Кос».

Причина виняткового ставлення – роль генпрокурора України Руслана Кравченка в атаці на антикорупційні інституції у липні минулого року. В ЄС чудово знають, що саме Кравченко готував проєкт скандального закону про підлив незалежності НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП).

Утім, Євросоюз не може і не буде вимагати його звільнення. Вимога полягає лише у тому, щоб Україна зробила запобіжники на майбутнє. Щоб наступних генпрокурорів відбирали за їхньою фаховістю, а не лояльністю.

Та навіть тут уряд наразі не зробив нічого. Ба більше, немає навіть політичних заяв про наміри провести змістовну реформу.

Експерти дали пів бала лише за депутатську ініціативу: у Раді зареєстровано законопроект № 15343 про конкурсний відбір на посаду генерального прокурора.

Оцінка експертів – 0,5 бала з 10.

Пункт 4: поновити відбір під час призначення та переведення прокурорів

Це ще один наслідок сумнозвісного липневого закону 2025 року. Як відомо, під тиском українського суспільства та західних партнерів влада скасувала обмеження незалежності НАБУ і САП. Але той закон містив також елемент, що стосується прокуратури.

Його парламент «забув» скасувати, і досі офіційний Київ ігнорує усі нагадування з боку ЄС.

Політичні заяви про намір виконати цей пункт лунають. Але дій – немає.

Зараз офіс генпрокурора, як кажуть, має законопроект, але той не відновлює конкурсні призначення прокурорів на посади (коаліція ознайомила з документом). Уряд декларує намір подати законопроект до Венеційської комісії після його доопрацювання, що може додатково затягнути процес.

Оцінка експертів: 0,5 з 10.

Пункт 5: реформа ДБР

Попри те що «план Качки-Кос» має бути виконаний до кінця 2026 року, в уряді, схоже, вже зараз планують порушити цей термін стосовно Державного бюро розслідувань (ДБР). Наразі з уряду лунають заяви про намір подати законопроект «до кінця року» – доволі пізно для настільки складної реформи.

В уряді пояснюють, що підготують проєкт лише після завершення аудиту ДБР.

Та головна проблема – не зрив цього терміну, а можливе навмисне цементування політично залежного керівництва бюро.

Річ у тім, що повноваження чинного директора ДБР закінчуються 31 грудня 2026 року, а конкурсна комісія для відбору його наступника має бути сформована не пізніше 31 жовтня 2026 року. Тому існує небезпека, що нового директора буде обрано за чинною процедурою, до прозорості та незалежності якої є питання.

Оцінка експертів: 1 із 10.

Пункт 6: призначення членів Конституційного суду та Вищої ради правосуддя

Цей пункт «плану Качки-Кос» містить умову: новими судьями КСУ та новими членами ВРП мають стати лише ті кандидати які пройшли міжнародну перевірку.

Тут загалом немає кричущих проблем, хоча швидкість виконання могла бути вищою. За квотою Верховної Ради триває конкурс на дві вакантні посади суддів КСУ. Орієнтовно наприкінці червня – на початку липня Дорадча група експертів має визначити рейтинг кандидатів і передати їх у комітет Ради. Посади суддів КСУ за квотами президента і з'їзду суддів лишаються вакантними.

Що стосується Вищої ради правосуддя, то з'їзд суддів обрав двох членів ВРП, але лишаються вакантні посади за квотою з'їзду адвокатів (конкурс не оголошується ще з 2022 року, бо адвокатське самоуправління, колись контрольоване Андрієм Портновим, лишається системною проблемою, «СП» про це розповідала).

У серпні 2026 року, а потім на початку 2027 закінчиться термін повноважень ще 13 членів ВРП; конкурси на заповнення цих вакантних посад оголошені.

Оцінка експертів: 1 із 5; є сподівання, що ближчим часом оцінка зросте.

Пункт 7: залучення міжнародних експертів до конкурсної комісії Вищої кваліфікаційної комісії суддів

У Верховній Раді зареєстровано законопроект № 13382, але з червня 2025 року його розгляд не просувається.

Уряд стверджує, що підготував альтернативну законодавчу ініціативу, яка перебуває на етапі узгодження з Європейською комісією.

Оцінка експертів: 1,5 із 10.

Пункт 8: декларації доброчесності суддів та цифровізація виконавчого провадження

Це – складний пункт, до якого входять три елементи, тож максимальну кількість балів (10) експерти домовилися приблизно порівну розділити між ними.

Почнемо з позитиву.

7 квітня 2026 року парламент ухвалив нове законодавство щодо цифровізації виконання судових рішень. Закон отримав позитивну оцінку з боку Єврокомісії, експерти також не мають до нього зауважень, тож тут коаліція дала максимальну оцінку – 3,5 бала.

Два інших елементи – це реформування декларацій доброчесності суддів, що має включати «вдосконалення процедури їх перевірки», а також запровадження окремого інструменту таких декларацій для суддів Верховного суду, передбачивши «тимчасове залучення незалежних експертів, номінованих міжнародними партнерами».

За обома пунктами маємо або нуль, або навіть негативний розвиток.

Варто пояснити, що декларації доброчесності – це один з небагатьох інструментів очищення суддівського корпусу. Точніше, вони мали би виконувати таку роль. Але Верховна Рада вирішила захистити недоброчесних суддів. І ця оцінка не є перебільшенням

9 червня 2026 року Верховна Рада ухвалила законопроект № 13165-2 щодо декларацій доброчесності суддів. Але він суперечить вимогам плану, не вдосконалює перевірку наявних декларацій та навпаки, полегшує суддям лазівки для уникнення відповідальності. «Європейська правда» детально розповідала про це, читайте у статті «Європейська» імітація реформи.

Крім того, ухвалений проєкт всупереч вимогам плану взагалі не передбачає перевірку декларацій доброчесності суддів Верховного суду з тимчасовим залученням експертів від міжнародників, тож виконання цього елементу Рада навіть не намагалася імітувати.

Наразі скандальний закон очікує підпису президента.

Сумарна оцінка експертів за трьома елементами пункту: 3,5 з 10.

Пункт 9. Антикорупційна стратегія та антикорупційна програма

Формально цей пункт вже порушений. Він – єдиний, за яким «план Качки-Кос» має окремий дедлайн: обидва документи мали ухвалити до кінця II кварталу 2026 року, тобто вже.

Однак лише у травні, після тривалої затримки з боку уряду (який не схвалював стратегію, розроблену НАЗК), у Верховній Раді з'явилися проєкти Державної антикорупційної стратегії

(ДАС). Причому процес розблокували всупереч волі Кабінету міністрів: депутатка Анастасія Радіна вирішила сама подати проєкт від НАЗК.

Лише після цього в уряді зважилися на подання свого законопроєкту – але викреслили зі стратегії кілька важливих зобов'язань України (ЄвроПравда детально про це розповідала).

Згодом у парламенті з'явився також третій, альтернативний депутатський законопроєкт. Наразі всі три документи лежать без руху. Невідомо, чи дасть уряд згоду на ухвалення документа у редакції, що буде відповідати зобов'язанням України перед ЄС.

І лише після ухвалення стратегії дійде черга до Державної антикорупційної програми, що має бути написана на базі ДАС.

Оцінка експертів: 1,5 з 10.

Пункт 10: системи внутрішнього контролю проти корупції

Тут, за оцінкою експертів, робота перебуває на початковому рівні, хоча низку заходів вже здійснено. Державна аудиторська служба України додала питання про стан внутрішнього контролю на об'єктах, які перевіряє. Функціонує портал викривачів, але він потребує доопрацювання.

У травні набрали чинності оновлені Стандарти внутрішнього аудиту, якими оновлено вимоги до організації внутрішнього аудиту в державному секторі та посилено вимоги щодо організаційної і функціональної незалежності підрозділів внутрішнього аудиту. Оцінка експертів: 1 з 10. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/06/23/7240243/>). – 2026. – 23.06).

Законопроєкт № 15056 має завершити підготовку України до приєднання до Робочої групи ОЕСР з протидії хабарництву

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 26 травня – 01 червня 2026 року

26 травня Верховна Рада України підтримала в I читанні проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про запобігання корупції» (реєстр. № 15056).

Набрання чинності Законом про приєднання України до Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях від 10 березня 2026 року прив'язане до ухвалення в цілому проєкту Закону № 15056.

ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) – міжнародна організація, до складу якої входить 38 найбільш розвинутих держав світу. Ратифікація цієї Конвенції і вступ до Робочої групи ОЕСР з протидії хабарництву є обов'язковим етапом приєднання України в цілому до Організації економічного співробітництва та розвитку.

Приєднання України до Конвенції і вступ до Робочої групи передбачені також як окремий захід у Дорожній карті з питань верховенства права, тому є важливими елементами європейської інтеграції нашої держави.

Оцінка ЦППР

Згідно з існуючою процедурою, приєднання до цієї Конвенції можливе лише у випадку офіційного запрошення держави приєднатися до Робочої групи ОЕСР з протидії хабарництву, яке Україна отримала 9 грудня 2025 року.

Це запрошення стало підтвердженням на міжнародному рівні, що в нашій державі є функціонуюча антикорупційна інфраструктура, яка здатна переслідувати факти хабарництва у міжнародних ділових операціях та притягувати до відповідальності винуватих осіб і

співпрацювати в цьому питанні з іншими державами-членами в межах механізмів міжнародного правового співробітництва.

Вже на етапі підготовки до вступу в Робочу групу було змінено законодавство з метою приведення його у відповідність до мінімальних стандартів Конвенції. Йдеться про:

- Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав» від 4 грудня 2024 року № 4111-IX;

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо врахування положень Рекомендацій Ради Організації економічного співробітництва та розвитку стосовно податкових заходів для подальшої боротьби з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях» від 4 грудня 2024 року № 4112-IX.

Вказані закони впроваджують непрості для нашої правової системи механізми – автономне застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб (незалежно від притягнення фізичної особи до кримінальної відповідальності) та унеможливлення відображення в податковій звітності витрат, сплачених як хабар.

Ухвалений в I читанні проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про запобігання корупції» (№ 15056), своє чергою, передбачає внесення точкових змін до вказаних законодавчих актів з метою їх приведення у повну відповідність з Конвенцією.

До дня набрання ухвалення в цілому і набрання чинності Законом про внесення змін до КК, КПК і Закону про запобігання корупції зберігатиметься невизначеність щодо участі української делегації в Робочій групі ОЕСР.

Систематична, прискіплива оцінка законодавства, практики його застосування, які здійснюються щодо кожної держави-члена, гарантують постійне покращення діяльності органів правопорядку, прокуратури, суду та удосконалення кримінального провадження. Перебування серед учасників Робочої групи ОЕСР також є своєрідним запобіжником від спроб політичної влади обмежити самостійність і функціональність антикорупційних органів. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-26-travnnya-01-chervnya-2026-roku/>). – 2026. – 02.06).

Антикорупційна стратегія від «Європейської солідарності» посилює фокус на топкорупції, реформі ДБР і захисті антикорупційних інституцій

Матеріал на сайті «Transparency International Ukraine»

«Європейська солідарність» зареєструвала третій варіант Антикорупційної стратегії

25 травня фракція «Європейська солідарність» зареєструвала у парламенті свою версію Стратегії. Таким чином, до двох конкуруючих законопроектів про Антикорупційну стратегію на 2026–2030 роки від голови Антикоркомітету та Кабінету Міністрів додався третій.

Тепер народні депутати мають на вибір три варіанти законопроекту – усі вони базуються на тексті НАЗК, але відрізняються в кількох принципових моментах.

Версія за авторства народних депутатів Петра Порошенка, Ірини Геращенко, Артура Герасимова, Іванни Климпуш-Цинцадзе та Володимира В'ятровича є ближчою до законопроекту Анастасії Радіної, ніж до урядового. Зокрема, вона зберігає деталізоване положення про визначення зарплати працівників НАЗК на рівні закону, а також розширені повноваження керівника САП,

включно з правом здійснювати будь-які слідчі дії у справах НАБУ без залучення Генерального прокурора.

Водночас, як і урядова, версія Антикорстратегії від фракції ЄС не передбачає надання керівнику САП права вносити відомості до ЄРДР щодо народних депутатів. А в реформі ДБР «Європейська солідарність» іде навіть далі за всіх: пропонує не просто вдосконалити процедуру добору директора, а провести повноцінне «перезавантаження» Бюро – з обов’язковою атестацією всього персоналу і залученням міжнародних партнерів.

Також Антикорстратегія від «ЄС» передбачає розгорнуту преамбулу з п’ятьма антикорупційними принципами: незворотність реформ, відкритість за замовчуванням, невідворотність відповідальності, доброчесна відбудова та захист держави від захоплення. Ці принципи мають більш декларативний характер і не впливають на зміст реформ. Але так через зміни у преамбулі «Євросолідарність» декларує пріоритетом на найближчі п’ять років саме боротьбу з топорупцією і недопущення політичного захоплення антикорупційних, судових і правоохоронних інституцій.

Нагадаємо, що профільний комітет вже почав роботу з законопроектами, які визначатимуть антикорупційну політику країни на найближчі чотири роки, проте поки що не визначив, яку саме версію документа будуть рекомендувати парламенту взяти за основу. TI Ukraine продовжить активно відстежувати цей процес. (<https://ti-ukraine.org/news/yevropejska-solidarnist-zareyestruvala-tretij-variant-antykoruptsijnoyi-strategiyi/>). – 2026. – 01.06).

Реформа публічних закупівель і фінансового контролю стає одним із ключових тестів практичної готовності України до вступу в ЄС

Матеріал на сайті «LB.ua»

Автор: Іван Лахтіонов, заступник виконавчого директора TI Ukraine (Transparency International Ukraine) з інноваційних проєктів.

Публічні закупівлі як основа вступу до ЄС: що Україна вже зробила і чого від нас ще чекають

Публічні закупівлі належать до першого переговорного кластера «Основи», який днями відкрили в Люксембурзі. Це перелік основних реформ, за якими ЄС визначає країну-кандидатку як таку, що може доєднатися до Союзу. У нього входять розділи про незалежність і ефективність судової системи, боротьбу з корупцією, прозорість і точність даних, а також публічні закупівлі та фінансовий контроль.

Чому публічні закупівлі потрапили в «Основи»? Станом на зараз через Prozorro проходить до двох трильйонів гривень на рік – це приблизно половина всього бюджету України у 2025 році. Тож публічні закупівлі – це основа ефективного витрачання грошей країни. А Європейський Союз – це не лише політичний, а й економічний союз. Тож економічні показники і реформи мають не менше ваги на рішення, чи приймати Україну, ніж ті, що стосуються верховенства права і юстиції, наприклад. З цієї точки зору, приналежність фінансового контролю до «Основ» теж очевидна – це контроль ефективного витрачання бюджету.

Якраз напередодні відкриття переговорів Україна зробила важливий крок у євроінтеграції сфери – ухвалила новий Закон «Про публічні закупівлі». Його метою було доузгодити наше закупівельне законодавство з європейськими директивами. Доузгодити – бо суттєву частину гармонізації ми втілили ще в межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Тепер ми чекаємо фідбек від Єврокомісії, наскільки ухвалений Закон відповідає її вимогам. Чого від нас чекають далі у цій сфері, розбираємося у матеріалі.

Фінальне узгодження законодавства

Отже, на ухвалений новий Закон «Про публічні закупівлі» ми ще чекаємо зворотного зв'язку. Проте ми маємо чіткий дедлайн в межах Ukraine Facility, на коли наші правила у цій сфері мають повністю відповідати євродирективам, – вересень 2027.

Цей етап не варто недооцінювати. У межах євроінтеграції до розділу публічних закупівель також входять публічно-приватне партнерство (ППП) і концесії. Про них останнім часом трохи забувають, бо міжнародні партнери фокусуються саме на публічних закупівлях у своїх основних вимогах. Однак PPP і концесії не менш важливі для євроінтеграції.

Свій профільний закон про PPP ми оновили ще рік тому. Однак Єврокомісія вказала на низку його неузгодженостей з директивами у своєму торішньому Звіті про розширення ЄС щодо України. Проте Україна поки нічого не зробила, щоб усунути ці неузгодженості. Фінальний дедлайн тут ідентичний попередньому пункту – вересень 2027.

Багато роботи ми маємо і щодо законодавства про оборонні закупівлі, яке теж належить до закупівельного розділу. Тут ми фактично перебуваємо лише на початку шляху – до кінця року маємо розробити concept note з оновлення профільного Закону згідно з євродирективами. Це документ, який має окреслити відмінності нашого чинного законодавства від європейського і описати, як ми плануємо ці відмінності усувати. Остаточний дедлайн для узгодження законодавства про оборонні закупівлі ще не озвучено.

Окрім цього, нам треба адаптувати в наше законодавство євродирективу, що стосується закупівель монополістів в окремих сферах господарювання. Наш основний профільний Закон враховує її лише частково, зокрема ми маємо визначення таких замовників і пороги для них. Однак основну частину адаптації ще треба втілити. Дедлайн тут теж вересень 2027.

Практична реалізація

Водночас гармонізація правил – це лише перший крок. Далі потрібно забезпечити їхню практичну реалізацію. Йдеться зокрема про підзаконні акти, які мають розписати деталізовані правила і інструкції, як послуговуватися Законом, який дає загальну рамку. Для нового Закону «Про публічні закупівлі» нам необхідно розробити понад 40 таких документів. Серед них, наприклад, методики визначення очікуваної вартості закупівель, які допоможуть запобігати переплатам, і детальні регламенти для нових європейських процедур на зразок інноваційного партнерства, призначеного для закупівель технологічних рішень. Інше питання – це втілити технічні зміни в електронну систему, щоб адаптувати її під оновлені правила. Дедлайн щодо цих доопрацювань з'явиться, коли ухвалений Закон підпише Президент і його оприлюднять – відтоді ми матимемо дев'ять місяців на всі необхідні приготування до його вступу у дію. Але чи вистачить цього часу? В умовах браку фінансових і людських ресурсів існує ймовірність, що встигнути реалізувати все не вдасться. Тому вже зараз потрібно обирати пріоритети.

Нас вже закликають чітко спланувати оновлення підзаконних нормативних актів і технічну реалізацію змін в Prozorro – Єврокомісія виокремила однією з вимог для отримання макрофінансової допомоги для України розробити Стратегію розвитку публічних закупівель на 2027-2030 роки. У ній варто буде прописати чіткі індикатори і дедлайни для поступової адаптації сфери до нового Закону і, окрім підзаконки й технічної реалізації, запланувати комунікаційні активності і навчання для стейкхолдерів.

Схожу роботу потрібно провести і у сфері публічно-приватного партнерства. Відповідно до прийнятого тогоріч Закону, уряд має привести свої нормативно-правові документи у відповідність до нього до вересня 2026. Йдеться про оновлення понад 30 підзаконних актів, які зокрема регулюють порядок визначення приватного партнера, проведення аналізу ефективності здійснення PPP, залучення радників, надання додаткової державної підтримки, розрахунок концесійних платежів тощо. Однак адаптація нормативної бази має вкрай низькі темпи.

Станом на зараз уряд просто переніс частину змін на пізніше. Наприклад, обов'язок застосовувати Prozorro для визначення концесіонера відсунули до початку 2027 року. Цей функціонал в системі поки що не реалізований.

Такий стан справ з розробкою нормативки для ППП, з одного боку, пов'язаний з тим, що у профільному структурному підрозділі Мінекономіки, який відповідає за цей напрям, бракує фахівців. Водночас міжнародні партнери, зокрема Єврокомісія, не підштовхують нас активно до подальших змін, поки ми до кінця не узгодимо сам профільний Закон з директивами.

Захист прав бізнесу і контроль

У переліку критеріїв для вступу, які «Європейська правда» оприлюднила у березні цього року, посилення контролю і правового захисту належали до другого блоку завдань для закриття переговорів, які стосуються практичної реалізації законодавства. Однак це достатньо об'ємний і вагомий блок завдань, про який сміливо можна говорити як про окремий напрям. Водночас частково він перегукується з розділом про фінансовий контроль.

Почнемо з правового захисту. Єврокомісія озвучила вимогу забезпечити ефективне функціонування системи засобів правового захисту, зокрема у сфері ППП, концесій та оборонних закупівель – тобто запровадити оскарження до Антимонопольного комітету України.

З іншого боку, новий Закон «Про публічні закупівлі» запроваджує оскарження для великої частки закупівель через Prozorro Market, де раніше бізнес не мав можливості відстоювати свої права. Також Закон передбачає заміну частини закупівель, які раніше під час війни можна було проводити напряму, на переговорні процедури, які також передбачають можливість оскарження.

Тож євроінтеграція в межах цих реформ суттєво підвищить навантаження на АМКУ. Відповідно, посилення інституційної спроможності органу лише набиратиме актуальності. У 2025 році Комісія АМКУ з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель налічувала 6 з 10 передбачених законодавством уповноважених. Конкурсний відбір на решту посад орган не оголошував, однак це необхідно буде зробити, щоб АМКУ міг справлятися з розширеним пулом задач.

Інший важливий напрям – робота Держаудитслужби, як головного контролюючого органу у сфері публічних закупівель. Саме він здійснює превентивний контроль – моніторить закупівлі. Тут за останній рік ми маємо позитивні зрушення, адже аудиторам нарешті забезпечили доступ до персональних даних порушників, щоб вони могли притягати їх до відповідальності. З цією ж метою продовжили строки для звернення в суд. Окрім цього, аудитори отримали розширення повноважень для контролю за коштами ЄС і розробили Дорожню мапу посилення контролю в закупівлях загалом. Це все було умовами Ukraine Facility.

Водночас комплексне вдосконалення моніторингів закупівель все ще є викликом. Тут йдеться і про превентивність, і про фокус на суттєвих порушеннях, і про зобов'язання, які аудитори накладають на порушників у висновках зі своїх моніторингів, які мають відповідати суттєвості порушень. Окрім цього, в межах розділу про фінансовий контроль ми маємо зобов'язання щодо інших функцій Держаудитслужби. Зокрема на 2026 рік ми отримали чітку умову для частини макрофінансової допомоги від Єврокомісії – розмежувати функції аудиту і інспекції в органі.

Відкриття першого переговорного кластера в жодному разі не варто розглядати як фінальну точку. Це радше старт для величезного обсягу роботи. Реформи в межах розділів про публічні закупівлі і фінансовий контроль – це лише частинка першого кластера. А таких кластерів в межах переговорів ми матимемо шість – загалом 35 розділів.

Наразі є інформація про ймовірне відкриття інших кластерів уже у липні. Тож Україна зможе паралельно просуватися у переговорах. Водночас лише на прикладі розділів про публічні закупівлі і фінконтроль можна пересвідчитися, що не варто очікувати швидкого завершення переговорів. Ми маємо достатньо реформ, які загальмували на місці, і вдосталь тих, які ще толком навіть не розпочались.

Разом з тим, важливо тримати у фокусі, що усі ці зміни потрібні не лише для того, щоб Україна стала членом ЄС. Насамперед ми адвокуємо і допомагаємо державі втілити усі ці реформи, щоб посилити її. Ефективні публічні закупівлі та якісний фінансовий контроль потрібні нам, щоб обмежений під час війни бюджет витрачався розумно. Щоб його не розкрадали, ми прагнемо посилення антикорупційних органів. І така ж мотивація має бути щодо кожної реформи, яку ми втілюємо в межах переговорів. Адже Європейський Союз не є самоціллю. Ми прагнемо бути в ЄС, бо це цивілізаційний і світоглядний вибір – бути ефективною, демократичною та сильною державою. (https://lb.ua/blog/transparensy_international/746166_publichni_zakupivli_yak_osnova.html). – 2026. – 18.06).

Чому Україні потрібне не стільки створення нового органу рівності, скільки посилення наявної системи захисту від дискримінації та її спроможності діяти системно.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Автор: Ірина Федорович, директорка Центру «Соціальна дія».

Яким має бути орган рівності в Україні й чого бракує сьогодні

Як кандидат у члени Євросоюзу Україна повинна мати незалежний «орган рівності» для протидії дискримінації в різних сферах. Фактично такою інституцією є Офіс Омбудсмана. Водночас в експертних правозахисних колах виникла дискусія щодо спроможності цієї інституції виконувати всі функції органу рівності й доцільності створення нового органу з протидії дискримінації. Про це, зокрема, говорили в межах Правозахисних діалогів – 2026 від Центру громадянських свобод.

Водночас, як на мене, саме питання про те, чи потрібен Україні орган рівності замість Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, досить маніпулятивне, адже воно наче презюмує, що а) було якесь оцінювання роботи Уповноваженого, б) є якісь критерії такого оцінювання та в) у нас реально є вибір та ресурси щось робити по-іншому.

Питання, чи потрібен варіант А чи Б, зводить реальність до вибору між «залишити як є» або «створити нову інституцію». Але такий спрощений підхід випускає кілька важливих факторів, адже ані оцінювання наявного, ані побудова нового ніколи не є лише питаннями або-або. Безвідносно до остаточного рішення у фокусі мають бути: критерії до роботи органу з питань рівності, наявні законодавство та архітектура захисту в країні, загалом ситуація з нерівністю та дискримінацією в цій країні, контекст, у якому все це відбувається, та ресурси й політична воля.

Можемо одразу викреслити кілька пунктів з кінця цього переліку, а потім детальніше описати решту. Контекст – ми маємо війну, що триває, а також євроінтеграцію. Обидва фактори впливають на ресурс, перший його обмежує, другий натякає, що ресурс може з'явитись, але використовувати його треба з розумом та зважаючи на єврозобов'язання. Політичній волі до того, щоб ламати усталену конструкцію, за якої роль органу з питань рівності виконує Уповноважений Верховної Ради з прав людини, я не помітила, але то вже, звісно, не точно.

Лишилося кілька насправді важливих питань, яким би я хотіла присвятити цю колонку і які намагалась артикулювати під час публічної дискусії, – які критерії роботи органу з питань рівності, як на уявлення про роботу такого органу має впливати реалістичне оцінювання ситуації в Україні як з уже наявним законодавством та архітектурою захисту, так і з огляду на те, яка нерівність існує чи яка дискримінація є поширеною. А ще питання, які були за кадром дискусії, але є дуже важливими, – це вміння України будувати сталі інституції, а також уміння забезпечувати реальну

міжсекційність роботи цих інституцій та їхній реальний вплив. Або, коротко кажучи, навіть якщо ми маємо ідеальну інституцію, чи є в нас ситуація, коли органи влади виконують її рішення?

Критерії до того, що має робити орган з питань рівності та яким цей орган має бути, виписано в директиві Ради ЄС 2024/1499 про стандарти для органів рівності. Директива не вимагає від держав обирати одну-єдину форму організації, натомість указує на те, в чому зміст функцій такого органу. І тут усе просто: це орган, який повинен мати зрозумілий мандат, ресурси, процедури, професійну команду, підзвітність та довіру. Директива зосереджена не на назві чи моделі такого органу, а на тому, щоб пояснити державам, які ключові функції має виконувати орган з питань рівності, хай би як його зрештою назвали. Ці функції досить прості:

- розглядати скарги та надавати пояснення населенню;
- проводити оцінювання ситуації з нерівністю та дискримінацією в країні;
- брати участь у судових процесих;
- збирати та аналізувати дані, готувати звіти та рекомендації;
- проводити превенційну роботу та взаємодіяти з іншими органами.

Ще директива нагадує державам, що якщо мандат органу з питань рівності є частиною ширшого мандату Омбудсмана, то він не має там розчинятись, а повинен бути автономним, помітним та ресурсним.

І тут я б хотіла детальніше написати про те, як я бачу виконання цих функцій. Бо з мого погляду та з огляду на те, як працюють подібні органи в інших країнах ЄС, це не канцелярія для скарг. Сильний орган з питань рівності – це орган, який уміє працювати з окремою скаргою, пояснити заявнику ці його чи її права і ситуації, чому було відмовлено або як краще захистити свої права, але також уміє та постійно працює на метарівні. Орган з питань рівності має бачити не лише індивідуальні скарги, а й причини, чому вони виникають, та відповідно працювати над усуненням цих причин. У цій парадигмі роботи канцелярія з приймання скарг – це власне фільтр перед початком складнішої роботи, коли аналізуємо першопричини та маємо ресурси й владу працювати над їхнім усуненням.

Тут доречно згадати про міжсекторну взаємодію. Мені важко уявити ситуацію в країні ЄС, коли орган з питань рівності приходить до міністерства Х і каже, що затверджений ним порядок призводить до непрямої дискримінації, а міністерство у відповідь не робить нічого. Натомість я знаю про такі випадки в Україні. Але питання міжвідомчої взаємодії та реального виконання рішень органу з питань рівності виходить за межі лише вибору його форми, це питання розвитку культури виконавчої влади. Сильний орган з питань рівності – це такий, який, крім роботи із заявниками чи органами влади, вміє якщо не працювати, то відстежувати системну нерівність у суспільстві, уявлення людей про власні права та права інших, працювати на запобігання дискримінації або принаймні будувати партнерства з іншими, щоб проводити просвітницьку та інформаційну роботу тощо.

Дослідження в країнах ЄС показують, що на практиці в цих країнах діють різні дуже моделі. Ба більше, незважаючи на обрані моделі, органи з питань рівності мають схожі виклики та недоліки: це і недостатні ресурси, і надто вузький мандат, слабка незалежність, низька впізнаваність, обмежена можливість підтримувати заявників або впливати на судову практику. Саме на це й указує директива: вона дуже чітко вказує, що не досить лише мати орган, треба працювати над розвитком його спроможності.

Але, чи то міркуючи над розвитком спроможності Уповноваженого виконувати функції органу з питань рівності, чи то мріючи про новий, незалежний ресурсний орган, ми маємо не забувати, що все це відбувається, коли в країні вже є досить розгалужене антидискримінаційне законодавство та не проста архітектура захисту від дискримінації, що, на мій погляд, не дуже зрозумілі людям, які не працюють з цим щодня. Ось, власне, і перша відповідь на критерій доступності органу з питань рівності. Адже питання доступності – це не лише мати офіс у кожному місці, що, до речі,

не є вимогою. Це також не лише питання архітектурної доступності офісу, якщо він є, чи цифрової доступності сайту, це передусім питання того, чи вся ця законодавча система та наявні елементи захисту зрозумілі невідповідній людині. Ще простіше: чи знаю я, до кого звертатись, якщо мені відмовили в послугі, чи до якого саме «вікна» мені йти, якщо не беруть дитину до школи тощо, чи легко мені знайти цю інформацію та чи всі, до кого я прийду не за адресою, будуть готові мене коректно переспрямувати. На мій погляд, законодавство та архітектура захисту в Україні, попри їхню широту, досі є фрагментованими та заплутаними.

Україна вже має антидискримінаційний закон, який визначає засади запобігання та протидії дискримінації, перелік форм дискримінації і загальні механізми захисту, а також наділяє Уповноваженого Верховної Ради з прав людини мандатом органу з питань рівності. Але це лише верхівка українського айсберга, в цьому, як і в решті айсбергів, найцікавіше – невидиме. У сфері праці діють окремі гарантії рівності та недискримінації, є інспекційні й контрольні механізми. У сфері реклами існує окреме регулювання дискримінаційної реклами. У сфері гендерної рівності є окремий закон про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, урядові координаційні механізми, стратегії та плани. Окремо розвивається політика безбар'єрності, яка охоплює фізичну, інформаційну, цифрову, суспільну, громадянську, освітню та економічну безбар'єрність. Є система безоплатної правової допомоги, де людина може отримати роз'яснення щодо своїх прав та консультації щодо порушення і куди звертатись. Є правоохоронні органи, які мають реагувати на злочини на ґрунті ненависті та мову ворожнечі. Є суди. Є громадські організації, які часто першими документують випадки дискримінації, підтримують потерпілих і ведуть стратегічні справи. Всі ці елементи архітектури мають дуже різкий вигляд, майже як українське бароко, проте чи здатна в усьому цьому розібратися людина та чи вміють всі ці стейкхолдери співпрацювати?

Наразі людина має сама зрозуміти, що з нею сталося: чи це дискримінація, трудовий спір, адміністративне порушення, порушення рекламного законодавства, злочин на ґрунті ненависті, сексуальне домагання, порушення права на доступність чи кілька речей одночасно. Людина має сама вирішити, куди звертатися: до Уповноваженого, Держпраці, Держпродспоживслужби, поліції, суду, системи безоплатної правової допомоги, органу місцевого самоврядування, громадської організації. Вона має сама зібрати докази, оцінити ризики, пройти комунікацію з органами й часто витримати повторну віктимізацію.

Тому розмову про сильний орган з питань рівності варто починати не з форми та назви на фасаді, а з аналізу того, що вже є, як воно все взаємодіє або ні, де прогалина, де потрібно знайти та скерувати людину тощо.

Друге важливе питання – це, власне, постійний збір даних та їхній аналіз. І тут я маю на увазі не лише в таблиці ексель зафіксувати всі звернення та порахувати їхню кількість, а побудувати систему, яка здатна збирати та аналізувати дані на кількох рівнях. Це й аналіз індивідуальних скарг та їхніх причин на предмет того, які з них вимагають системних рішень чи змін до законодавства, це й аналіз судової практики, відмов заявникам від різних стейкхолдерів у розгалуженій антидискримінаційній системі України, а також аналіз нормотворчості та її потенційного дискримінаційного впливу на ті чи інші групи населення. Це все мають бути завдання органу рівності.

Питання санкцій за дискримінацію не може існувати ізольовано від розв'язання всіх тих питань чи врахування чинників, які описано вище. Проблема відсутності санкцій за дискримінацію не розв'яжеться лише додаванням цього інструменту Уповноваженому чи створенням окремого органу. Санкції мають бути крайнім способом покарання, вони можуть бути в повноваженнях органів, спеціалізованих щодо сфер суспільного життя. Ключовим є здатність органу з питань рівності аналізувати порушення та давати чіткі вказівки іншим у сфері праці, реклами, доступу до послуг або діяльності органів влади. Це має запускати зрозумілу процедуру реагування, яка виключає обмін листами чи переспрямування, натомість містить контроль, строки та результат.

Я б дуже не хотіла зводити всі питання нерівності та дискримінації лише до індивідуальних скарг та покарання. Вони безумовно важливі для конкретної людини та щоб зупинити конкретне порушення. Але ми також маємо навчитися бачити систему нерівності, патерни дискримінації та працювати над пошуком відповідей на питання, у яких сферах виникає дискримінація, чому, хто звертається по захист, що відбувається далі, як усувати ці повторювальні порушення, чи нові законодавчі ініціативи потенційно не поглиблюють нерівності тощо.

Саме цього Україні бракує. У нас є елементи системи, але вони не працюють разом, у нас немає доступного маршруту людини, де вона сама не несла б на собі тягар визначення, перевірки й доведення дискримінації. Ми маємо багато канцелярій, які приймають скарги, але мало центрів, які вміють аналізувати та виправляти системні проблеми й у такий спосіб зменшувати кількість скарг. Перш ніж шукати нову вивіску для органу з питань рівності, варто навчитися шукати причини дискримінації та разом працювати над її викориненням.

Повертаючись до питання, яке було винесено на публічну дискусію. Ні, ми не можемо залишитись у статус-кво. Нинішня модель роботи Уповноваженого з прав людини не має досить автономії, видимості, ресурсу, щоб якісно виконувати всі функції, як того вимагає директива. Проте створення нового органу не розв'яже цього питання автоматично, це лише зміна вивіски на фасаді. Ми маємо зважати на реальність, а це і враховувати наявне законодавство та вже чинну архітектуру захисту, і аналізувати, де саме в нас нерівність та дискримінація, та шукати найкращі способи їй протидіяти, посилювати спроможність та сталість інституцій, а також їхню реальну взаємодію і виходити з того, що дискримінації завжди більше, ніж у нас є ресурсів, тому ми маємо вміти діяти системно.

Вже зараз можливо посилити роботу Уповноваженого, працюючи над виокремленням мандату на питання рівності, розвитком команди, видимістю її роботи, додаванням системності, а також працюючи над забезпеченням міжвідомчої координації та виконанням рішень Уповноваженого тощо. Ми маємо використати наявну інституційну спроможність Уповноваженого (конституційний статус, парламентську природу, певну незалежність від виконавчої влади, впізнаваність і наявну інфраструктуру) та думати, як посилити саме функції рівності, які часто розчиняються серед інших. Якщо це не вдасться зробити, держава продовжуватиме розбудовувати паралельні рішення щодо окремих проявів дискримінації тощо. Тоді варто буде задуматися над зміною моделі, але це потребуватиме не лише нової назви, а й значних змін до законодавства. Адже за будь-якого підходу чи назви потрібно забезпечити взаємодію та роботу так, щоб усе, що ми маємо, нарешті запрацювало як одна велика система, яка захищає кожну людину від будь-якого прояву дискримінації незалежно від її захищеної ознаки. (<https://zmina.info/columns/yakym-maye-buty-organ-rivnosti-v-ukrayini-i-chogo-brakuye-sogodni/>). – 2026. – 08.06).

«Позитивний» висновок Ради Європи стосовно окремих положень проєкту нового Цивільного кодексу містить критику та застереження щодо свободи слова, роботи медіа і захисту цифрових прав

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Автор: Анастасія Даців, адвокаційна менеджерка з європейської інтеграції Центру прав людини ZMINA; Анастасія Соловйова, юристка Центру прав людини ZMINA.

Читаємо між рядків: як Рада Європи дала «позитивний» висновок проєкту ЦК

Вже понад місяць ми спостерігаємо за «криком душі» спікера Верховної Ради України на сторінках соціальних мереж: усілякими методами він намагається переконати громадян у

доцільності, значущості та сучасності того, що пропонує проєкт Цивільного кодексу, підтриманий парламентом у квітні. Регулярні пости, короткі відео як самого спікера, так і членів робочої групи, які напрацьовували текст скандального проєкту, не дивують. На відміну від того, що дискримінація, обмеження прав жінок, свободи слова, розслідувальної журналістики, потенційне відбирання майна – ризики, про які говорять експерти, – належать, за логікою учасників коротких відео-експлейнерів у фейсбуці, саме до таких позитивних нововведень.

Поряд із цим громадянське суспільство організовує протести, готує експертні висновки й чекає на серйознішу реакцію європейських партнерів, зокрема Ради Європи, відповідність принципам якої є фундаментальною основою нашого подальшого вступу до Європейського Союзу.

9 червня, здавалося, ми отримали таку відповідь європейців. Руслан Стефанчук, спікер українського парламенту та автор проєкту ЦК, написав у фейсбуці: «отримали важливий і загалом позитивний правовий висновок Ради Європи щодо проєкту нового Цивільного кодексу № 15150». Надалі ж у пості йшлося про права на відповідь і спростування, діяльність журналістів, OSINT-розслідувачів, механізми протидії SLAPP-позовам.

Цей меседж швидко розійшовся як у фейсбуку, так і в українських медіа, створюючи враження, що Рада Європи загалом підтримала проєкт нового Цивільного кодексу. Зокрема, офіційний телеграм-канал Верховної Ради України поширив повідомлення під заголовком: «Проєкт оновленого Цивільного кодексу отримав позитивну оцінку Ради Європи». Та виник дисонанс – чи це все, що Рада Європи побачила у проєкті Цивільного кодексу на понад 800 сторінок і майже 2000 статей?

Коментарі під дописом спікера парламенту швидко наповнилися цілком доречними запитаннями: чому не згадується дискримінація, право власності, нехтування Стамбульською конвенцією, шлюб? Як Рада Європи змогла так швидко проаналізувати дев'ять книг кодексу? І де взагалі в публічному просторі можна знайти цей правовий висновок?

Замість відповідей на ці питання Стефанчук і команда змінили текст таких дописів, додавши уточнення, що цей правовий висновок Ради Європи стосується лише частин, які охоплюють медіа, свободу слова та журналістську діяльність. Зрештою з'ясувалось, що йдеться про аналіз 16 з майже 2000 статей (статті 294–299, 321, 324, 326–328, 332, 336, 337, 345, 353) і що цей висновок Рада Європи надала на запит народного депутата України, голови парламентського Комітету з питань свободи слова Ярослава Юрчишина. Тому й тематика відповідна.

Тобто насправді висновок Ради Європи стосується не всього проєкту Цивільного кодексу, а лише незначної кількості статей щодо медіа. Але чи є там той позитив, який спікер парламенту і за сумісництвом ключовий автор скандального проєкту ЦК активно комунікує в дописах у фейсбуці?

Коротка відповідь – не зовсім.

Рада Європи справді відзначила окремі позитивні новації проєкту, зокрема розмежування права на спростування та права на відповідь, а також спробу врегулювати цифрові права. Однак ці позитивні оцінки радше слугують вступом до документа, тоді як його основний зміст становлять численні зауваження, попередження про ризики для свободи вираження поглядів та рекомендації щодо суттєвого перегляду запропонованих норм.

Що насправді написали експерти Ради Європи у висновку?

Висновок РЄ написано в притаманному для всіх подібних документів європейських партнерів стилі: дуже ввічливо описується підтримка прагнень змінити законодавство, а далі йде досить предметна критика законопроєкту в тій частині, оцінити яку просив Раду Європи народний депутат України Ярослав Юрчишин, – це 16 статей проєкту ЦК, що стосуються регулювання медіа.

Ці положення були згруповані за тематичними блоками, щодо яких проведено аналіз конкретних проблем. Отже, усі статті, охоплені аналізом, отримали юридичну критику. Серед основних зауважень експерти Ради Європи виділили такі.

- Відзначається відсутність диференціації між публічними та приватними особами, хоча межі припустимої критики є значно ширшими щодо публічних осіб (статті 294, 295, 297, 321, 324, 336, 345, 353). Це має критичні наслідки для журналістики, адже проєкт Цивільного кодексу не розрізняє публічних і приватних осіб під час застосування норм щодо захисту від критики та оброблення даних. Це суперечить усталеній, більш ніж 40-річній практиці Європейського суду з прав людини. Реальність цієї загрози підтвердили й українські медійні організації в спільній заяві до Дня журналіста від 6 червня 2026 року.

- Проаналізовані статті містять відкриті та розмиті формулювання. Це надає надмірну дискрецію судовим і правоохоронним органам, створює можливість для довільного застосування закону та придушення свободи вираження поглядів, а отже – не дозволяє нам передбачити, які саме дії є незаконними. На цю проблему також неодноразово звертали увагу правозахисники, медійні активісти та експерти громадських організацій, які подавали пропозиції до проєкту Цивільного кодексу України. Варто зазначити, крім проаналізованих статей, така проблема є систематично притаманною всьому проєкту Цивільного кодексу.

- Статті 294 та 297 дозволяють знищувати документи й тиражі видань, що може слугувати інструментом цензури.

- Рада Європи також звертає увагу, що положення проєкту щодо цифрових прав не узгоджені між собою та не відповідають підходам GDPR (General Data Protection Regulation) – базового акта Європейського Союзу у сфері захисту персональних даних, який встановлює стандарти оброблення та захисту інформації про фізичних осіб у країнах ЄС та Європейської економічної зони.

- Частина 2 статті 345 надає юридичним особам право на цифровий образ і можливість вимагати спростування або видалення неточної інформації про них. Фактично автори перенесли логіку GDPR на юридичних осіб, хоча GDPR обмежує свою дію фізичними особами. Таке перенесення без належного обґрунтування розмиває природу захисту персональних даних і може породити суперечності в правозастосуванні.

Показово, що саме тут Рада Європи зробила чи не єдину виразно позитивну оцінку в усьому аналізі: прив'язка права на спростування до критерію неточності – це доцільно. Але навіть цей момент одразу затьмарюється критикою статті 295 про право на відповідь: вона не вимагає, щоб інформація була недостовірною, і не містить достатніх обмежень – тобто може перетворитися на інструмент систематичного тиску на медіа. Не зовсім той результат, на який зазвичай розраховують автори кодифікації.

- Найбільшу критику отримали статті 345 і 353: вони встановлюють згоду юридичної особи як єдину підставу для оброблення даних про неї. Наслідки є практично катастрофічними: журналісти не зможуть поширювати дані з публічних реєстрів без дозволу компаній, НАЗК і НАБУ не зможуть обробляти інформацію для антикорупційних розслідувань, OSINT-аналітики не зможуть працювати з публічними даними.

Це суперечить самому GDPR, на який посилаються автори: GDPR передбачає шість законних підстав для оброблення даних, а не лише згоду. Ба більше, GDPR створювався як захист людини від надмірного корпоративного контролю. Проєкт Цивільного кодексу робить навпаки – надає корпораціям ширші можливості для приховування інформації, ніж передбачено європейським правом.

- Наступною гострою проблемою проєкту ЦК є відсутність захисту від SLAPP-позовів. SLAPP – це позови, мета яких не захист прав, а придушення критики. Компанія подає позов і отримує судову заборону на поширення матеріалу ще до набрання рішенням законної сили. Новини, як зазначають експерти Ради Європи, – це «швидкопсувний товар»: поки суд розглядає справу, матеріал втрачає актуальність. Журналістика паралізована без жодного остаточного рішення.

Нагадаємо, у своєму звіті про становище громадянського суспільства у 2025 році Центр прав людини ZMINA зафіксував зростання кількості таких позовів проти активістів і журналістів в Україні. Їхня мета не виграти справу, а виснажити ресурси й стимулювати самоцензуру.

Тож, тоді як у ЄС відповідне законодавство діє з 2024 року (а Україна, як кандидат, мала б враховувати це), ми рухаємося в протилежному напрямку.

Що Рада Європи не догледіла?

Хоча висновок РЄ охопив лише 16 статей проєкту, прогалини все ж залишилися.

Зокрема, у статті 294 експерти не помітили двох ризиків. Перший – визначення недостовірної інформації як такої, що «не відповідає дійсності та/або викладена неправдиво». Якщо «невідповідність дійсності» зрозуміла, то визначення «неправдиво викладеної» потребує уточнення. У чому це може проявлятися: у критичному тоні, незручних акцентах, гострому заголовку? Якщо суди вирішать, що достовірний, але незручний матеріал можна спростувати через форму його подання, настане класичний chilling effect – редакціям буде безпечніше мовчати.

Другий – заборона порушувати презумпцію невинуватості, яка з незрозумілих причин переноситься авторами проєкту ЦК з кримінального права в цивільне. Принцип важливий, але він захищає від держави, а не від журналістів. Повідомляти про кримінальні провадження, публікувати обґрунтовані підозри – це журналістська робота. Проєкт ЦК не проводить жодної межі між реальним порушенням цього принципу і добросовісним розслідуванням.

До того ж, оскільки народний депутат Ярослав Юрчишин подав на аналіз лише окремі блок статей, що стосуються свободи вираження поглядів, медіа та цифрових прав, наразі поза межами аналізу залишилася стаття 17, яка суттєво розширює судову дискрецію. Водночас саме стаття 17 безпосередньо впливає на механізми судового захисту в справах, пов'язаних зі SLAPP-позовами, а тому її вилучення з предмета аналізу залишило поза увагою один із ключових елементів потенційного правозастосування. У редакції проєкту ЦК ця стаття дозволяє судам застосовувати способи захисту, прямо не передбачені законом, і відмовляти в захисті через «недобросовісну поведінку» – без чітких критеріїв того, що це означає. Фактично суд отримує можливість не лише застосовувати норми, а й формувати їхній зміст. У поєднанні зі статтями про право на спростування та право на відповідь це знижує передбачуваність і відкриває простір для непослідовного правозастосування.

Що змінює висновок РЄ?

Висновок РЄ відзначається класичним європейським стилем: стриманість, бюрократичність, застосування формули «так, але...», щоб згладити кути критики. Тобто, попри спробу застосування інноваційних підходів у проєкті Цивільного кодексу, охоплені аналізом статті потребуватимуть доопрацювання, зазначають автори висновку.

Ніщо з цього не є новиною для нас, особливо тому, що громадянське суспільство теж указувало на ці проблеми. Однак цю ситуацію варто розглядати з іншої перспективи: стиль подання інформації спікером та апаратом Верховної Ради України, адже початковий текст допису у фейсбуці дозволив Стефанчуку похизуватися позитивною оцінкою проєкту Цивільного кодексу з боку Ради Європи.

І, хоча пізніше Стефанчук змінив текст посту, уточнивши, що ця оцінка стосувалася тільки частини проєкту, маніпуляція суспільством відбулася, адже медіа вже поширили інформацію «про позитивну оцінку проєкту ЦК» на своїх ресурсах.

Якщо ж комунікаційні хитрощі – чи то такі дописи, чи то публікація коротких відео з виправданнями принизливих для гідності людини положень проєкту Цивільного кодексу, чи то пасивно-агресивні відповіді на коментарі – підходять керівникам парламенту, нехай. У громадськості теж є свої інструменти протидії – протести та мобілізаційна спроможність, небачена, мабуть, для жодної іншої країни світу. А «позитивні» висновки міжнародних партнерів про цей проєкт Цивільного кодексу, попри їхню вагу у формуванні аргументів проти влади, не

відвернуть нас від мети – вимагати недопущення відкочування українського суспільства до палеоліту. (<https://zmina.info/columns/chytayemo-mizh-ryadkiv-yak-rada-yevropy-dala-pozytyvnyj-vysnovok-proyektu-czk/>). – 2026. – 16.06).

Запропоновані під виглядом євроінтеграції зміни до законодавства можуть звузити доступ до публічної інформації, послабити громадський контроль і створити нові корупційні ризики

Матеріал на сайті «Центра прав людини ZMINA»

Автор: Надія Бабинська, експертка з відкритих даних, засновниця щорічної Конференції закритих даних.

Як урядова ініціатива під прапором ЄС може зламати доступ до публічної інформації

Міністерство цифрової трансформації до 26 червня 2026 року приймає пропозиції до розробленого ним євроінтеграційного законопроекту, що вносить зміни до Закону «Про доступ до публічної інформації». Водночас у проєкті закладено небезпечні норми, які фактично звужують чинні права громадян у цій сфері, а також потенційно можуть сприяти приховуванню публічної інформації, що призведе до корупційних ризиків. Тож законопроект, який покликаний гармонізувати питання повторного використання відкритих даних в Україні з правом ЄС, може стати обмежувачем у доступі до публічної інформації. Чому? Розбираємося нижче.

«Не завдавай істотної шкоди»

Вже тисячоліттями світу відомий етичний принцип «*primum non nocere*», або «не нашкодь». І хоча в сучасному праві Європейського Союзу дослівно такого принципу не існує, але є подібні, що оберігають громадян від шкоди, яку може становити бездумна «євроінтеграція». Це і принцип щодо екологічного впливу «*Do No Significant Harm*» («не завдавай істотної шкоди»), і принцип «*non-regression*» (заборона регресу), а також добре знаний у правозахисному середовищі принцип пропорційності, коли ми говоримо про обмеження прав.

Схоже, у Міністерстві цифрової трансформації вирішили порушити цю філософію і рамку права ЄС, бо розробили законопроект, який нібито спрямований на гармонізацію з правом ЄС (і в питаннях відкритих даних є деякі слушні пропозиції для обговорення), але загалом ламає логіку і сутність багатьох статей чинного Закону «Про доступ до публічної інформації». Нагадаю, що свого часу цей закон визнали одним з найкращих у світі у сфері доступу за версією Global Right to Information Rating.

За інформацією моїх джерел, цей шкідливий законопроект є пріоритетним для уряду, його активно просувають і, найімовірніше, проголосують у парламенті. Питання в тому, чи вдасться нам – громадянському суспільству, експертному середовищу, свідомим урядовцям та законотворцям – вплинути на його чинну редакцію. Сподіваюсь, що так.

Від мінімальних правил до максимальних обмежень

Ввечері 19 червня 2026 року у фейсбук-групі з відкритих даних Data+ представники Мінцифри запостили повідомлення про громадське обговорення розробленого міністерством законопроекту, який, як вони переконують, покликаний гармонізувати українське законодавство з правом ЄС. Текст законопроекту на сайті Мінцифри оприлюднили ще 11 червня, але до спільноти звернулися 19 червня, пропозиції приймають до 26 червня. Звичайно, можна сказати, що треба стежити за сайтом міністерства. Але такий підхід, знову ж таки, суперечить філософії права ЄС, яке розробляється в консультаціях з експертами, зацікавленими сторонами. Я не чула про експертні

зустрічі, які б передували розробленню цього документа, не чули про них і мої колеги, які працюють у сфері доступу до інформації. А питання ж важливе – євроінтеграційне! Чим не привід зібрати круглий стіл, хоча б онлайн? Але не це найсумніше. Бо після прочитання пояснювальної записки й порівняльної таблиці та аналізу запропонованих змін волосся стає дибки від того, як під виглядом гармонізації нам пропонують вилучити важливі й додати шкідливі норми. І мова не про відкриті дані. Воно зачіпає всю публічну інформацію в будь-якій формі. І це точно не сфера відання Мінцифри.

У пояснювальні записки пишуть про «необхідність удосконалення законодавства у сфері публічної інформації щодо оприлюднення та вільного повторного використання публічної інформації, зокрема у формі відкритих даних, дослідницьких даних та інформації, що знаходиться у володінні бібліотек, музеїв та архівів». А також що імплементація директиви ЄС 2019/1024 «сприятиме забезпеченню відповідності національного законодавства праву Європейського Союзу (acquis ЄС), підвищенню прозорості, доступності публічної інформації та створенню додаткового антикорупційного, економічного та соціального ефекту завдяки оприлюдненню та використанню суспільно необхідної інформації, зокрема у формі відкритих даних». І справді, в директиві ЄС 2019/1024 йдеться про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору, про дослідницькі дані та дані високої цінності. Там також ідеться і про те, що, цитую, «ця Директива встановлює набір мінімальних правил, що регулюють повторне використання, а також практичні механізми сприяння повторному використанню». Водночас 2021 року експерти Офісу ефективного регулювання провели порівняльний аналіз і виявили, що українське законодавство про доступ «передбачає більш сприятливе регулювання доступу до відкритих даних», ніж європейське.

Дійсно, якщо відкрити Закон «Про доступ до публічної інформації», то там є спеціальна стаття, присвячена відкритим даним (ст. 10-1). У статті 4 цього закону закріплено принцип забезпечення доступу до публічної інформації – вільне отримання, поширення та будь-яке інше використання інформації, що була надана або оприлюднена відповідно до цього закону, крім обмежень, встановлених законом. Тобто публічна інформація у формі відкритих даних може надалі вільно використовуватися та поширюватися, а будь-яка особа може «вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, у тому числі в комерційних цілях, у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту, публічну інформацію у формі відкритих даних з обов'язковим посиланням на джерело отримання такої інформації». На мою думку, «будь-яке використання» – поняття ширше, ніж «повторне використання». І в Мінцифри не пояснили, навіщо дублювати визначення з директиви, якщо наше законодавство вже має ширше поняття.

Постанова Кабміну № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» містить визначення наборів даних високої цінності та особливості їхнього оприлюднення. Але якщо вже так кортить переписати з директиви норми, то поняття повторного використання після обов'язкового детального опрацювання з громадськістю можна внести або до статті 10-1 закону, або до постанови № 835. Те саме стосується і питання щодо даних високої цінності, які, як зазначено вище, вже врегулював уряд. Можливо, додаткового врегулювання потребують питання використання дослідницьких, архівних даних, даних бібліотек, але вони мають розв'язуватися комплексно, під час консультацій, обговорень з експертами, а також із врахуванням профільних законів і внесенням відповідних змін до них. Наразі ж Закон «Про доступ до публічної інформації» поширюється і на цих розпорядників і регулює доступ до публічної інформації, зокрема у формі відкритих даних, розпорядниками якої вони є.

Мінцифри не надало обґрунтування для запропонованих змін у таблиці відповідності до права ЄС, тому зрозуміти, для чого (крім загальних фраз) їх вносять, складно. Щоб обмежити доступ до публічної інформації? Ось лише погляньте, які загрози для доступу зміни пропонують.

Загрози законопроекту

Встановлення строку оприлюднення публічної інформації до 20 робочих днів замість п'яти робочих днів у чинному законі.

Таке вповільнення часто робить інформацію неактуальною та суперечить європейському принципу оперативності, який є одним з найважливіших у контексті відкритих даних (щонайменше йдеться про real-time, dynamic дані). Адже яка, наприклад, користь від даних про якість повітря чи рух транспорту в режимі реального часу через 20 днів?

Введення ще однієї підстави для відмови у відповіді на запит – недотримання вимог законодавства щодо авторських прав для отримання, поширення та будь-якого іншого використання (зокрема, повторного використання) інформації.

(На жаль, у грудні 2022 року в новій редакції Закону «Про авторські та суміжні права» прибрали норму про непоширення авторських прав на публічну інформацію.)

Ця зміна категорично неприпустима, адже створює розпорядникам можливість приховувати публічну інформацію, доступ до баз даних, інтерфейс прикладного програмування (API) тощо, аналітику, звіти чи проекти рішень, називаючи їх «об'єктом інтелектуальної власності» третіх осіб. З подібними випадками вже стикаються запитувачі публічної інформації, коли публічну інформацію (як-от про роботи, послуги та товари, виконані за бюджетні кошти) не надають, указуючи на авторські права.

Виключення юридичних осіб, що фінансуються з бюджету, та введення значно вужчої категорії «господарських товариств публічного сектору».

Це є яскравим прикладом регресу, адже створює ризик виведення з-під громадського контролю значного кола розпорядників публічної інформації. Як наслідок, така «новація» ускладнить моніторинг використання бюджетних коштів, зокрема тих, які спрямовані на відбудову, можливість контролювати та відстежувати розпорядження державним та комунальним майном.

Обмеження поняття запиту.

Мінцифри пропонує закріпити норму, що запит, який передбачає створення нової інформації, не є запитом у розумінні закону. Це дозволить, до прикладу, розпорядникам масово відмовляти в наданні даних чи відомостей з баз реєстрів, де потрібно їх вивантажити, називаючи це «створенням нової інформації». Або ж коли потрібно обмежити доступ до захищених законом сутностей у наборі даних, наприклад розташування. Лише на моїй пам'яті кілька судових спорів, скарг до Уповноваженого з прав людини на такі дії розпорядників. Навіть у постанові пленуму колись Вищого адмінсуду судді приділили окрему увагу цій лазівці: «Якщо запит стосується інформації, яка міститься в кількох документах і може бути зібрана і надана без значних інтелектуальних зусиль (наприклад, без проведення додаткового змістовного аналізу), то така інформація відповідає критеріям «відображеності та задокументованості» і є публічною».

Європейські регламенти (наприклад, 2022/868 про управління даними, який теж треба буде імплементувати) спрямовані на розширення доступу до даних, які раніше були обмежені. Натомість український законопроект створює нові бар'єри для доступу до вже відкритої інформації. Перелічені ж вище пропозиції Мінцифри містять ознаки суттєвого звуження конституційного права на інформацію (ст. 34 Конституції України), а також закріпленого в нинішній редакції Закону «Про доступ до публічної інформації» права на доступу до публічної інформації. Питання повторного використання відкритих даних, бібліотек і архівів якимось дуже негарно перетворилося на обмеження і звуження інформаційних прав громадян.

Слово за громадськістю

У пояснювальні записці Мінцифри пише: «У проекті акта відсутні положення, що стосуються прав та свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, впливають на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, містять ризики вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, створюють підстави для

дискримінації». Вище я намагалася пояснити, що це неправда, що цей законопроект не просто стосується наших прав на інформацію, він їх обмежує, а також створює корупційні ризики. Тому закликаю вас подавати пропозиції, висловлювати свою думку. Не хочеться, щоб на шляху до ЄС ми втратили те, що десятиліттями виборювали, – право на доступ до публічної інформації. (<https://zmina.info/columns/yak-uryadova-inicziatyva-pid-praporom-yes-mozhe-zlamaty-dostup-do-publichnoyi-informacziyi/>). – 2026. – 23.06).

Стан демократичних інституцій України та її спроможність реалізовувати євроінтеграційні реформи під час війни

Матеріал на сайті «Реанімаційний Пакет Реформ»

Фактори демократії: що вплинуло на висновки звіту 2025 щодо огляду демократичних інститутів України під час війни, підготовленого DRI, ЦППР та Коаліцією РПР

Democracy Reporting International (DRI) у партнерстві з Центром політико-правових реформ (ЦППР) та Коаліцією Реанімаційний Пакет Реформ щорічно з 2022 року готують звіт щодо огляду демократичних інституцій. Я б хотіла сконцентруватися на факторах, що вплинули на отримані результати, і на тому, що варто було б врахувати вже цього року.

Очевидно, що європейська інтеграція є тією наскрізною темою, яка визначає подальший розвиток законодавства та зміцнення демократичних інституцій. Водночас минулий рік пройшов в очікуванні відкриття першого – фундаментального – кластера, який, власне, і визначає демократичний розвиток держави. Попри підтримку рішення про відкриття кластеру як українською державою, так і громадянським суспільством, так і самою Європейською Комісією, воно було заблоковане Угорщиною. Нещодавно, вже у 2026 році (після виборів в Угорщині), Україна таки домоглася скасування необґрунтованого блокування цього рішення ЄС. З іншого боку, це відкриває шлях до ще більшої відповідальності: руху до виконання трьох карт у межах кластера – ДК у сфері верховенства права, ДК реформи державного управління, ДК з функціонування демократичних інституцій. Водночас Україна в очікуванні відкриття інших п'яти кластерів та вже починає виконувати Національний план адаптації законодавства до EU Aquis.

Не варто забувати, що усунення фактора Угорщини не означає, що не виникнуть схожі проблеми з іншими державами, коли вони використовують своє право вето як фактор тиску на Україну. Зокрема, нещодавнє загострення ситуації з Польщею вже означає, що наступні голосування країнами-членами ЄС за необхідні рішення для України (а це десятки голосувань до завершення переговорного процесу) можуть проходити проблематично.

Варто зазначити, що переговорний процес та адаптація українського законодавства до права ЄС вимагають глибокої експертизи в найрізноманітніших сферах державної політики. І тому реформування державної служби означає посилення спроможності держави виконувати це завдання.

Узгодження законодавства вимагатиме і певних політичних рішень від держави. З минулого року, після ухвалення українським парламентом законодавства, який міг ослабити антикорупційну інфраструктуру в Україні та липневих «картонкових» протестів, парламент помітно знизив темпи ухвалення законопроектів, а деякі ухваленні законопроекти (наприклад, ті, які стосувались нагляду за органами місцевого самоврядування), зокрема і в межах Ukraine Facility, мали скоріше декларативний характер, аніж принесуть реальні зміни. Негативним фактором для інтенсивного процесу євроінтеграції є й неухвалення минулого року процедури, згідно з якою євроінтеграційне законодавство має пріоритет.

«Картонкові» протести продемонстрували, що українське суспільство, попри війну, уважно тримає руку на пульсі. Тут спрацювали ініціативність та проактивність, у першу чергу, молоді, включно з військовими та ветеранами, а також експертиза, надана українськими аналітичними та адвокаційними центрами. Зокрема, Коаліція РПР координувала підготовку заяви щодо ветовання ухваленого закону, яку підписало понад 100 провідних організацій громадянського суспільства.

Попри турбулентність через припинення фінансування USAID, організації громадянського суспільства та медіа досі залишаються тим фактором, що уможливлює існування демократії в умовах війни. І хоча щороку це завдання здається тяжчим через відсутність перезавантаження влади, Україна демонструє різні механізми для збереження демократії попри обмеження виборчих прав.

Війна та обмеження, накладені воєнним станом, напевно, залишаються чи не ключовою причиною, що впливає на міцність української демократії. І тут час грає проти нас. Тому вона як ніколи залежить від успіху військових на фронті, а дипломати – від успіху в переговорах. Покращення законодавства та майбутні вибори мають вплинути на кращий баланс між різними гілками влади. Тому якісна підготовка до перших післявоєнних виборів є одним із пріоритетних завдань для українського громадянського суспільства та держави.

Попри всі труднощі, п'ять років повномасштабної війни Росії проти України свідчать, що вона в цілому зберігає демократичні процедури попри обмеження воєнного стану. І йдеться не лише про те, як можна регулювати законодавство, а й про політичний процес в умовах відсутності виборів.

Матеріал опубліковано в рамках проєкту «Демократична інтеграція, стійкість, та залучення» (Ukraine-DARE), який втілює Democracy Reporting International (DRI) у співпраці із Коаліцією Реанімаційний Пакет Реформ та Центром політико-правових реформ за фінансової підтримки Федерального Міністерства закордонних справ Німеччини. Проєкт має на меті сприяти наближенню українського законодавства до норм Європейського Союзу, розбудовувати діалог щодо викликів для демократії в Україні під час війни та сприяти громадянській активності молоді. Думки та погляди, викладені в матеріалі, не обов'язково відображають позицію Федерального Міністерства закордонних справ Німеччини. (<https://rpr.org.ua/news/factory-demokratii-shcho-vplynulo-na-vysnovky-zvitu-2025-shchodo-ohliadu-demokratychnykh-institutiv-ukrainy-pid-chas-viyny-pidhotovlenoho-dri-tsppr-ta-koalitsiiei-rpr/>). – 2026. – 29.06).

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Енергетичний ринок

Впровадження європейських механізмів розподілу потужності та тарифікації на міждержавних газових з'єднаннях для інтеграції газового ринку до ЄС

Матеріал на сайті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

НКРЕКП запроваджує європейські правила розподілу потужності та тарифікації на міждержавних з'єднаннях ГТС

23 червня 2026 року НКРЕКП ухвалила рішення, спрямовані на подальшу інтеграцію газового ринку України до єдиного ринку природного газу Європейського Союзу. Зміни передбачають

запровадження європейських правил розподілу потужності та тарифоутворення на міждержавних з'єднаннях газотранспортної системи.

Зокрема, Регулятор завершив нормативні кроки для запровадження спільних аукціонів з розподілу потужності міждержавних з'єднань. Такий механізм передбачає одночасний розподіл потужності газотранспортної системи України та суміжних країн, що відповідає європейській практиці функціонування ринку природного газу.

Нові правила розподілу потужності міждержавних з'єднань запрацюють з липня 2026 року та застосовуватимуться до потужності, яка використовуватиметься з початку нового газового року – з 1 жовтня 2026 року.

Для участі в аукціонах замовники послуг транспортування мають укласти договори не лише з Оператором ГТС України, а й з операторами суміжних газотранспортних систем держав – членів Європейського Союзу та Республіки Молдова. Замовник, якому буде розподілено об'єднану потужність, матиме право передати іншому замовнику право подавати номінації та реномінації на таку потужність.

Крім того, НКРЕКП встановила для ТОВ «Оператор ГТС України» тарифи на послуги транспортування природного газу для точок входу та виходу на міждержавних з'єднаннях в одиницях енергії (МВт·год на добу). Тарифи застосовуватимуться з 1 жовтня 2026 року.

Перехід до розподілу потужності та визначення тарифів в енергетичних одиницях забезпечить узгодження функціонування української газотранспортної системи з підходами європейського ринку. Це підвищить прозорість правил доступу до міждержавної інфраструктури, сприятиме належному оформленню митних процедур під час імпорту природного газу та зміцненню енергетичної безпеки України.

Ухвалені рішення є важливим кроком у виконанні зобов'язань України щодо інтеграції з європейським ринком природного газу. Вони забезпечують імплементацію європейських мережевих кодексів та гармонізацію правил функціонування українського газового ринку із законодавством ЄС.

Водночас ці рішення є черговим етапом реалізації Дорожньої карти «Довготермінове рішення для підвищення комерційної привабливості Трансбалканського маршруту та гарантування постачання природного газу в Україну», розробленої на виконання вимог DG Energy Європейської Комісії.

Довідково. Для потенційних і чинних учасників ринку рішення НКРЕКП визначають механізми взаємодії під час бронювання потужності на міждержавних з'єднаннях та транспортування природного газу.

Зокрема, для розподілу потужності на українсько-польському міждержавному з'єднанні використовуватиметься міжнародна аукціонна платформа GSA, а на міждержавних з'єднаннях з Угорщиною, Словачкою Республікою, Румунією та Республікою Молдова – платформа RBP.

Для електронної взаємодії із замовниками послуг транспортування використовуватиметься інформаційна платформа Оператора ГТС України, а для визначення маржинальних цін – дані торгової платформи ТОВ «Українська енергетична біржа». (<https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-zaprovadzhuie-ievropeiski-pravyla-rozpodilu-potuzhnosti-ta-taryfikatsii-na-mizhderzhavnykh-ziednanniakh-hts>). – 2026. – 23.06).

Аграрний сектор

Вимоги до українського рослинництва для адаптації до стандартів ЄС та відповідні виклики для аграріїв

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Алла Стрижеус.

Агросектор на шляху до ЄС: практичні кроки адаптації у рослинництві

Інтеграція України до Європейського Союзу у рослинництві визнана однією з найскладніших через необхідність кардинальної зміни регуляторної бази та підходів до вирощування.

І це основний виклик для аграріїв, адже заборона понад 100 діючих речовин ЗЗР, які дозволені до використання в Україні та одночасне виведення з обігу 60 % препаратів – інсектицидів, фунгіцидів, гербіцидів, протруйників, десикантів і відсутність дієвих альтернатив ЗЗР, дозволених у ЄС, – призведе до значних економічних втрат українських фермерів.

Наслідком може стане і потенційне зменшення врожайності в Україні, і формування резистентності (стійкості) шкідливих організмів та здорожчання затрат на регулювання чисельності шкідливих організмів.

Профільні асоціації замовляли три різні дослідження, результати яких показують, що 10 млн га з 24,5 млн га можуть стати нерентабельними через одномоментну заборону використання ЗЗР.

Владислав Седик, експерт аграрного ринку:

«Жодна країна світу не здійснювала таких масштабних обмежень у настільки стислий проміжок часу. Навіть у Європейському Союзі процеси вилучення діючих речовин відбувалися поступово – протягом останніх 20 років, із запровадженням перехідних механізмів та адаптаційних періодів для виробників.»

Більше того, у Євросоюзі, коли відчувається брак альтернатив, вмикається механізм emergency approvals (екстрених дозволів): у 2013–2024 роках країни ЄС видали 4761 екстрений дозвіл, 77 % з них повторювались щороку, а деякі країни видавали десятки дозволів на рік. І це є свідченням системної проблеми відсутності дієвих альтернатив.

Ці зміни, як і інші правила регулювання встановлює регламент (ЄС) 1107/2009.

Юрій Бондаренко, начальник відділу реєстрації пестицидів Міністерства економіки, довіклля та сільського господарства:

«Цей документ є фундаментальним у визначенні, які препарати яким чином можуть потрапити на ринок Євросоюзу. Його ключова особливість – дворівнева система допуску. На рівні Єврокомісії здійснюється схвалення діючих речовин, коформулянтів, синергістів та антидотів. На рівні окремих держав-членів відбувається авторизація – реєстрація конкретних препаративних форм.»

При цьому вимоги до оцінки, стандарти досліджень і перелік необхідних даних є єдиними для всіх країн ЄС без винятку.

Отже, ключові моменти Регламенту 1107/2009 такі:

- Схвалення діючих речовин ЗЗР нарівні ЄС (єдиний перелік);
- Реєстрація ЗЗР нарівні держав-членів ЄС (окремі переліки);
- Екстрений дозвіл для ЗЗР, що містить заборонену в ЄС діючу речовину (максим. на 120 днів);
- Дозвіл на паралельну торгівлю ЗЗР, якщо ідентичний за складом ЗЗР зареєстровано в державі-члені ЄС;
- Принцип обережності (Precautionary principle).

Принцип обережності є принциповою відмінністю від нинішньої української практики. Єврокомісія не очікує настання доведеної шкоди – якщо є обґрунтована підозра, що діюча

речовина може завдати шкоди здоров'ю людей, тварин або довкіллю, її виводять з ринку. Саме цим пояснюється постійне скорочення переліку дозволених речовин у ЄС.

Регламент також визначає поділ ЄС на зони для випробувань та реєстрації ЗЗР. І якщо ЗЗР зареєстровано в одній державі в межах певної зони, інші держави цієї зони можуть визнавати таку реєстрацію та дозволити використання ЗЗР. Очікується, що Україна буде входити до зони Центр.

Зона А. Північ: Данія, Естонія, Латвія, Литва, Фінляндія, Швеція.

Зона В. Центр: Бельгія, Чеська Республіка, Німеччина, Ірландія, Люксембург, Угорщина, Нідерланди, Австрія, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Велика Британія.

Зона С. Південь: Болгарія, Греція, Іспанія, Франція, Хорватія, Італія, Кіпр, Мальта, Португалія.

Європейські стандарти у сфері захисту рослин передбачені новим Законом України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» (№ 4147). Хоча основна частина положень закону набуде чинності з 17 січня 2028 року, агровиробникам, фермерам, розсадникам та виробникам насіння рекомендується розпочати підготовку вже сьогодні.

Ключові зміни, передбачені законом:

- Цифровізація галузі – створення Державних реєстрів дистриб'юторів, консультантів та професійних користувачів, реєстрація в кожному з них залежно від діяльності стане обов'язковою.
- Навчання щодо безпечного поводження із засобами захисту рослин дистриб'юторів, консультантів та професійних користувачів.
- Технічний огляд обприскувачів та обладнання для застосування ЗЗР раз на три роки державним оператором (винятки – нові обприскувачі, які не працюють понад 5 років).
- Запровадження простежуваності, що замінить частину паперових документів та полегшить експорт до ЄС.
- Порядок повідомлення про застосування ЗЗР за 48 годин до початку будь-якого застосування ЗЗР у місцевий орган самоврядування (дата та час, територія, рослини, що підлягатимуть обробці, назви засобів захисту рослин запланованих до застосування та їх діючих речовин, спосіб (метод) застосування, відомості про професійного користувача, який застосовуватиме ЗЗР, реквізитів чинного посвідчення про проходження навчання, контактних даних для зв'язку із ним).

Одним з дискусійних питань з Євросоюзом є і використання дронів для внесення засобів захисту рослин. У цьому питанні Україна випередила ЄС у частині регулювання дронів. На рівні ЄС відсутнє регулювання, яке описує внесення ЗЗР дронами. ЄС анонсував що найближчим часом запропонує зміни до законодавства в частині обробок авіаційним методом.

Владислав Седик, експерт аграрного ринку:

«У Європі авіаційний метод працює виключно на підставі дозволів. Такий дозвіл надається лише тоді, коли фермер доводить, що в нього немає іншої альтернативи, наприклад, при роботі на схилах, де звичайний обприскувач не зможе працювати. Окремо Україна створила на рівні законодавства механізми, які регламентують внесення ЗЗР дронами, оскільки в Україні цей метод зараз активно розвивається.»

Стандарти ЄС вимагають і дотримання суворих екологічних вимог: обов'язкової диверсифікації сівозмін, збереження постійних пасовищ та залишення частини орних земель під паром для відновлення біорізноманіття.

Основні вимоги до аграріїв:

- Охоплення заходами з відновлення 20 % деградованих екосистем, що потребують відновлення, до 2030 року, та усіх – до 2050 року.
- Щонайменше 30 % суходолу ЄС повинні стати природоохоронними територіями.
- Щонайменше 10 % сільськогосподарських територій мають стати ландшафтами з високим біорізноманіттям (луки, перелоги, лісосмуги тощо).
- Щонайменше 25 % сільськогосподарських угідь мають використовуватись для органічного землеробства.

Загалом головна мета Європейського зеленого курсу – кліматична нейтральність до 2050 року. Вона полягає в досягненні нульового рівня викидів парникових газів. І цей план має перетворити Європу на перший у світі кліматично нейтральний континент, балансуючи залишок викидів з їх поглинанням.

Богдан Кученко, фахівець зі збереження екосистем ГО «Екодія»:

«Ці амбітні цілі будуть впливати і на українське сільське господарство. Одним з прикладів у сільському господарстві є стратегія «від фермера до виделки», яка передбачає комплексний підхід до встановлених регулювань з метою провадження сталого господарювання та сталого споживання кінцевої продукції.»

Щодо інших законодавчих вимог до управління, аграрії вже зараз мають зважати на:

1. Водну рамкову директиву (Директива 2000/60/ЄС). Цей стандарт спрямований на збереження якості водних ресурсів і досягнення хорошого екологічного стану вод.

2. Директиву про нітрати (91/676/ЄЕС). Ця директива має на меті зменшення забруднення водних ресурсів нітратами, що виникає через сільськогосподарську діяльність, зокрема використання азотних добрив.

3. Директиву про захист диких птахів (2009/147/ЄС), що є основним правовим інструментом ЄС, спрямованим на охорону популяцій диких птахів і їх природних оселищ, що має забезпечити їх стійкість та відновлення популяцій у межах території Європейського Союзу.

4. Директиву про природні оселища (92/43/ЄЕС). Метою цієї директиви є збереження природних оселищ і видів, які є частиною екосистем із високою природоохоронною цінністю.

Важливо знати і Стандарти належного сільськогосподарського та екологічного стану :

1. Збереження постійних пасовищ. Стандарт спрямований на збереження частки постійних пасовищ у співвідношенні до загальної площі сільськогосподарських земель.

2. Захист торфовищ і вологих земель, що є важливим для зменшення викидів вуглецю та збереження природних екосистем.

3. Заборона спалювання стерні. Цей стандарт забороняє спалювання стерні та рослинних залишків на полях, оскільки це призводить до втрати органічної речовини в ґрунті та значних викидів парникових газів.

4. Буферні зони уздовж водойм мінімальною шириною 3 метри мають бути створені вздовж річок, озер і каналів.

5. Управління обробітком ґрунту для зменшення ризику деградації та ерозії. Цей стандарт спрямований на мінімізацію ерозії ґрунтів та захист родючого шару через відповідні методи обробітку.

6. Мінімальне покриття ґрунтів. Фермери повинні забезпечувати покриття ґрунтів у періоди, коли вони є найбільш вразливими до ерозії, наприклад, під час сильних дощів або вітру або в період міжсезоння, після збирання врожаю або в регіонах із високим ризиком ерозії тощо.

7. Ротація культур передбачає регулярну зміну рослин, які вирощуються на одному полі, щоб зменшити ризик виснаження ґрунтів і поширення шкідників.

8. Збереження ландшафтних елементів. Сюди належать дерева, живоплоти, ставки, кам'яні огорожі та інші природні об'єкти, що відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття.

9. Захист пасовищ у зонах Natura 2000. Він забороняє оранку або зміну цільового призначення постійних пасовищ, визначених як екологічно чутливі на цих територіях.

Виконання перерахованих вище вимог забезпечать відповідність українських фермерських господарств нормам ЄС і якщо в цій частині немає жорстких обмежень по часу, на відміну від виведення з обігу заборони діючих речовин в ЄС, представники українського агросектору просять перехідний період на певні стандарти виробництва до 10 років від вступу з метою впровадження нових технологій вирощування, оновлення обладнання для внесення нових ЗЗР, навчання персоналу роботі з новими технологіями та поступової зміни сівозмін та систем захисту рослин.

Питання, чи погодиться Єврокомісія та уряди держав-членів на це, залишається відкритим. Тому для аграріїв надважливо завчасно ознайомитися з вимогами ЄС і законом № 4147, що дозволить господарствам поступово адаптувати виробничі процеси, оновити систему внутрішнього контролю та уникнути ризиків у майбутньому. І той, хто першим адаптується і вийде на ринок зі словами «я готовий», той і зніме всі вершки. (<https://agroportal.ua/publishing/agrarnye-dialogi/agrosector-na-shlyahu-do-yes-praktichni-kroki-adaptaciji-u-roslinnictvi-2>). – 2026. – 08.06).

Цифровізація сфери захисту рослин та впровадження нових електронних сервісів сприяє підготовці агросектору України до норм ЄС

Матеріал на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

Цифровізація сфери захисту рослин: агросектор готується до масштабних змін

QR-коди замість паперових документів, електронна реєстрація замість кабінетів чиновників і повна простежуваність продукції – Україна готує одну з наймасштабніших цифрових реформ в агросекторі. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства разом із профільними відомствами вже розпочало підготовку ринку до запуску єдиної цифрової системи державної реєстрації у сфері захисту рослин, яка стане основою нових правил роботи галузі та наблизить українське регулювання до стандартів ЄС.

Які основні зміни відбудуться

1. Державна реєстрація стає обов'язковою для всіх професійних операторів, діяльність яких пов'язана з обігом рослин і рослинної продукції, що потребують фітосанітарних сертифікатів або паспортів. Під регулювання підпадають дистриб'ютори засобів захисту рослин (ЗЗР), агроконсультанти, профільні лабораторії, а також компанії з технічного огляду обладнання та навчання. Дрібні оператори (наприклад, приватні домогосподарства), які постачають незначну кількість рослин чи насіння безпосередньо кінцевим споживачам в обхід дистанційної торгівлі, повністю звільняються від обов'язкової реєстрації. Такий самий «імунітет» поширюється на логістичні компанії, які здійснюють виключно транспортування вантажів.

2. Взаємодія між бізнесом та державними органами повністю переходить в онлайн через автоматизовану систему PHIS (Phytosanitary Inspection System). Завдяки інтеграції з платформою «Трембіта» система за секунди самостійно верифікує особу через Дія.Підпис та підтягує необхідні коди ЄДРПОУ й КВЕД з державних реєстрів. На розгляд заяви органам контролю встановлено термін до 5 робочих днів.

3. Створюється єдина система ідентифікації учасників. Кожному суб'єкту буде присвоєний унікальний літерно-цифровий код, який відображатиме його статус і повноваження в системі.

Окремі коди отримають професійні користувачі засобів захисту рослин, дистриб'ютори, агроконсультанти, лабораторії та оператори, уповноважені видавати паспорти рослин або здійснювати маркування дерев'яної тари. Наприклад, для дистриб'юторів ЗЗР передбачено маркер D, а для агроконсультантів – маркер A.

Професійні користувачі найнебезпечніших пестицидів I класу отримують маркер U1, однак лише після спеціального навчання та складання іспиту, без якого легальна купівля хімікатів буде неможливою.

4. Тотальна простежуваність. У сфері контролю впроваджується наскрізний ланцюжок, де будь-який фітосанітарний сертифікат, паспорт рослини чи маркування тари отримує унікальний QR-код.

Контролери в полі чи на митниці можуть за секунди зчитати код і перевірити, де виготовлено товар, яка лабораторія його тестувала та чи має фермер право його використовувати.

5. Актуальні реєстри та відповідальність за порушення. Бізнес зобов'язаний швидко оновлювати дані у разі будь-яких змін. У разі виявлення фальсифікату чи критичних порушень рішення про припинення реєстрації приймається негайно, а оператор виключається з системи вже наступного дня.

«Перехід на цифрові інструменти – це вимоги євроінтеграції, а також спрощення умов для українського бізнесу. Завдяки взаємодії платформ RHIS та «Трембіта» ми повністю ліквідуємо корупційні ризики та скорочуємо розгляд заяв до кількох днів. Нова система гарантує безпрецедентну простежуваність продукції, що відкриє легальним експортерам «зелений коридор» до ЄС та надійно захистить наш ринок від фальсифікату. При цьому держава мінімізувала будь-який регуляторний тиск на дрібних виробників», – зазначив заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Тарас Висоцький.

Довідково. Впровадження єдиної цифрової системи є одним із ключових елементів реалізації Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин», який повністю набере чинності 17 січня 2028 року та забезпечить перехід галузі на сучасні європейські стандарти роботи.

У межах реформи створюється низка спеціалізованих державних реєстрів, запуск яких відбуватиметься поетапно. Наразі триває підготовчий період. У цей час Держпродспоживслужба розробляє та тестує цифрову інфраструктуру та проводить консультації та роз'яснювальну роботу з представниками аграрного сектору, профільними асоціаціями, лабораторіями та навчальними центрами.

Роз'яснювальні матеріали підготовлені за сприяння проєкту ЄС «Подальша підтримка у погодженні українського законодавства, контролю та поінформованості із законодавством ЄС у сфері безпечності харчових продуктів, здоров'я та благополуччя тварин, фітосанітарії» (EU4SaferFood). (<https://me.gov.ua/News/Detail/8b7820f6-67dc-40f7-ab5a-937f6229b1de?lang=uk-UA&title=TSifrovizatsiiaSferiZakhistuRoslin-AgrosektorGotuiutDoMasshtabnikhZmin>). – 2026. – 24.06).

Законодавчі, ветеринарні та екологічні вимоги ЄС до українських тваринників для доступу до європейського ринку та адаптації галузі до нових стандартів

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Людмила Лебідь.

Заголовок Агросектор на шляху до ЄС: практичні кроки адаптації у тваринництві*

Членство України в ЄС передбачає адаптацію тваринництва до більш жорстких стандартів щодо безпечності продукції, благополуччя тварин і екологічних норм. Водночас зміни та нововведення, які мають упровадити на фермах агровиробники, сприятимуть підвищенню стандартів виробництва та розширенню експортних можливостей української продукції.

Ключовим у контексті євроінтеграції України і адаптації законодавства у тваринництві є Розділ 12 «Безпечність харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика», який є складником Кластера 5 у перемовинах про вступ України до ЄС.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

Документ охоплює гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами, зокрема щодо:

- благополуччя тварин (Animal Welfare): впровадження високих стандартів ЄС щодо утримання, транспортування та забою сільськогосподарських тварин;
- ветеринарного контролю: гармонізації українських ветеринарних норм із правилами ЄС для забезпечення простежуваності продукції та контролю за здоров'ям тварин;
- безпечності продукції: впровадження вимог щодо безпечності кормів і продуктів тваринного походження.

За словами заступника міністра економіки, довкілля та сільського господарства Тараса Висоцького, цей розділ є одним із найбільших, найскладніших і найважливіших у переговорному процесі з ЄС, адже він потребує одночасно оновлення законодавства, розвитку інституцій та впровадження сучасних механізмів контролю. Відповідно, Україна має додатково прийняти близько 400-500 підзаконних актів, які потрібно імплементувати у правове поле, та головне – всім навчитися впроваджувати їх у виробництві. Наразі готовність цього розділу оцінюється у 83 %.

Тарас Висоцький, заступник міністра економіки, довкілля та сільського господарства:

«Україна має потенціал виробляти значно більше, ніж потрібно для внутрішнього ринку, та, відповідно, розширювати експорт на різні світові ринки. Відповідність вимогам Розділу 12 «Безпечність харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика» відкриє для українських виробників європейський ринок і надасть можливість реалізовувати продукцію відповідної якості та показників. Водночас виконання європейських стандартів потребує від виробників більше зусиль та інвестицій, оскільки передбачає як навчання й трансформацію внутрішніх виробничих процесів, так і інвестиції у виробничу інфраструктуру.»

Ключові вимоги ЄС у тваринництві – здоров'я та благополуччя тварин

Вимоги до благополуччя сільськогосподарських тварин набули чинності з 1 січня 2026 року.

Вимоги до забезпечення благополуччя тварин під час забою та умертвіння набули чинності з 2 березня 2026 року разом із законом «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин».

Вимоги до захисту тварин під час транспортування та пов'язаних із ними операцій планується впровадити до кінця 2026 року.

Чинна нормативно-правова база ЄС щодо благополуччя сільськогосподарських тварин складається з трьох блоків і включає:

- Директиву Ради ЄС стосовно захисту тварин, що утримуються для сільськогосподарських потреб, а також чотири окремі директиви, що визначають мінімальні стандарти благополуччя курей-несучок, курчат-бройлерів, свиней та телят;

- Директиву Ради ЄС про захист тварин під час забою;
- Регламент Ради про захист тварин під час транспортування та пов'язаних з ним операцій.

Директиви та регламент чітко регламентують навіть найдрібніші деталі в утриманні тварин: рівень освітлення та загазованості приміщення, з якого матеріалу має бути підлога, підстилка, які корми мають використовуватися.

Найбільші виклики для українських тваринників у цьому процесі полягатимуть у необхідності модернізації приміщень (вентиляція, освітлення), заміни кліткового обладнання для виробників харчового яйця, зменшення щільності утримання бройлерів на 1 кв. м, організації відповідної годівлі. Також працівники тваринницьких ферм мають пройти навчання та отримати державний сертифікат про достатній рівень знань з благополуччя тварин.

Голова комітету з євроінтеграції УКАБ Олександра Авраменко підтверджує, що благополуччя тварин – у топі питань до українського агросектору з боку ЄС у частині запровадження стандартів благополуччя в тваринництві.

Олександра Авраменко, голова комітету з євроінтеграції УКАБ:

«Майбутній перегляд умов торгівлі з ЄС, який запланований на 2028 рік, уже зараз передбачає, що Україна до 2028 року запровадить абсолютно всі норми з благополуччя тварин, по ветеринарній медицині та інших виробничих стандартах ЄС. Європейський Союз готовий розширювати доступ до свого ринку та до подальшої інтеграції, але за умови, що українська продукція буде відповідати стандартам ЄС і будуть впроваджені однакові умови виробництва в українських і європейських виробників.»

Більший доступ до ринку ЄС вимагає відповідності європейським стандартам

Як зазначають у Держпродспоживслужбі, галузь птахівництва сьогодні найбільш адаптована до євростандартів, оскільки українські експортери вже тривалий час мають підтвердження відповідності вимогам ЄС щодо благополуччя тварин.

За словами заступника начальника управління – начальника відділу здоров'я та благополуччя тварин Департаменту безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини Держпродспоживслужби Олексія Клименка, найбільш ризикованими напрямками для виконання вимог є щільність посадки бройлерів: передбачена норма 33 кг на 1 кв. м і максимум – 42 кг на 1 кв. м.

Проте досить багато операторів ринку вийшли з цієї ситуації шляхом оптимізації та кореляції «раннього забою птиці – тушка вагою 1,2-1,4 кг» та ведення відповідних записів, що дозволило підтвердити відповідність вимогам щодо благополуччя. Наразі оператори ринку, які вже дотримуються вимог благополуччя в утриманні бройлерів, звертають увагу на покращення збереженості поголів'я птиці та підвищення відсотка виходу якіснішої продукції.

У сегменті курей-несучок ситуація інвестиційно найбільш затратна, оскільки вимоги передбачають зміну розміру кліток для утримання птиці або переведення на підлогове чи вигульне утримання. Із нововведень для українських виробників – також контроль за освітленням, у межах якого не можна використовувати режим «линька» для продовження періоду несучості птиці.

І це лише частина вимог для одного із напрямів тваринництва, так само для свинарства і ВРХ є чітко прописані вимоги до кожного аспекту життя, утримання та умертвіння тварин.

Паралельно з упровадженням норм благополуччя ведеться робота й у сегменті ветеринарної медицини.

Олексій Клименок, заступник начальника управління – начальник відділу здоров'я та благополуччя тварин Департаменту безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини Держпродспоживслужби:

«Успішний розвиток тваринництва, інвестиційна привабливість галузі, нарощування експортного потенціалу залежить від епізоотичної ситуації в країні та виконання обов'язкових правил контролю програм ліквідації захворювань. У межах євроінтеграції оновлено порядок хвороб, які підлягають нотифікації та розділенню за класифікацією (А, В, С, D, E). Великі зміни передбачено у використанні ветеринарних препаратів, насамперед посилення прослідковуваності певних препаратів, переглядаються умови ліцензування ветпрепаратів, зміни щодо профілактичного карантину тварин тощо.»

Які вимоги найтяжче даються українським агровиробникам

Для багатьох фермерів, які займаються тваринництвом, одним із основних бар'єрів впровадження нового законодавства є питання доступу до забійних цехів і утилізації відходів. Адже норми ЄС щодо роботи забійних цехів (бійні, м'ясокомбінати) та утилізації відходів тваринного походження є доволі суворими та спрямовані на гарантування безпеки харчових продуктів, захист здоров'я людей і довкілля. Вони базуються на принципі циркулярної економіки та жорсткому дотриманні правил поводження з відходами.

У ЄС діє Регламент (ЄС) № 1069/2009, який класифікує відходи бійні на три категорії за рівнем ризику. Утилізація здійснюється методом рендерингу (переробки) за високих температур, а кожен етап від бійні до утилізатора документується.

В Україні вже діє закон «Про побічні продукти тваринного походження», який гармонізований до Регламенту (ЄС) № 1069/2009 та передбачає категоризацію побічних продуктів тваринного походження, окреме поводження з кожною категорією таких продуктів. Встановлює вимоги до їх зберігання, перевезення, утилізації та/або видалення, визначає обов'язкову реєстрацію потужностей, що здійснюють утилізацію та/або видалення, а також встановлює вимогу щодо відповідальності власників потужностей під час утилізації та/або видалення побічних продуктів тваринного походження.

«У воєнний та післявоєнний час держава навряд чи зможе інвестувати значні ресурси у будівництво нових або модернізацію наявних підприємств з утилізації, як це було раніше. Тому вирішення питань належної утилізації/видалення побічних продуктів залежатиме від приватних інвестицій, кооперації власників потужностей, на яких утворюються побічні продукти, а також як це визначено законом щодо розвитку місцевих і регіональних програм поводження з цими продуктами. В Україні вже є позитивний досвід будівництва та роботи підприємств із утилізації побічних продуктів згідно зі стандартами ЄС», – Олексій Клименок.

Інше критичне питання, яке важко реалізувати, – зберігання гною. Результати дослідження, проведеного ГО «Екодія», показали, що багато виробників не мають постійного резервуару для зберігання гною.

Нітратна директива ЄС (91/676/ЄЕС), яка регулює та встановлює правила безпечного зберігання гною, спрямована на захист водних ресурсів від забруднення азотовмісними сполуками, що утворюються внаслідок сільськогосподарської діяльності.

Цей нормативний акт передбачає під час зберігання гною:

- обов'язкову наявність водонепроникної платформи;
- накриття об'єкта;
- наявність двох резервуарів для твердої та рідкої фракції;
- ємність має бути такого об'єму, щоб зберігати гній щонайменше 4 місяці;
- сховища мають бути на відстані щонайменше 25 м від малої водойми і 100 м – від великої річки;
- зберігання гною в буртах на полі не може перевищувати 6 місяців, і потім на це місце не можна повертатися зі збереженням гною 4 роки.

«Зрозуміло, що ніхто не вимагатиме, щоб за один рік підприємство побудувало щось нове, але варто починати думати, як покращити умови, які зараз є на фермі, та планувати майбутнє будівництво, вже враховуючи європейські вимоги», – наголошує фахівчиня відділу сільського господарства ГО «Екодія» Ірина Казакова.

Менше втручання держави, але більша відповідальність виробника

У Держпродспоживслужбі зазначають, що державний контроль за дотриманням вимог благополуччя тварин буде здійснюватися ветеринарними інспекторами, але, розуміючи проблеми бізнесу, 2026 року ці перевірки нестимуть більше рекомендаційний характер. Але слідкуватимуть, щоб господарства виконували встановлені рекомендації, та відчувався прогрес у виконанні поставлених вимог.

«Нові вимоги ЄС змінюють парадигму: менше втручання держави – але більша відповідальність виробника, менше перевірок – але більше зобов'язань щодо простежуваності та ідентифікації. Також спрощується паперова звітність, адже все переходить у електронний кабінет. Такий формат допоможе Україні мінімізувати ризики щодо діяльності «сірих» підприємств», – Олексій Клименок.

Посадовець наголошує, що наказ Мінекономрозвитку «Про затвердження вимог про благополуччя сільськогосподарських тварин під час їх утримання» був прийнятий ще 2021 року, і агровиробники мали 5 років перехідного періоду, щоб підготуватися та забезпечити відповідність вимогам.

В Україні вже є низка підприємств, які завчасно почали готуватися до вимог ЄС. Одне з них – господарство «Красногирське», яке знаходиться на Черкащині та займається утриманням ВРХ: має понад 1 тис. голів, з яких 500 голів дійного стада. Представник компанії Микола Макаренко розповідає, що до вимог благополуччя тварин підприємство готувалося поступово, і цей шлях розпочали ще п'ять років тому. Консультації та роз'яснення щодо європейських вимог отримували від Асоціації виробників молока. Перше, що зробили на підприємстві, – благоустрій та комфортне утримання тварин, відмовилися від низки ветпрепаратів.

«Головним і початковим у цьому процесі є навчання й обізнаність спеціалістів на підприємстві, планування та оптимізація виробничих процесів», – зазначає Микола Макаренко.

За словами Тараса Висоцького, наразі вже у кожному обласному підрозділі ДПСС можна подати документи на отримання сертифікатів про підтвердження вимог щодо благополуччя тварин, забою тощо. Системи працюють, і вже є перші заявки. Важливо, що зараз діє перехідний період, який дозволяє отримати сертифікат на базі наявного трудового досвіду, але в перспективі це буде постійне навчання та перекваліфікація.

Важливо в євроінтеграційному процесі не втратити виробника

Вступ України до ЄС неминучий, це лише питання часу. Українські агровиробники не починають євроінтеграційний шлях із нульової точки, адже вже є низка підприємств, які успішно експортують свою продукцію на європейський ринок, а отже, дотримуються всіх вимог і стандартів ЄС. Голова комітету з євроінтеграції УКАБ Олександра Авраменко зазначає, що є певні критичні стандарти, до яких варто підготуватись, але для швидкого впровадження й дотримання поставлених вимог необхідна додаткова фінансова підтримка. Якщо її не буде, то українським виробникам потрібно більше часу.

Олександра Авраменко, голова комітету з євроінтеграції УКАБ:

«Коли Україна стане членом ЄС, незалежно від того, чи мав виробник доступ до ринку ЄС, чи планує й далі реалізовувати продукцію на внутрішньому ринку, він стає українським і водночас європейським виробником. Це означає, що автоматично потрібно запроваджувати всі стандарти виробництва, які діють у ЄС. Тому фермерам уже зараз варто над цим працювати, щоб у день вступу до ЄС бути ідентичними європейським виробникам.»

І як приклад експертка наводить досвід Польщі, яка після вступу до ЄС виросла в частині експорту та переробки. Сьогодні ж європейські країни досить залежні від постачань продукції з Польщі.

«Для нас це означає, що якщо ми все зробимо правильно, вчасно, чітко – ми зможемо так само збільшити свій експорт як до ЄС, так і на треті ринки. Але в процесі переналаштування агросектору на «європейську колію» головне – не нашкодити. І важливо під час переходу з українських до європейських стандартів не втратити українських виробників», – наголошує Олександра Авраменко. (<https://agroportal.ua/publishing/agrarnye-dialogi/agrosector-na-shlyahu-do-yes-praktichni-kroki-adaptaciji-u-tvarinnictvi>). – 2026. – 24.06).

Вплив євроінтеграційних вимог на роботу молочної галузі України та на її готовність до стандартів ЄС після 2030 р.

Матеріал на сайті Держпродспоживслужби

Євроінтеграція без відтермінувань: Держпродспоживслужба представила молочному бізнесу ключові зміни, які визначатимуть роботу галузі

Фахівці Держпродспоживслужби взяли участь у XVIII Міжнародному молочному конгресі, який відбувся в Умані та зібрав понад 500 представників молочної галузі України – виробників,

переробників, інвесторів, міжнародних експертів та представників органів державної влади. Під час заходу обговорювалися стратегічні питання розвитку галузі та практичні кроки, необхідні для її адаптації до вимог Європейського Союзу.

У межах робочої панелі «Євроінтеграція: топ змін, без яких МТФ не зможе працювати після 2030» директор Департаменту безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини Держпродспоживслужби Ігор Лощкін та його заступник Анатолій Гамза акцентували увагу на трьох ключових напрямках, які вже сьогодні формують нові правила роботи для молочно-товарних ферм.

Перший із них – благополуччя тварин. Учасникам конгресу роз'яснили законодавчі вимоги, що діють з 1 березня 2026 року щодо утримання, транспортування та поводження із сільськогосподарськими тваринами. Окремо йшлося про підготовку персоналу та порядок отримання державних сертифікатів, що підтверджують наявність необхідних знань і навичок у сфері благополуччя тварин.

Не менш важливою темою стали нові правила обігу та застосування ветеринарних лікарських засобів. Фахівці Держпродспоживслужби ознайомили представників молочного бізнесу зі змінами законодавства щодо використання протимікробних ветеринарних лікарських засобів, необхідності ведення відповідної документації та застосування окремих категорій засобів виключно на підставі ветеринарного рецепта. Особливу увагу приділили питанням відповідального використання протимікробних ветеринарних лікарських засобів як важливого інструменту у боротьбі з антимікробною резистентністю та забезпеченні безпечності продукції тваринного походження.

Ще одним важливим питанням стали гігієнічні вимоги до молока. Учасникам нагадали, що відповідно до євроінтеграційних зобов'язань України з 1 січня 2029 року для переробки на харчові продукти допускатиметься виключно молоко-сировина гатунку «екстра». Саме тому вже сьогодні молочно-товарним фермам необхідно оцінювати власну готовність до роботи за новими стандартами якості.

У цьому контексті важливим кроком стало завершення Держпродспоживслужбою модернізації програмного забезпечення «Молочний модуль» – національної системи лабораторного контролю сирого молока. Оновлений функціонал дозволяє автоматизувати процеси обліку та аналізу результатів лабораторних досліджень, підвищити рівень простежуваності інформації, забезпечити оперативний доступ до даних та створити єдину інформаційну базу щодо показників якості та безпечності молока.

Модернізація системи є важливим елементом підготовки молочної галузі до впровадження європейських вимог та сприятиме підвищенню довіри до результатів лабораторного контролю як з боку операторів ринку, так і з боку споживачів.

Участь Держпродспоживслужби у Міжнародному молочному конгресі стала ще одним підтвердженням того, що євроінтеграція – це не лише зміни в законодавстві, а й постійний діалог із бізнесом, роз'яснення нових вимог та спільна робота над формуванням конкурентоспроможної молочної галузі України.

Держпродспоживслужба продовжує працювати над створенням сучасної системи державного контролю, яка забезпечуватиме високі стандарти благополуччя тварин, відповідальне використання ветеринарних лікарських засобів та виробництво безпечної і якісної молочної продукції відповідно до вимог Європейського Союзу. (<https://dpss.gov.ua/news/evrointehratsiia-bez-vidterminuvan-derzhprodspozhyvsluzhba-predstavyla-molochnomu-biznesu-kliuchovi-zminy-iaki-vyznachatymut-robotu-haluzi>). – 2026. – 18.06).

Фінанси

Проблема виконання євроінтеграційних зобов'язань зі збереженням стійкості української економіки та конкурентоспроможності бізнесу в умовах війни

Матеріал на сайті «LB.ua»

Автор: Ігор Бураковський, економіст, голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій.

Євроінтеграція: великі можливості та відповідальність за успішну адаптацію

Членство України в ЄС є не просто стратегічною метою, а потужним інструментом модернізації держави. Доступ до найбільшого спільного ринку світу, залучення інвестицій, впровадження сучасних стандартів управління та ведення бізнесу створюють унікальні можливості для довгострокового економічного розвитку країни.

Водночас успіх євроінтеграції залежить не лише від політичних рішень чи темпів переговорів. Він потребує масштабної адаптації економіки та інституцій до нових правил гри. Саме тому поряд із перевагами важливо відкрито говорити про виклики, які доведеться подолати державі та бізнесу на шляху до повноцінного членства в ЄС.

Йдеться не лише про гармонізацію законодавства чи створення нових регуляторних механізмів. Українські виробники вже сьогодні працюють в умовах підвищених витрат через війну: змушені перебудовувати логістику, інвестувати в енергетичну автономність, компенсувати дефіцит кадрів та обмежений доступ до фінансування. Водночас саме експорт став одним із ключових факторів стійкості української економіки та дозволив багатьом компаніям зберегти виробництво й робочі місця.

Інтеграція до єдиного ринку ЄС відкриває для українського бізнесу нові можливості, але водночас означатиме і посилення конкуренції. Це особливо помітно в аграрному секторі, де вступ України потенційно змінює баланс на європейському ринку. Крім того, український бізнес уже стикається з новими регуляторними викликами, зокрема механізмом СВМ та майбутніми обмеженнями щодо металургійної продукції. Значного впливу зазнає й фінансовий сектор – від уже широко обговорюваних нових вимог до фінансового моніторингу до менш публічних, але не менш важливих змін у сфері регулювання фінансових послуг.

Банківська сфера як опора економічної стійкості України

Наразі банківський сектор України набуває особливого значення не лише як важлива сфера для майбутньої успішної євроінтеграції, а й як одна з ключових опор економічної стійкості держави під час війни. Саме банки протягом понад чотирьох років повномасштабного вторгнення забезпечують безперервність платежів, стабільну роботу фінансової системи, кредитування бізнесу, функціонування міжнародних розрахунків та підтримку економічної активності навіть в умовах безпрецедентних ризиків.

Водночас український банківський сектор продемонстрував високий рівень адаптивності та ефективності. Україна сьогодні залишається однією з найбільш цифровізованих фінансових екосистем у Європі, а стійкість банківської системи стала важливим чинником збереження довіри громадян та бізнесу до державних інституцій. Цей досвід може стати однією з конкурентних переваг України в процесі інтеграції до європейського фінансового простору.

Роль банків не обмежується підтримкою поточної економічної діяльності. Саме банківський сектор має стати одним із головних джерел фінансування післявоєнного відновлення, модернізації економіки та інтеграції України до європейського економічного простору. Для цього банкам необхідні достатня капіталізація, прогнозовані регуляторні умови та можливість формувати внутрішні ресурси для кредитування економіки.

У цьому контексті особливо чутливим є питання податкового навантаження на сектор. Разове підвищення податку на прибуток банків у 2023 році сприймалося як складний, але зрозумілий крок в умовах воєнного часу. Однак тривале його збереження обмежує здатність банків накопичувати капітал та розширювати кредитування. У довгостроковій перспективі це може звужувати фінансові можливості економіки саме в той момент, коли потреба у внутрішніх інвестиційних ресурсах лише зростатиме.

За таких умов особливого значення набувають джерела доходів, які дозволяють банкам продовжувати інвестувати у розвиток фінансової інфраструктури. Одним із них є міжбанківська комісія (інтерчейндж), кошти від якої спрямовуються на посилення кібербезпеки, розвиток цифрових сервісів, модернізацію платіжної інфраструктури, та розширення мережі безготівкових розрахунків. І ще одне. Інтерчейндж – це також безплатне картки та обслуговування. Саме це стало одним із чинників того, що Україна змогла зберегти високий рівень цифровізації фінансових послуг навіть в умовах війни.

Як зберегти фінансову стійкість під час адаптації до правил ЄС

Гармонізація з нормами ЄС передбачає поступове зниження ставки інтерчейнджу до рівня, який діє на європейському ринку. З огляду на вже суттєве податкове навантаження на банки, таке рішення потребує ретельної оцінки його впливу на фінансову систему та її здатність підтримувати економічний розвиток країни.

На цьому етапі важливо оцінювати наслідки не лише з точки зору кінцевої мети вступу до ЄС, а й з огляду на поточну стійкість економіки. Адже передчасне й різке скорочення ресурсів банківського сектору може уповільнити розвиток платіжної інфраструктури, обмежити інвестиції у фінансові технології та знизити доступність сучасних банківських сервісів, особливо в регіонах.

Не менш важливо й те, що скорочення ресурсної бази банків може обмежити можливості кредитування українського бізнесу. Насамперед це стосується компаній, які інвестують у технологічний розвиток, виробництво продукції з високою доданою вартістю та створення нових рішень, необхідних як для економічного зростання, так і для посилення обороноздатності держави.

Саме тому важливо шукати моделі адаптації до європейських правил, які одночасно забезпечуватимуть виконання зобов'язань перед ЄС та збереження потенціалу української фінансової системи.

Україні потрібен баланс між швидкістю та стійкістю

Європейська інтеграція України відбувається у значно складніших умовах і швидших темпах, ніж попередні хвилі розширення ЄС. Саме тому одним із ключових завдань переговорного процесу стає пошук балансу між швидкістю адаптації та реальними можливостями економіки.

Безумовно, міжнародна підтримка, зокрема в межах Ukraine Facility, буде важливим джерелом ресурсів для трансформації. Водночас значну частину витрат адаптації нестимуть сама Україна та український бізнес. Саме тому особливо важливо, щоб процес гармонізації створював умови для розвитку, а не послаблював джерела майбутнього економічного зростання.

Україна вже довела свою здатність адаптуватися до найскладніших викликів. Стійкість бізнесу, банківської системи та державних інституцій стала одним із ключових факторів, що дозволили країні продовжувати рух до Європейського Союзу навіть в умовах повномасштабної війни.

Завдання сьогодні полягає не у виборі між європейською інтеграцією та економічною стійкістю. Навпаки – необхідно забезпечити, щоб адаптація до європейських правил посилювала конкурентоспроможність української економіки, сприяла розвитку бізнесу та створювала умови для довгострокового зростання. Тоді євроінтеграція стане не лише політичним успіхом, а й фундаментом економічного розвитку України на десятиліття вперед. (https://lb.ua/blog/ihor_burakovskiy/745764_ievrointegratsiya_veliki.html). – 2026. – 17.06).

Що емітентам цінних паперів треба знати про XBRL-звітність, інсайдерський контроль та нові санкції

Матеріал на сайті газети «Закон і Бізнес»

Автор: Вікторія Якуша.

Звіт під загрозою

Санкції за порушення дисципліни розкриття інформації стають болючими й пекучими для бізнесу. Списки інсайдерів, правочини керівників і новий режим відповідальності – це вже сьогодні на столі у кожного емітента цінних паперів.

Прийшов час платити

В рамках платформи Американської торгово-промислової палати відбувся семінар, присвячений XBRL-звітності емітентів. Спікерами виступили партнер, керівник практики корпоративного права юридичної фірми ADER HABER Ігор Крижановський та старший юрист практики корпоративного права ADER HABER Михайло Данілов.

І.Крижановський нагадав, що впровадження XBRL-звітності – не нова сторінка для українського законодавства. Ще у 2019 році Україна взяла на себе зобов'язання щодо євроінтеграції та розпочала поступове впровадження звітності у форматі iXBRL – вбудованої специфікації, що є не просто зміною файлового формату, а фундаментальною перебудовою архітектури корпоративного управління та механізмів юридичної відповідальності. «Ми говоримо про те, що вже є, це вже сьогодні у нас з вами на столі. І ми мусимо про це знати і з цим працювати», – підкреслив спікер.

З 1 січня 2026 року набрав чинності оновлений санкційний режим, передбачений законом «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків». Відтепер розмір штрафу прив'язано до відсотка від обороту: цього року він становить 0,2 %, наступного – подвоюється до 0,4 %, і надалі поступово зростатиме до повноцінних, як їх назвав І.Крижановський, «американсько-європейських» санкцій.

З 1 липня 2026 року набуває також чинності положення про фіксацію та розгляд справ про правопорушення на ринку капіталу. В той же час окрім штрафів у відношенні до юридичних осіб, передбачена персональна відповідальність керівників та посадових осіб.

Річний звіт емітента складається з двох великих блоків: фінансової та не фінансової (корпоративної) інформації. Перший охоплює фінансову звітність за МСФЗ. Другий (блок, що розглядався в контексті вебінару) звіт керівництва і звіт про корпоративне управління з 15 обов'язковими розділами – від кодексу корпоративного управління та рішень загальних зборів до складу наглядової ради, комітетів і винагород їх членів.

Хто є інсайдером

Слово щодо інсайдерського контролю взяв М.Данілов. Він зазначив, що з 1 січня 2027 року регулятор нарешті впроваджує контроль за списками інсайдерів відповідно до ст.146 закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». «Інсайдерською визнається нерозкрита точна інформація, яка прямо чи опосередковано стосується емітента або його фінансових інструментів і яка у разі публічного розкриття може суттєво вплинути на ринкову вартість акцій», – пояснив юрист. Передусім це стосується підприємств, акції яких допущені до торгівлі на організованих ринках або щодо яких подано відповідну заявку.

До переліку інсайдерів із постійним доступом входять члени наглядової ради, члени виконавчого органу, корпоративний секретар і головний бухгалтер та інші особи, що в силу виконання своїх трудових обов'язків мають доступ до відповідної інформації. До інсайдерів із ситуативним доступом можуть належати й зовнішні консультанти, аудитори та оцінювачі, що отримують доступ до чутливої інформації в рамках конкретного проєкту. Відносно кожної такої

особи повинна відбуватись належна фіксація точного часу набуття і часу припинення доступу, а також береться письмове підтвердження ознайомлення з обов'язками.

Окремою новелою стали правочини керівників. Відповідно до ст.157 закону, особи з управлінськими функціями в емітента та тісно пов'язані з ними особи зобов'язані повідомляти про вчинення правочинів з фінансовими інструментами емітента. До «тісно пов'язаних» належать не тільки чоловік чи дружина, а й діти, найближчі родичі, а також юридичні особи та трасти, якими керівник прямо чи опосередковано управляє.

«Мета цієї норми – унеможливити вчинення інсайдерських угод через ланцюг номінальних структур», – підсумував М.Данілов.

Порогова сума, після досягнення якої виникає обов'язок розкриття, – 200 тис. грн. на рік. Щороку до 31 січня емітент також зобов'язаний подавати до НКЦПФР актуалізований перелік усіх осіб з управлінськими функціями.

Хто за що відповідає

Окремий акцент обидва спікери зробили на розподілі ролей між емітентом і аудитором. І.Крижановський пояснив, що вся відповідальність за повноту та своєчасність звіту покладається виключно на емітента. Аудитор перевіряє фінансові показники, але не замінює внутрішнього контролю.

«Корпоративний секретар або служба комплаєнсу повинні бути єдиним ядром збору інформації на стороні емітента. Корпоративний секретар при складанні звіту має бути, пробачте за конструкцію, царем і богом на підприємстві», – зауважив юрист.

Окрему увагу привернула проблема кваліфікованих електронних підписів: нерідко звітність успішно формується і завантажується до Центру збору фінансової звітності, але не проходить валідацію на боці регулятора через невідповідність КЕП уповноважених осіб. Відповідальність за їх актуальність цілком лежить на емітенті.

Завершуючи семінар, І.Крижановський поділився, що разом з командою ADER HABER наразі розробляється технологічний продукт, який дозволить в автоматичному режимі збирати та формувати до 96 % необхідної для XBRL-звітності інформації з різних джерел, перевіряти її за допомогою штучного інтелекту та формувати остаточний звіт із мінімальним ручним доопрацюванням. Рішення планується вивести на ринок найближчим часом. (https://zib.com.ua/ua/173052-scho_emitentam_cinnih_paperiv_treba_znati_pro_xbrl-zvitnist_.html). – 2026. – 19.06).

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Транспорт

Новий закон про безпеку та інтероперабельність залізничного транспорту наближає українську залізницю до стандартів ЄС.

Матеріал на сайті Міністерства розвитку громад та територій України

Верховна Рада ухвалила у другому читанні закон «Про безпеку та інтероперабельність залізничного транспорту України»

Верховна Рада України підтримала у другому читанні та в цілому законопроект «Про безпеку та інтероперабельність залізничного транспорту України», розроблений Міністерством розвитку громад та територій.

«За» проголосували 254 народних депутатів.

Документ є одним із ключових кроків євроінтеграції у сфері залізничного транспорту. Він закладає правову основу для впровадження системи управління безпекою, оновлення технічного регулювання та забезпечення сумісності залізничного транспорту України з європейською залізничною системою.

Закон формує нову архітектуру регулювання галузі, зокрема:

- впровадження європейської системи управління безпекою на залізниці;
- оцінку ризиків та гармонізовані технічні стандарти;
- оновлені підходи до обслуговування рухомого складу та відповідальності за його технічний стан;
- європейські вимоги до підготовки, допуску та кваліфікації машиністів;
- технічну та операційну інтероперабельність із залізничними системами ЄС.

«Попереду – системна імплементація: підготовка підзаконних актів, технічна адаптація, навчання персоналу за європейськими вимогами. Ми синхронізуємо ці кроки з зобов'язаннями України перед ЄС, щоб українська залізниця стала повноцінною частиною єдиного європейського транспортного простору. Вдячний народним депутатам за підтримку проєкту закону та спільну роботу над тим, щоб наближати українську залізницю до стандартів ЄС», – наголосив віцепрем'єр-міністр з відновлення України – міністр розвитку громад та територій Олексій Кулеба.

Після ухвалення парламентом закон буде переданий на підпис Президенту України. Після підписання та офіційного опублікування він вступить в дію з урахуванням перехідного періоду – три роки, необхідні для поетапного впровадження нових правил у галузі.

Паралельно розпочнеться розробка та оновлення підзаконної нормативної бази, яка має забезпечити практичну імплементацію європейських вимог у сфері безпеки, сертифікації, технічного нагляду та ліцензування.

Реалізація закону синхронізується з зобов'язаннями України в межах Угоди про асоціацію з ЄС та програм Ukraine Facility, що відкриває шлях до подальшого фінансування від міжнародних партнерів. (<https://mindev.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalyla-u-druhomu-chytanni-zakon-pro-bezpeku-ta-interoperabelnist-zaliznychnoho-transportu-ukrainy>). – 2026. – 09.06).

Екологічні норми

Як Україні підготувати промисловість до європейських правил ціноутворення на викиди вуглецю та використати механізми декарбонізації для ринку ЄС

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автори: Георг Захманн, Олександр Зіхенедер, Green Deal Ukraine; Олег Савицький, Razom We Stand.

Забруднювати стане дорожче: як Україні впоратися з цінами ЄС на викиди вуглецю

Нині багато говорять про спосіб та швидкість передвступної інтеграції України до ЄС, зокрема до його спільного ринку.

Однак за будь-якого варіанта для успішної інтеграції українська промисловість має залишатися конкурентоспроможною.

І тут постає запитання: як Україні підготувати її до відповідності європейським екологічним стандартам, включно з необхідністю придбання дозволів на викиди вуглецю? Адже якщо Україна бажає стати повноправним членом Європейського Союзу, українська промисловість зрештою буде змушена платити європейську ціну за ці викиди.

Вже сьогодні частина українських експортерів відчуває вплив європейської кліматичної політики, оскільки 2026 року Механізм вуглецевого коригування імпорту ЄС (СВАМ) переходить до платної фази.

Однак, на відміну від країн ЄС, українські компанії змушені самотійно долати пов'язані з цим виклики, не маючи сталого внутрішнього фінансового механізму державної підтримки. За відсутності належних інструментів стимулювання декарбонізаційних інвестицій компаніям складно підготувати свій бізнес до стрімкого зростання вартості викидів вуглецю.

Очевидно, що така підтримка не може фінансуватися за рахунок державного бюджету України в умовах війни.

Однак у цьому і немає потреби.

У країнах Європейського Союзу інструменти підтримки декарбонізації переважно фінансують за рахунок доходів, отриманих саме від механізмів ціноутворення на викиди вуглецю. Цей принцип відомий як реінвестування надходжень від податку на викиди вуглецю або торгівлі квотами на викиди.

Його запровадили і в Україні – створили фонд декарбонізації, який спрямовує такі доходи на фінансування декарбонізаційних інвестицій.

Проблема «курки та яйця»

Однак ключова проблема залишається незмінною: низька ціна на викиди вуглецю генерує обмежені доходи, а отже, і обмежені можливості для фінансової підтримки проєктів.

За відсутності достатніх ресурсів українська промисловість не має необхідного інвестиційного фінансування для модернізації та підготовки до інтеграції в європейську систему кліматичного регулювання. Навіть потенційне створення Фонду модернізації, нещодавно запропоноване в проєкті Закону України «Про засади функціонування національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів», не здатне вирішити цю основоположну проблему.

У результаті виникає класична вилка.

Без фінансової підтримки декарбонізації промисловість не готова політично підтримати підвищення ціни на викиди вуглецю – але без збільшення вартості Україні буде складно мобілізувати інвестиції, необхідні для успішного зеленого переходу. Адже що вища ціна – то більше надходжень до фонду декарбонізації.

Водночас якщо Україна бажає приєднатися до Європейського Союзу, їй доведеться інтегруватися в Систему торгівлі викидами ЄС (EU ETS). А там промисловість платить близько 70–90 євро за тонну викидів CO₂. Для України, де вартість викидів вуглецю досі не перевищує 1 євро за тонну, раптове зростання у понад 60 разів без належних компенсаторних механізмів стало б надмірним навантаженням для бізнесу.

Найкращим рішенням є передбачуване та поступове підвищення вартості вуглецевих викидів в Україні.

Це дозволило б уникнути різкого шоку для промисловості, спрямувати інвестиції на відбудову підприємств і перехід на більш чисті та сучасні виробництва, а також підтримати довгострокову конкурентоспроможність України на внутрішньому ринку ЄС.

Саме тому Україна має розпочати підготовку до трансформації своєї економіки якомога раніше.

Але ж через війну у державній політиці об'єктивно домінують короткострокові підходи, навіть якщо стратегічною метою залишається європейська інтеграція.

Як подвоїти компенсації

Саме тому Києву та Брюсселю потрібна нова політична домовленість.

В основі такої домовленості має лежати простий принцип: кожен євро, що надійшов всередині України через механізми оподаткування та/або національну систему торгівлі викидами, повинен автоматично супроводжуватися додатковим європейським співфінансуванням.

Такий механізм має потенціал для докорінної зміни політичної економії ціноутворення на викиди вуглецю в Україні.

З його використанням підвищення ціни на вуглецеві викиди одразу генеруватиме додатковий інвестиційний капітал, необхідний українським підприємствам для модернізації.

За наявності такого механізму українській промисловості не доведеться побоюватися сплати «цін ЄС» на викиди вуглецю. А це своєю чергою може стимулювати Україну до поступового підвищення рівня оподаткування та розширення сфери дії внутрішньої системи ціноутворення на викиди вуглецю.

Обидва потоки фінансування можуть спрямовуватися до спільного європейсько-українського інструменту, який управлятиметься на паритетних засадах та буде зосереджений на модернізації промисловості, розвитку інфраструктури чистої енергетики та довгострокових інвестиціях у відбудову.

З часом такий механізм буде здатний мобілізувати мільярди євро щороку.

Це дозволить Україні створити потужну інституцію, подібну до кліматичних та промислових фондів, які вже сьогодні забезпечують підтримку зеленого переходу у країнах Європейського Союзу.

Якщо Україна серйозно налаштована на європейську інтеграцію, вона має підвищувати ціну на вуглецеві викиди.

Але якщо Європа справді зацікавлена в членстві України – вона не може розглядати модернізацію української промисловості виключно як проблему Києва.

Спільно фінансована та спільно керована фінансова інституція могла би подолати цей розрив і допомогти Україні побудувати конкурентоспроможну та сталу промисловість, здатну успішно конкурувати в рамках європейської зеленої економіки та робити внесок у її розвиток. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/06/17/7239558/>). – 2026. – 17.06).

УПРАВЛІННЯ КОРДОНОМ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Які зміни в міграційній політиці необхідні Україні для наближення до стандартів ЄС та забезпечення належного захисту прав іноземців, біженців тощо

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Заголовок Якою має бути міграційна політика України на шляху до ЄС: правозахисники обговорили зміни

Україна на шляху до членства в ЄС має узгодити свою міграційну політику з європейською. Наразі розробляється нова державна стратегія, в якій необхідно врахувати низку викликів щодо захисту та забезпечення прав іноземців та шукачів притулку в Україні – зокрема, щодо праці та інтеграції.

Про це йшлося під час конференції «Правозахисні діалоги», яку 27–28 травня в Києві провів Центр громадянських свобод, передає ZMINA.

У 2025 році закінчилася дія Стратегії державної міграційної політики, наразі напрацьовується проєкт наступного документа. Очікується, що нова стратегія разом із планом заходів буде ухвалена до кінця 2026 року, зазначила виконавча директорка громадської організації «Європа без бар'єрів» Ірина Сушко:

«Ця стратегія та її ключові цілі напрацьовувалися разом з міжнародними організаціями й експертами з ЄС. Це вже оптимістичний сигнал, що в документі буде спроба враховувати стандарти й критерії, які на сьогодні існують у Європейському Союзі».

За її словами, ключовий євроінтеграційний аспект нової стратегії міграційної політики – баланс між питаннями безпеки й тим, наскільки будуть захищені права людей: не лише іноземців, а й громадян України з тимчасовим захистом.

Ірина Сушко розповіла про основні чутливі питання, навколо яких формуватиметься міграційна політика на новий період і навколо яких напрацьовують рішення органи влади, міжнародні організації та експерти. Зокрема, у стратегії буде ціль, пов'язана з безпекою. У цій сфері ЄС очікує від України розроблення механізму швидкої взаємодії та координації на випадок міграційних ризиків.

Інша ціль стосуватиметься законної міграції. У цій сфері треба буде узгодити термінологію з європейською та розширити можливості для мігрантів, зокрема трудових. Серед іншого встановити рівні можливості для громадян ЄС і українських громадян в Україні.

У напрямі протидії нелегальній міграції вперше встановлено необхідність визначити, що таке «країна міграційного ризику». На цьому наполягали експерти, залучені до розроблення стратегії, розповіла Ірина Сушко. За її словами, Європейський Союз очікує від України повної модифікації візової політики, погодження візового та безвізового режимів зі списком, який є в ЄС:

«Наприклад, за офіційними даними, минулого року до України з метою працевлаштування найбільше заїжджало турків – не бангладешців, не індійців, про яких зараз так багато говорять. Туреччина як країна з візовим режимом в'їзду до ЄС однозначно повинна набути візового режиму з Україною».

Ще одним з важливих питань, які треба буде розв'язати, є забезпечення інтеграції іноземців в Україні. Наразі немає визначеного органу влади, який би цим займався. Питання інтеграції міститься в окремих завданнях плану заходів, але є розпорошеним.

«Найбільшою прогалиною, коли говоримо про права людини, є проблематика взаємодії між органами влади: Державна прикордонна служба, Міграційна служба, СБУ, МВС і МЗС. Дуже важливо, щоб був напрацьований механізм координації, щоб усі питання можна було злагоджено розв'язувати», – звернула увагу експертка.

Багато пунктів щодо легальної і нелегальної міграції вже погоджено з європейськими нормами, згідно зі зворотним зв'язком від Єврокомісії, зазначила керівниця напряму допомоги біженцям, шукачам захисту та особам без громадянства БФ «Право на захист» Софія Кордонець. Проте залишається чимало й нерозв'язаних питань – зокрема, включення громадськості до обговорення міграційної політики й залучення Державної міграційної служби до громадських обговорень.

«В Україні зараз система Державної міграційної служби більш контролювальна. У неї є завдання контролю міграції, людей, каральні функції зокрема. А міграційна політика Євросоюзу більше зосереджується на питаннях інтеграції. Це і мовні курси, можливості для працевлаштування, знання про нашу політику, культуру, традиції. В Україні такий підхід наразі відсутній», – звернула увагу Софія Кордонець.

Міграційна політика також має враховувати не лише іноземців, але й біженців, шукачів захисту. Це люди, які приїхали до України свого часу в пошуках безпеки й залишилися тут попри війну.

«Таких людей в Україні небагато, приблизно 1–2 тисячі, з нашого досвіду. Досить багато з них досі мають проблеми в доступі до міжнародного захисту, хоча ця процедура гарантована нашим законодавством, зобов'язаннями відповідно до міжнародних договорів», – зауважила представниця БФ «Право на захист».

За її словами, міграційна політика має стосуватися й українських громадян, зокрема тих, які перебувають на тимчасово окупованих територіях і намагаються повернутися до України. Так само має бути охоплене питання документування цих громадян, а також осіб без громадянства, які проживають на території України упродовж 30 і більше років, але не можуть врегулювати свій статус. Ці люди залишаються часто «невидимими» в міграційному законодавстві.

Юрист-аналітик Центру громадянських свобод Тимофій Атаманчук зазначив, що в межах зобов'язань перед ЄС в Україні треба буде пом'якшити міграційну політику. Зокрема, це

стосується єдиного дозволу на роботу і легального статусу в Україні. Також ідеться про статус довгострокового резидента замість нинішнього статусу, який видається за квотами. Реформування має стосуватися й возз'єднання сімей іноземців в Україні, правил в'їзду та трудових умов для сезонних працівників, забезпечення рівного ставлення.

«Ми претендуємо на членство в Євросоюзі, але в нас досі проблеми з працевлаштуванням громадян ЄС. Потрібно наближувати наше законодавство до єдиного ринку праці ЄС загалом», – звернув увагу Атаманчук.

Правозахисник, директор БФ «Людина і право» Борис Захаров наголосив на необхідності провести реформу правосуддя, бо без незалежного суду правоохоронні органи можуть продовжувати «репресивні» практики. Також, на його переконання, реформування потребують і Державна міграційна служба, СБУ.

Як приклад практики, яку необхідно змінювати, Захаров навів випадки з примусовим видворенням до Росії її громадян. Зокрема, згадав про волонтера і винахідника наземних роботизованих комплексів Руслана (Аслана) Хакімова, якому загрожує видворення, а також історії Заура Шогенцукова, якого видали РФ, де через місяць його вбили, та студента Олексія Герасимова, якого «обміняли» 2025 року, після чого російська влада порушила проти нього справу за «тероризм».

ZMINA писала, що в Україні 236 тисяч людей проживають під ризиком безгромадянства, без документів. Через невизначений статус вони не можуть реалізувати свої права на освіту, безоплатну медицину, банківські послуги, зареєструвати сімейний стан.

У березні 2026 року президент України Володимир Зеленський підписав закон, який скасовує візові вимоги для іноземних волонтерів і гуманітарних працівників на період воєнного стану.

ZMINA розповідала, що понад 70 % іноземних волонтерів стикаються з проблемами з оформленням документів в Україні. Зокрема, з отриманням візи, посвідки, реєстрації місця проживання. Такі проміжні результати опитування, яке проводив Центр демократії та верховенства права. (<https://zmina.info/news/yak-zahyshhaty-prava-inozemcziv-ta-bizhencziv-v-ukrayini-nashlyahu-do-yes-pravozahysnyky-obgovoryly-vyklyky/>). – 2026. – 02.06).

Як цифровізація процедур, розвиток прикордонної інфраструктури та гармонізація митних правил наближають систему управління кордонами України до стандартів ЄС

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Автор: Ірина Сушко, Аналітичний центр «Європа без бар'єрів».

Євроінтеграція на кордоні: «ЄЧерга», нові пункти пропуску та спрощення на митниці

Кордон є одним із ключових напрямів реформ, пов'язаних із європейською інтеграцією України.

Йдеться про модернізацію пунктів пропуску, розвиток міжнародних транспортних коридорів, впровадження спільного транзиту, а також цифровізацію митних і прикордонних процедур. Хоч як не дивно, але все це рідко сприймається як частини єдиної політики.

Але саме такою є Інтегроване управління кордонами (ІУК).

Щоправда, сам цей термін залишається значно менш упізнаним, ніж результати політики, яку він позначає.

Це підхід, який передбачає взаємодію різних державних органів, міжнародне співробітництво, поєднання безпекових, економічних і сервісних функцій кордону. А також використання сучасних цифрових інструментів для управління потоками осіб, товарів і транспортних засобів.

У країнах Європейського Союзу цей концепт давно став базовою моделлю організації роботи кордону.

В Україні його розвиток значно прискорився після отримання статусу кандидата на членство в ЄС та початку переговорного процесу.

Ця стаття базується на аналізі публікацій органів державної влади та міжнародних партнерів, оприлюднених у період з листопада 2024 року по квітень 2026 року.

Вона покликана показати, як висвітлювалися процеси, що формують сферу інтегрованого управління кордонами.

Це своєю чергою дає уявлення про процес євроінтеграції у сфері ІУК.

Від контролю – до управління

Однією з помітних тенденцій за листопад 2024 року – квітень 2026 року стала зміна акцентів у сприйнятті функцій державного кордону.

Якщо раніше основну увагу органи влади, що працюють на кордоні, зосереджували на контролі осіб, транспортних засобів і товарів – то тепер наперед виходять питання пропускну здатності, управління навантаженням та організації руху.

Поряд із традиційними безпековими та контрольними функціями кордону дедалі більша увага приділяється швидкості проходження процедур, прогнозуванню навантажень і забезпеченню безперервності міжнародного сполучення.

Ця зміна добре простежується у статистиці руху через державний кордон.

Упродовж 2025-2026 років щомісячний пасажиропотік стабільно становив від понад 2 до майже 3 млн осіб, а кількість транспортних засобів – понад пів мільйона.

У пікові літні дні кордон перетинали понад 150 тисяч людей.

За таких умов питання організації руху, координації між службами та пропускну здатності закономірно вийшли на перший план. Тому дедалі важливішими є рішення, спрямовані на управління потоками.

Наприклад, у липні 2025 року для регулярних автобусних маршрутів на пункті пропуску «Шегині – Медика» було запроваджено обов'язкове використання системи «єЧерга», а пункт пропуску «Дяківці – Раковець» тимчасово відкрили для автобусів великої місткості.

Показово, що сама «єЧерга» за цей час змінила своє місце у публічних комунікаціях.

Якщо на початку вона переважно позиціонувалася як сервіс електронного бронювання часу перетину кордону, то наприкінці 2025 року акцент змістився на її роль в управлінні потоками вантажного та пасажирського транспорту, плануванні навантаження на пункти пропуску та забезпеченні передбачуваності міжнародних перевезень.

Ще одним проявом цієї тенденції стала підготовка до впровадження Entry/Exit System (EES) – нової цифрової системи обліку в'їзду та виїзду громадян країн поза ЄС до Шенгенської зони, зокрема й українців. У перші місяці роботи системи були затримки в проходженні кордону через збір біометричних даних громадян.

Саме тому впродовж 2025–2026 років у комунікаціях дедалі частіше порушувалися питання організації руху в умовах нових процедур перетину кордону, модернізації інфраструктури та координації між українськими та європейськими службами.

Тобто кордон усе частіше розглядається не лише як місце здійснення контролю, а як система управління мобільністю людей, транспортних засобів і товарів.

Важливий майданчик євроінтеграції

Сфера кордону стала одним із найбільш практичних напрямів інтеграції України до Європейського Союзу.

Саме тут зосереджується значна частина реформ, пов'язаних із гармонізацією законодавства, модернізацією процедур та поступовою трансформацією зовнішніх кордонів України на внутрішні кордони ЄС та Шенгену після майбутнього членства в ЄС.

Одним із найбільш помітних напрямів залишалася транспортна інтеграція.

Протягом 2025 року діяла Угода про лібералізацію вантажних перевезень між Україною та ЄС («транспортний безвіз»). Тривала інтеграція до мережі TEN-T, що передбачає розширення можливостей міжнародних перевезень та впровадження цифрових сервісів для перевізників. Серед важливих рішень були запуск цифрових дозволів ЄКМТ, що є новою цифровою системою дозволів та онлайн-фіксації міжнародних маршрутів, а також розвиток прикордонної інфраструктури на напрямках, що входять до європейських транспортних коридорів.

Питання спільного контролю на кордоні, розвитку пунктів пропуску відповідно до європейських стандартів, реалізації проєктів за підтримки ЄС та підготовки до виконання зобов'язань у межах переговорного процесу про вступ – все це залишається у фокусі.

Кордон дедалі більше розглядається як простір взаємодії з європейськими політиками у сферах транспорту, мобільності, безпеки та управління кордонами.

Динаміка митниці

Митна сфера є одним із найбільш динамічних напрямів реформ протягом аналізованого періоду.

Саме там відбулася значна частина змін, пов'язаних з адаптацією законодавства до права Європейського Союзу, цифровізацією процедур та розвитком міжнародної торгівлі.

У сфері митниці відбулися важливі події.

У квітні 2025 року – двосторонній скринінг за переговорним розділом 29 «Митний союз». Ухвалене законодавство, спрямоване на гармонізацію українського митного законодавства з нормами ЄС. У серпні 2025 року Уряд підтримав проєкт нового Митного кодексу України та направив його на оцінку Європейській комісії – нині робота з його підготовки з метою наближення до права ЄС триває.

Практичним виміром інтеграції до митного простору ЄС залишається розвиток системи спільного транзиту NCTS. За підсумками 2024 року в Україні було оформлено понад 94 тисячі декларацій у межах спільного транзиту.

Упродовж 2025 року Держмитслужба неодноразово повідомляла про рекордні показники оформлення декларацій T1, що дозволяє транспортувати товари транзитом без сплати митних зборів та ПДВ до моменту прибуття у кінцевий пункт.

А в серпні 2025 року розпочато підготовку до впровадження NCTS Фаза 6, що є оновленою версією системи спільного транзиту, яка відповідає сучасним вимогам Регламентів ЄС та Багаторічного стратегічного плану для електронної митниці (MASP-C). Вона спрямована на вдосконалення електронних митних процедур та є наступним етапом інтеграції України до європейських митних цифрових систем.

Паралельно розвивався інститут авторизованих економічних операторів – цей статус дозволяє підприємствам переваги спрощеного митного оформлення.

Наприкінці 2024 року статус АЕО мали 65 підприємств, у травні 2025 року їхня кількість зросла до 90, а в серпні перевищила 100 компаній.

Більше пунктів пропуску

Наприкінці 2024 року було схвалено Стратегію розвитку та розбудови прикордонної інфраструктури з країнами ЄС та Молдовою до 2030 року. Документ передбачає реконструкцію 29 пунктів пропуску, будівництво 17 нових та цифровізацію процедур перетину кордону.

У 2025 році акцент змістився від стратегічного планування до реалізації конкретних проєктів.

Однією з найбільш помітних подій стало

відкриття пункту пропуску «Велика Паладь – Надьгодош»

на українсько-угорському кордоні.

Паралельно тривала модернізація інфраструктури на польському напрямку, зокрема в районах пунктів пропуску «Ягодин», «Краковець» та «Рава-Руська».

Помітне місце у комунікаціях посідав українсько-молдовський напрямок.

У липні 2025 року виїзне засідання комітету Верховної Ради з питань інтеграції до ЄС було присвячене розвитку пунктів пропуску «Могилів-Подільський – Отач», «Бронниця – Унгурь» та будівництву мостового переходу через Дністер у районі Ямполя.

Поступово інфраструктурна тематика дедалі тісніше пов'язується з європейськими транспортними мережами.

У жовтні 2025 року повідомлялося про реалізацію 11 проєктів у межах програми Connecting Europe Facility (CEF), спрямованих на модернізацію транспортних коридорів та інтеграцію України до мережі TEN-T. Окремим напрямом стало будівництво євроколії Сквили – Мостиська ІІ, яке отримало підтримку Європейського Союзу.

Додатковий вплив на реалізацію окремих проєктів мало припинення фінансування програм USAID, що посилює значення європейських фінансових інструментів та міжнародного партнерства для подальшої модернізації прикордонної інфраструктури.

Архітектура державної політики

Звісно, в основі всього стоїть стратегічне планування у сферах управління кордонами, міграції та безпеки.

Щодо цього в грудні 2024 року розпочалася робота над проєктом Стратегії інтегрованого управління державним кордоном та плану заходів на 2026–2028 роки – роботу завершили наприкінці 2025-го.

У травні 2025 року Державна міграційна служба розпочала підготовку Стратегії державної міграційної політики, погодивши її структуру та дорожню карту розроблення.

Також у грудні 2025 року відбулася Перша донорська конференція з питань інтегрованого управління кордонами, під час якої були представлені підходи до реалізації Стратегії та потреби у фінансуванні її заходів.

Попри високу інтенсивність заходів, важливо всю діяльність у сфері ІУК співвідносити з бенчмарками, які Україна отримала в межах першого переговорного кластера. Йдеться про охорону кордону, міграцію, біженців – тобто все те, що прямо чи опосередковано пов'язано з цим питанням.

Тож наші внутрішні стратегічні документи маємо чітко спрямовувати на виконання міжнародних зобов'язань, тому що це і є кінцева мета підготовки нашої країни до вступу в Європейський Союз – у тому числі в питаннях кордону. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/06/15/7239542/>). – 2026. – 15.06).

Шлях України від безвізового режиму до приєднання до Шенгенської зони. Реформи, що необхідні для інтеграції до спільного європейського простору без кордонів

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автори: Євгенія Григор'єва, Ірина Сушко, Аналітичний центр «Європа без бар'єрів».

Заголовок Від безвізу до Шенгену: що треба зробити, аби Україна приєдналася до простору без кордонів

В Євросоюзі недавно розпочалася дискусія щодо того, як максимально інтегрувати Україну в його структури ще до вступу. Є пропозиції щодо участі її представників у ключових інституціях, певні міркування щодо пришвидшеного доступу до спільного ринку ЄС.

Водночас Україна ще до набуття членства і без спеціальних статусів може приєднатися до Шенгенської зони, яка символізує свободу пересування і є одним із найбільших досягнень Євросоюзу.

І Україна насправді рухається до Шенгену вже понад п'ятнадцять років.

Цей процес почався значно раніше, ніж країна отримала статус кандидата на вступ до ЄС.

Його витоки – у безвізовому діалозі між Україною та ЄС, який змусив державу вперше комплексно подивитися на питання управління кордонами, міграцією та безпекою.

Озирнувшись назад, можна побачити цілісну логіку розвитку цієї політики: від візової лібералізації до формування системи інтегрованого управління кордонами, а від неї – до імплементації Шенгенського доробку. І це не три окремі історії чи набір несистемних реформ, а послідовні етапи єдиної трансформації – переходу від пострадянської моделі охорони кордону до європейської системи прикордонного менеджменту.

Тож що таке Шенген, що треба зробити для приєднання до нього і де зараз Україна – розповідаємо в цій статті.

Безвіз – тест на довіру

Для мільйонів українців безвізовий режим з ЄС став символом свободи пересування та відкритості кордонів з Європою. Але для держави він означав значно більше.

Безвіз став результатом масштабних реформ у сферах безпеки документів, міграційної політики, управління кордонами та міжвідомчої взаємодії. Водночас – першою великою перевіркою готовності України працювати у цих сферах за європейськими підходами.

Шлях до цього рішення розпочався після розширення ЄС і Шенгенської зони у 2004 році, коли Україна порушила питання перегляду візового режиму для своїх громадян.

Наступним важливим етапом стало схвалення у 2010 році Плану дій з візової лібералізації (ПДВЛ). По суті, дорожньої карти масштабної трансформації державної політики.

План охоплював широкий спектр питань: від запровадження біометрії, вдосконалення міграційної політики, боротьби з організованою злочинністю та торгівлею людьми – до захисту персональних даних і модернізації системи управління кордонами. Виконання цих вимог тривало майже сім років і завершилося запровадженням безвізового режиму у 2017 році.

Саме в період реалізації ПДВЛ почали формуватися механізми міжвідомчої взаємодії, розвиватися обмін інформацією між органами влади та впроваджуватися підходи, які згодом стали основою інтегрованого управління кордонами (ІУК).

Як Україна змінила логіку управління кордонами

Основи ІУК були закладені у Концепції ІУК ще у 2015 році. Подальший розвиток відбувався вже в межах виконання євроінтеграційних зобов'язань України: 2016 го уряд схвалив план заходів щодо реалізації концепції, а у 2019-му – Стратегію ІУК на період до 2025 року.

Ці документи закріпили перехід від традиційного підходу, зосередженого переважно на контролі безпосередньо на кордоні – до комплексної моделі управління мобільністю, ризиками та транскордонними потоками.

По суті, йшлося про зміну самої філософії державної політики у сфері кордонів.

У центрі уваги опинився вже не лише контроль у пункті пропуску, а й координація міграційної політики, митних і правоохоронних органів, розвиток транспортної інфраструктури, міжнародна співпраця, обмін інформацією та системи аналізу ризиків.

2022 року український кордон став одним із ключових логістичних і безпекових кордонів Європи.

Через нього проходять гуманітарна та військова допомога, експорт української продукції, а також відбувається значна частина взаємодії України та ЄС у сфері безпеки.

Війна стала серйозним випробуванням для всієї системи прикордонного управління, але водночас підтвердила ефективність багатьох рішень, закладених у попередні роки. Координація

між органами влади, цифрові інструменти, механізми обміну інформацією та управління ризиками дозволили забезпечити функціонування кордону в умовах безпрецедентного навантаження.

У 2025 році завершився цикл реалізації першої Стратегії ІУК України. Одним із її головних результатів стало перетворення загальної концепції на практичну модель сучасного управління кордонами.

Саме цей досвід створив основу для наступного етапу євроінтеграції – підготовки до функціонування відповідно до вимог Шенгенського простору.

Що насправді означає Шенген

Шенген є одним із ключових досягнень європейської інтеграції та невід’ємною складовою права ЄС. Для країн-кандидатів його імплементація є обов’язковою умовою вступу. Водночас Шенген – це не лише простір без внутрішніх кордонів і свобода подорожей. Йдеться про одну з найбільш комплексних систем внутрішньої безпеки в Європі.

Шенгенське *acquis* охоплює правила контролю на зовнішніх кордонах, візову політику, механізми повернення та реадмісії, поліцейське та судове співробітництво, обмін оперативною інформацією, функціонування великих ІТ-систем і захист персональних даних.

Де-факто Шенген побудований на принципі взаємної довіри між державами-членами. Країни мають бути впевнені, що кожна з них здатна належним чином захищати спільний зовнішній кордон і гарантувати безпеку всього простору без внутрішнього контролю.

Єврокомісія прямо визначає, що Шенген функціонує як єдина інтегрована система, у якій усі елементи – від прикордонного контролю до міграційної політики та правоохоронної співпраці – мають бути узгоджені між собою та працювати скоординовано. Саме тому для країн-кандидатів одним із перших завдань є створення повноцінної національної системи Шенгенського управління.

Відповідно до рекомендацій ЄС, така система має спиратися на три ключові складові: структуру національного Шенгенського управління, національну Шенгенську стратегію та Шенгенський план дій.

Структура Шенгенського управління повинна забезпечити координацію між усіма органами влади, які беруть участь у реалізації Шенгенського законодавства – на політичному, адміністративному та операційному рівнях. Фактично йдеться про створення постійної системи міжвідомчого управління процесом.

Національна Шенгенська стратегія має визначити середньо- та довгострокове бачення інтеграції до Шенгенської системи, а також враховувати географічні, безпекові та міграційні особливості країни.

ЄС рекомендує будувати таку стратегію на основі чотиришарової моделі контролю доступу, яка охоплює не лише контроль безпосередньо на кордоні, а й співпрацю з третіми країнами, міжнародну взаємодію, заходи всередині держави та механізми повернення й міграційного контролю.

Шенгенський план дій, своєю чергою, є детальною дорожньою картою, яка визначає конкретні кроки, терміни та ресурси для виконання Шенгенських зобов’язань – спочатку під час процесу набуття членства в ЄС, а згодом і для повної інтеграції до Шенгенської зони.

Для України це означає необхідність адаптувати не лише законодавство, а й цілі моделі функціонування державних інституцій.

Йдеться про управління зовнішніми кордонами відповідно до стандартів ЄС, розвиток систем аналізу ризиків та міжвідомчого обміну інформацією, інтеграцію з європейськими інформаційними системами, посилення політики повернення та реадмісії, боротьбу з організованою злочинністю та забезпечення сумісності міграційної й правоохоронної політики з правилами ЄС.

Окремим напрямом є розвиток співпраці з європейськими агентствами, насамперед FRONTEX, Europol, Eurojust та EUDA, а також підготовка до функціонування в межах спільних механізмів оцінки та координації безпеки.

Водночас система ІУК вже сьогодні є одним із ключових елементів майбутнього Шенгенського управління.

Чому виконати критерії недостатньо

Шенген передбачає не лише формальне виконання законодавчих вимог. Єврокомісія та держави-члени оцінюють також реальну інституційну спроможність країни, зокрема ефективність роботи правоохоронних органів, рівень міжвідомчої координації, систему підготовки персоналу, антикорупційні механізми та здатність забезпечувати належний рівень безпеки на практиці.

Навіть після виконання технічних критеріїв політичний фактор і рівень довіри держав-членів можуть залишатися критично важливими.

Це показав досвід Румунії та Болгарії.

Готовність їх до вступу в Шенгенську зону була офіційно підтверджена ще у 2011 році – однак повне приєднання обох країн відбулося лише у 2025 році. Тобто, після майже 14 років політичних дискусій, блокувань та суперечок навколо питань міграції, верховенства права та безпеки.

Водночас приклад цих країн також продемонстрував, що підготовка до Шенгену потребує масштабної інституційної та фінансової роботи.

Зокрема, ще до приєднання до Шенгенської зони Румунія створила окремий Шенгенський департамент у структурі Міністерства внутрішніх справ для координації процесу, запровадила систему міжвідомчого моніторингу, розробила багаторічні інвестиційні плани безпеки кордону та модернізувала прикордонну інфраструктуру, аеропорти, порти, системи аналізу ризиків та інформаційні системи.

Проте навіть масштабна підготовка та позитивна оцінка Єврокомісії не гарантували швидкого приєднання.

Активна фаза підготовки України

У 2026 році Україна розпочала підготовку національної Шенгенської стратегії та плану дій щодо Шенгенської угоди. Для координації цієї роботи було створено міжвідомчу робочу групу та чотири тематичні тимчасові робочі групи.

Їхнім завданням є проведення скринінгу українського законодавства щодо відповідності Шенгенському *acquis*, визначення необхідних інституційних змін та підготовка дорожньої карти подальшої адаптації.

За своєю логікою нинішній процес нагадує підготовку України до безвізового режиму. Проте якщо тоді головним завданням було досягнення відповідності окремим критеріям візової лібералізації, то сьогодні йдеться про значно глибшу інтеграцію – адаптацію цілих секторів державної політики до правил та механізмів функціонування ЄС.

Політика управління кордонами стала однією з найбільш показових перевірок готовності України до членства в ЄС. За останні 15 років держава пройшла шлях від виконання окремих вимог для безвізового режиму – до формування комплексної системи ІУК та підготовки до імплементації Шенгенських правил.

Цей процес поступово змінював не лише законодавство, а й саму логіку державної політики у сфері безпеки, міграції та управління мобільністю. Зрештою Україна відходить від фрагментарних секторальних реформ на користь побудови цілісної системи Шенгенського управління.

Безвіз став тестом довіри з боку ЄС. Інтегроване управління кордонами – доказом здатності держави впроваджувати складні системні реформи. А підготовка до Шенгену означає вже значно глибшу інтеграцію – готовність України бути не лише сусідом ЄС, а частиною спільної архітектури безпеки. (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/06/25/7240012/>). – 2026. – 25.06).

Нова редакція Митного кодексу надає митниці слідчі повноваження та водночас послаблює реформу БЕБ і євроінтеграційні зобов'язання

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 02 – 08 червня 2026 року

Уряд пропонує надати митній службі повноваження з досудового розслідування

3 червня Кабінет Міністрів України подав на розгляд парламенту нову редакцію Митного кодексу України (реєстр. № проекту 15295).

Підготовка та ухвалення нової редакції Кодексу зумовлена необхідністю впровадження в національне законодавство України положень Митного кодексу ЄС, інших актів Європейського Союзу у цій сфері, поширення вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» на митні правовідносини, як це передбачено Дорожньою картою з питань реформи державного управління.

Водночас проєкт Кодексу передбачає утворення у складі Державної митної служби «спеціалізованих правоохоронних підрозділів», в яких детективи будуть здійснювати оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування фактів контрабанди.

Оцінка ЦППР

Запропоноване перетворення Державної митної служби з інспекційного органу на ще один орган досудового розслідування викликає заперечення.

Такі кардинальні зміни у сфері правопорядку не передбачені стратегічними документами у сфері європейської інтеграції (ні Дорожньою картою з питань верховенства права, ні Дорожньою картою з питань реформи державного управління, ні Звітом Європейської комісії про розширення) чи кримінальної юстиції (Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки). Також була відсутня широка експертна дискусія з приводу доцільності такого кроку.

Лише галузева Національна стратегія доходів до 2030 року пропонує поєднати заходи щодо криміналізації відповідальності за незаконне переміщення товарів, вже запроваджені на підставі Закону від 2023 року, із наданням митним органам повноважень здійснювати оперативно-розшукову діяльність та проводити досудове розслідування в справах про контрабанду.

Урядова ініціатива є посяганням на повноваження Бюро економічної безпеки, яке наразі розслідує кримінальні правопорушення у виді контрабанди, передбачені статтями 201-3, 201-4 Кримінального кодексу. І це може бути розцінено як порушення зобов'язань у процесі євроінтеграції, адже один із критеріїв для членства України в ЄС (benchmarks) вимагає досягнення відчутного прогресу в подальшому зміцненні потенціалу, статусу та незалежності Бюро економічної безпеки (ІВМ 24.7.4).

Проєкт Кодексу заперечує логіку і тенденцію реформ у сфері правопорядку останніх десятиліть. Ухвалення Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 2021 року і сам процес утворення Бюро як відокремленого центрального органу виконавчої влади є реалізацією вимог Концепції реформування кримінальної юстиції України від 2008 року, що «для виконання завдань щодо проведення досудового розслідування податкових, фінансових та митних злочинів і кримінальних проступків податкова міліція має бути відокремлена від Державної податкової служби України і реорганізована у самостійний орган кримінальної юстиції».

А утворення спеціалізованих правоохоронних підрозділів у складі Державної митної служби для досудового розслідування контрабанди відображає зворотній процес і фактичне повернення на 20 років назад в розвитку.

Несистемність законодавчої пропозиції підтверджується і тим, що для повноцінного надання Державній митній службі повноважень з досудового розслідування необхідні зміни до Кримінального процесуального кодексу, які не підготовлені Кабінетом Міністрів України.

Недоцільно з фінансових міркувань створювати окремий орган (підрозділ) для розслідування лише одного виду злочинів (контрабанди) у той час як вже існує орган, який здатен ефективно виконувати відповідні повноваження (БЕБ).

Урядовий проєкт також скасовує новачії в роботі Митної служби, запроваджені Законом від 2024 року. Йдеться про участь представників міжнародних партнерів з вирішальним голосом у роботі конкурсної комісії з відбору керівника митної служби, Комісію з зовнішнього оцінювання роботи служби, Дисциплінарного комітету (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevuj-analiz-02-08-cherwnya-2026-roku/>). – 2026. – 08.06).

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Україна переходить від саморегулювання до європейської моделі правового регулювання штучного інтелекту та готує закони для розвитку ШІ відповідно до стандартів ЄС

Матеріал на сайті «thedigital.gov.ua»

Від саморегуляції до європейських правил: готуємо профільний закон про штучний інтелект в Україні

Розвиток штучного інтелекту потребує чітких правил, які захищатимуть людей і водночас не гальмуватимуть інновації. Саме для цього відбулося перше засідання робочої групи з правового регулювання ШІ. Олександр Борняков – т. в. о. Міністра цифрової трансформації України, підбив підсумки нашої роботи у сфері ШІ та окреслив наступний крок – створення профільного євроінтеграційного закону.

Держава як невидимий помічник

Україна не просто реагує на виклики, а активно формує економіку майбутнього. Головна місія до 2030 року – увійти до трійки світових лідерів за рівнем упровадження ШІ в державному секторі.

Ми переходимо до формату Agentic State. Це держава, яка працює як проактивний помічник і пропонує послугу ще до того, як людина про неї попросить. Достатньо просто озвучити потребу. І ми вже маємо реальні результати. Наприклад, восени 2025 року першими у світі запустили національного AI-помічника на порталі Дія. За цей час понад 350 тисяч українців надіслали йому 2 мільйони повідомлень. А в травні 2026 року ШІ-агент з'явився в мобільному застосунку. Лише за перший місяць 3 мільйони громадян згенерували витяги та сплатили штрафи з його допомогою.

Крім того, ми будуємо власну ШІ-інфраструктуру. Спільно з NVIDIA держава розгортає AI Factory. Паралельно разом із Київстаром створюємо національну велику мовну модель Сяйво (LLM), яка глибоко розумітиме український контекст і працюватиме на вітчизняних серверах.

Від саморегуляції до закону

Мінцифра свідомо обрала підхід bottom-up (знизу вгору). Спочатку ми даємо бізнесу простір для інновацій і готуємо компанії до нових правил, а вже потім упроваджуємо чіткі законодавчі межі. Що ми вже зробили:

- Підготували базу. Опублікували Дорожню карту та Білу книгу з регулювання ШІ, щоб бізнес міг адаптуватися до європейського AI Act. Також створили 11 рекомендацій для безпечної роботи з алгоритмами у ключових сферах.
- Запустили регуляторну пісочницю (SandBox). За рік отримали 90 заявок на тестування ШІ-продуктів. 15 рішень уже успішно пройшли аудит від 23 залучених експертів.

- Уніфікували термінологію. У 2026 році випустили Словник термінів ШІ 2.0. Тепер він доступний у машиночитаному форматі та об'єднує підходи юристів і розробників.
- Об'єднали ринок. 14 топових компаній (Grammarly, MacPaw, SoftServe, Uklon та інші) створили першу в Україні організацію з етичного використання ШІ.
- Інтегрувалися у світ. Україна підписала Декларацію Блетчлі та Рамкову конвенцію Ради Європи щодо ШІ, а також провела воркшопи HUDERIA для оцінки впливу алгоритмів на права людини.

Наступний крок – профільний закон

Україна успішно проходить етап підготовки та саморегуляції та готова до чітких законодавчих правил. Протягом 2026 року спільна робоча група розробить закон про штучний інтелект, який врахує інтереси суспільства, держави та бізнесу.

Цей закон синхронізує наше поле з правилами ЄС. Українські розробники зможуть упевнено виходити на міжнародні ринки, а держава закріпить статус глобального лідера в AI-трансформації. (<https://thedigital.gov.ua/news/shtuchnyy-intelekt/vid-samorehuliatsiyi-do-yevropeyskykh-pravyl-hotuyemo-profilnyy-zakon-pro-shtuchnyy-intelekt-v-ukrayini>). – 2026. – 15.06).

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Відповідність проєкту нового Трудового кодексу європейським і міжнародним стандартам *

Матеріал на сайті «ЮрФем»

Автори: Катерина Пилипенко, помічниця юристки Аналітичного центру ЮрФем; Сніжана Шевченко, юристка, членкиня Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем», Юлія Яремко, адвокатка, членкиня Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем».

Гарантії захисту трудових прав за проєктом Трудового кодексу: стан відповідності європейським та міжнародним стандартам недискримінації (частина 2)

У проєкті Трудового кодексу України (далі – Проєкт) особливу увагу зосереджено на вдосконаленні положень щодо заборони дискримінації у сфері праці, запобігання та протидії насильству на робочому місці. Окрім цього, зазнали змін окремі гарантії прав працівників/ць при прийнятті на роботу, зміні умов трудового договору та припиненні трудових відносин. Також є певні особливості в гарантіях правового захисту працівників/ць та регулювання на рівні колективних угод та договорів. Попри це, не всі положення Проєкту повною мірою відповідають європейським та міжнародним стандартам недискримінації.

Ця частина аналітичного матеріалу присвячена загальному огляду гарантій захисту трудових прав у межах Проєкту, а також ключовим положенням щодо недискримінації у сфері праці, які потребують перегляду та допрацювання.

Заборона дискримінації

Безумовно позитивним у Проєкті є уточнення змісту дискримінації за ознакою статі щодо порушення принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та рівної оплати за рівнозначну та рівноцінну роботу, а також заборона дискримінації за ознакою вагітності.

При цьому до переліку ознак дискримінації у сфері праці доцільно включити менш сприятливе ставлення до працівника/ці у зв'язку з використанням права на відпустки і гнучкі форми організації

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

праці, поданням скарги або зверненням за захистом своїх прав, наданням підтримки іншому працівникові чи працівниці у захисті його/її прав. Таке уточнення відповідатиме підходам права ЄС, які вимагають ефективного захисту працівників від будь-яких форм менш сприятливого ставлення або репресій у зв'язку з реалізацією відповідних прав.

Положення Проекту щодо захисту працівників від дискримінаційного звільнення, зокрема заборони звільнення з мотивів дискримінації та/або репресії і покладення тягаря доказування на роботодавця, загалом кореспондують стандартам права ЄС.

Водночас використання терміна «помста» не цілком відповідає усталеній термінології *acquis* ЄС. Його варто замінити на «репресії (віктимізація)» або конкретизувати через формулу, пов'язану з поданням скарги чи участю у процедурах захисту принципу рівного ставлення. Так само норма щодо перенесення тягаря доказування потребує уточнення, щоб однозначно охоплювати всі заборонені підстави дискримінації.

Чинний кодекс не містить положень про інститут розумного пристосування в розумінні міжнародних стандартів, хоч і передбачає окремі гарантії для осіб з інвалідністю. Тоді як у Проекті поняття дискримінації за ознакою інвалідності включає, зокрема, необґрунтовану відмову в розумному пристосуванні.

Водночас запропонована редакція норми обмежує сферу її застосування працівниками, які безпосередньо мають інвалідність. Вона не охоплює випадків дискримінації за асоціацією, тобто менш сприятливого ставлення до працівника чи працівниці, які самі не мають інвалідності, але здійснюють догляд за особою з інвалідністю. Цей підхід не повною мірою відповідає практиці Суду ЄС, тому доцільно розширити сферу дії заборони дискримінації за ознакою інвалідності та доповнити інші статті Проекту, які стосуються розумного пристосування.

Також у контексті розумного пристосування слід відредагувати норму Проекту про розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у зв'язку з невідповідністю працівника чи працівниці займаній посаді або виконуваній роботі. Її варто доповнити застереженням про те, що до прийняття рішення про звільнення роботодавець має розглянути можливість розумного пристосування. Такий підхід відповідає *acquis* ЄС, згідно з яким звільнення через стан здоров'я або інвалідність допускається лише як крайній захід.

Гарантії при прийнятті на роботу

Проект закріплює підвищений рівень гарантій захисту вагітних жінок при прийнятті на роботу. Зокрема, передбачає заборону встановлення випробування при укладенні трудового договору з вагітною жінкою, яка поінформувала роботодавця про вагітність шляхом надання медичного висновку.

Право ЄС не виключає інституту випробувального строку щодо вагітної працівниці, однак звільнення в період від початку вагітності до завершення відпустки у зв'язку з материнством допускається лише у виняткових випадках, не пов'язаних із вагітністю чи материнством. Тому запропоноване у Проекті регулювання можна розглядати як превентивний механізм захисту.

Водночас положення Проекту щодо укладення трудового договору на підставі результатів конкурсу потребують доопрацювання, оскільки не забезпечують належним чином вимоги до прозорості, об'єктивності та недискримінаційності відбору. Зокрема, Проект не гарантує проведення порівняльної оцінки кандидатів на основі наперед визначених і чітко сформульованих критеріїв.

Крім того, Проект не передбачає механізму позитивних дій у випадках, коли кандидати мають рівну кваліфікацію, зокрема щодо можливості надання переваги представнику чи представниці недостатньо представленої статі. З огляду на це, варто доповнити відповідні положення Проекту вимогою чітких критеріїв відбору та можливістю надання такої переваги за відсутності об'єктивних підстав для іншого рішення.

Також доцільно уточнити положення щодо відмови у прийнятті на роботу і передбачити пряму заборону такої відмови з мотивів вагітності чи пов'язаних з нею наслідків. Практика Суду ЄС

підтверджує, що відмова у прийнятті на роботу з мотивів вагітності є прямою дискримінацією за ознакою статі.

Гарантії при зміні умов трудового договору

Міжнародні та європейські стандарти вимагають створення умов для працівників із сімейними обов'язками, за яких буде можливим поєднання професійного життя та материнства чи батьківства.

Проект певною мірою це враховує. Зокрема, норми про переведення на іншу роботу на підставі медичного висновку передбачають окремий захист для вагітних працівниць, жінок після пологів та тих, які вигодовують дитину. За ними зберігається середня заробітна плата до вирішення питання з іншою роботою, а переведення можливе лише за їхньою письмовою згодою.

Водночас зміна умов праці можлива і за інших обставин, зокрема з превентивною метою у разі насильства на робочому місці або за наявності причин економічного, структурного чи організаційного характеру. Для таких випадків також важливими є гарантії захисту, які відповідатимуть європейським та міжнародним стандартам недискримінації.

Запобігання та протидія насильству на роботі

Проект встановлює гарантії запобігання та протидії насильству на робочому місці, зокрема закріплює:

- визначення мобінгу (цькування) та нове поняття харасменту (домагань);
- покладення тягаря доведення відсутності порушення на роботодавця або особу, яку звинувачують;
- право працівника/ці вимагати переведення на тимчасову дистанційну роботу до 2 місяців, якщо на робочому місці щодо нього вчинялися дії з ознаками дискримінації, мобінгу або харасменту;
- право припинити трудові відносини з власної ініціативи, якщо роботодавець вчиняв мобінг, харасмент щодо працівника/ці або не вживав заходів щодо їх припинення;
- обов'язок роботодавця виплатити компенсацію та відшкодувати моральну шкоду у випадках, підтверджених рішенням суду;
- можливість включати до колективного договору заходи із запобігання дискримінації, мобінгу і харасменту.

Водночас такі положення не повністю відповідають стандартам Конвенції МОП № 190 та Рекомендації № 206.

Визначення мобінгу у Проекті передбачає повторюваність, систематичність, тривалість та умисність поведінки, що залишає поза регулюванням окремі одноразові випадки насильства і домагань. Тому Проект доцільно доповнити ширшим поняттям насильства і домагань у сфері праці, яке охоплює як одноразові, так і повторювані дії.

Визначення «харасменту» також не повністю відповідає підходам права ЄС, оскільки фактично стосується сексуальних домагань і не містить ознаки небажаності таких дій для адресата.

Коло потенційних порушників обмежене роботодавцем і працівниками. Натомість міжнародні стандарти вимагають враховувати ризики, пов'язані з третіми особами, зокрема клієнтами чи замовниками.

Хоча Проект передбачає альтернативні шляхи оскарження, реалізація багатьох прав поставлена у залежність від наявності судового рішення, що набрало законної сили. Такий підхід суттєво обмежує практичну ефективність гарантій захисту.

Ще один аспект стосується захисту працівника/ці від негативних наслідків звернення зі скаргою. Проект не містить прямої заборони вживати несприятливі заходи щодо працівника чи його представника у відповідь на подання скарги або участь у провадженні щодо дискримінації.

Позитивним є збереження права працівника/ці вимагати тимчасового запровадження дистанційної роботи. Водночас доцільно передбачити можливість продовження такого строку у випадках, коли ризики для працівника залишаються актуальними, а також гарантії конфіденційності та письмового обґрунтування відмови роботодавця.

Гарантії в межах припинення трудових відносин

За загальним правилом Директива 92/85 забороняє звільнення вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили або годують, протягом періоду від початку вагітності до завершення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Це правило поширюється як на безстрокові, так і на строкові трудові договори.

Проект такої загальної гарантії не передбачає. Крім того, спеціальна норма дозволяє розірвання договору про сезонну роботу через тривалу тимчасову непрацездатність. Оскільки відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами прирівняно до тимчасової непрацездатності, виникає ризик суперечності між окремими положеннями Проекту та недостатнього захисту працівниць.

Проект також передбачає можливість припинення трудових відносин з економічних, технологічних, структурних чи організаційних причин. Такий підхід загалом відповідає практиці Суду ЄС, яка допускає звільнення з об'єктивних причин, не пов'язаних безпосередньо зі станом працівниці.

Водночас у Проекті відсутні чіткі критерії відбору працівників при скороченні чисельності або штату та не передбачено переважного права на залишення на роботі. Це може створювати ризики непрямой дискримінації щодо вразливих груп працівників.

Окремої уваги потребує підстава звільнення за «аморальний проступок», у тому числі якщо відповідні дії не пов'язані безпосередньо з роботою. Таке формулювання підвищує ризик надмірного втручання в приватне життя працівників.

Підхід ЄСПЛ свідчить, що врахування позаробочої поведінки працівника можливе лише за наявності прямого і пропорційного зв'язку між такою поведінкою та виконанням професійних обов'язків. Тому відповідна норма Проекту потребує додаткового уточнення.

Крім того, з огляду на те, що жінки становлять переважну більшість працівників у сфері шкільної освіти, надмірно широка та оціночна підстава звільнення за позаробочу поведінку може мати непропорційний вплив за ознакою статі.

Гарантії правового захисту працівників/ць

Міжнародні стандарти вимагають, щоб санкції за порушення принципу рівного ставлення були ефективними, пропорційними та стримувальними, а відшкодування забезпечувало повне відновлення порушених прав.

Проект не повністю враховує ці вимоги. Низка прав виникає лише після набрання законної сили рішенням суду, яке встановлює факт дискримінації, мобінгу чи харасменту.

Такий підхід викликає сумніви з практичної точки зору, адже судове провадження може тривати роками. У результаті працівник чи працівниця змушені чекати остаточного рішення навіть у ситуаціях, коли порушення триває.

Тому доцільно переглянути підхід у конкретних нормах і передбачити ширше коло альтернативних засобів правового захисту. Це дало б можливість скаргам до роботодавця або інспекції праці мати реальні правові наслідки вже на досудовому етапі.

Окремо варто передбачити захист від негативних наслідків не лише для постраждалої особи, а й для тих, хто її підтримує або виступає свідком порушення.

Також потребує уваги питання ефективних санкцій. У Проекті відсутні спеціальні штрафи за дискримінацію, мобінг та харасмент, що послаблює стримувальну функцію правового регулювання.

Серед позитивних положень варто відзначити закріплення правила, за яким тягар доказування відсутності дискримінації, мобінгу чи харасменту покладається на роботодавця або особу, до якої висунуто обвинувачення.

Гарантії регулювання на рівні колективних угод та договорів

Запропонована редакція Трудового кодексу передбачає можливість включення до колективних угод і договорів питань щодо забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок.

Водночас у частині колективних договорів це положення потребує доопрацювання. В умовах, коли гендерний розрив в оплаті праці залишається стійкою формою структурної нерівності, важливо створити інституційні механізми для її подолання. Зокрема, до колективних договорів доцільно включати положення про проведення гендерного аудиту, розробку планів гендерної рівності та організацію навчальних заходів.

Також положення про колективні договори та угоди потребують узгодження з чинним законодавством. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» уже містить обов'язкові вимоги щодо забезпечення гендерної рівності у сфері праці, однак Проєкт не відсилає до цих вимог і не відтворює їх, що створює ризик послаблення вже існуючих гарантій.

Висновки

Проведений аналіз гарантій захисту трудових прав, передбачених у Проєкті, крізь призму недискримінаційного підходу дає підстави для висновку, що значна частина запропонованих положень загалом узгоджується з міжнародними та європейськими стандартами. В окремих аспектах Проєкт навіть передбачає підвищений рівень захисту для певних категорій працівників і працівниць. Водночас низка положень потребує доопрацювання, оскільки окремі формулювання зберігають ризики дискримінації або не повною мірою відповідають міжнародним та європейським стандартам недискримінації. Це зумовлює необхідність внесення відповідних змін до Проєкту. (<https://jurfem.com.ua/harantii-zakhystu-trudovykh-prav/>). – 2026. – 02.06).

Проблема запровадження інституту зареєстрованого партнерства для одностатевих пар, як одного із практичних євроінтеграційних зобов'язань України

Матеріал на сайті «Центра прав людини ZMINA»

Україна має легалізувати одностатеві партнерства, щоб стати членом ЄС – Святослав Шеремет

Україна для набуття членства в ЄС має запровадити інститут цивільного партнерства для забезпечення прав одностатевих пар. Ця умова передбачена у низці документів, зокрема й у спільній позиції ЄС від 12 червня.

Про це повідомив співголова Національного ЛГБТІ-консорціуму Святослав Шеремет.

Єврокомісія опублікувала спільну позицію ЄС за переговорним кластером «Основи» (Fundamentals). Цей документ містить жорсткі вимоги та загалом повторює обов'язкові умови (бенчмарки) для набуття членства в ЄС.

Серед бенчмарок є декілька ключових, за якими має вимірюватися прогрес на шляху членства в ЄС. Зокрема, показник 23.14 «Рівність і недискримінація». У ньому зазначена умова: «Забезпечено подальший прогрес у приведенні національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС у сфері рівності та недискримінації, включаючи виконання рішення Європейського суду з прав людини від 1 червня 2023 року».

«Це рішення ЄСПЛ – ухвала у справі «Маймулахін та Марків проти України», яку ми як держава вже четвертий рік не маємо політичної волі виконати», – наголосив Шеремет.

Зазначене рішення ЄСПЛ зобов'язує Україну створити правовий механізм визнання одностатевих пар. Як це зробити, залишається на розсуд держави.

У спільній позиції ЄС від 12 червня 2026 року зазначається, що ЄС вітає план України прийняти закон, який запроваджує інститут зареєстрованих партнерів (включаючи одностатеві партнерства) відповідно до рішення ЄСПЛ від 1 червня 2023 року.

Святослав Шеремет повідомив, що 18 червня відбулося спільне засідання 23 та 24 робочих (переговорних) груп щодо укладення Угоди про вступ України до Європейського Союзу – відповідно до розділів 23 «Правосуддя і основоположні права» та 24 «Юстиція, свобода та безпека».

До складу переговорних груп входять парламентарі, керівництво та персонал майже всіх міністерств і відомств, представники судової гілки влади та громадських організацій. Святослав Шеремет зазначив, що консорціум бере участь у засіданнях цих груп від початку їх створення:

«Взяв слово на засіданні. Питання легалізації одностатевих партнерств є складним і політично, і законодавчо. Воно потребує політичного поштовху та можливе тільки через об'єднання зусиль парламенту, уряду та громадськості. Представниці уряду констатували, що завдання має бути виконано державою Україна попри всі перепони та складнощі».

Згідно з урядовою дорожньою картою з верховенства права, Україна мала у 2025 році ухвалити закон, який визначає правовий статус реєстрованих партнерств, особисті немайнові та майнові права й обов'язки партнерів, їхній захист.

У звіті про розширення ЄС за 2025 рік зазначено, що Верховна Рада досі не просунулася в розгляді двох законопроектів щодо інституту зареєстрованого партнерства. Йдеться про законопроект № 12252 від 27 листопада 2024 року та № 9103 від 13 березня 2023 року, обидва ініційовані народною депутаткою Інною Совсун.

У червні 2025 року Деснянський районний суд Києва вперше визнав спільне проживання одностатевої пари де-факто шлюбними відносинами. Це рішення стало спробою застосувати європейські стандарти недискримінації. (<https://zmina.info/news/ukrayina-maye-legalizuvaty-odnostatevi-partnerstva-shhob-staty-chlenom-yes-svyatoslav-sheremet/>). – 2026. – 19.06).

Проблема виконання вимог ЄС щодо прав ЛГБТКІ+ осіб в Україні та як антигендерні наративи впливають на євроінтеграційні зобов'язання

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Зорян Кісь, дипломат і правозахисник.

Антигендерний спротив: чому Україна не виконує вимоги ЄС щодо прав ЛГБТ+

Майже одинадцять років тому на «Європейській правді» вийшла моя публікація щодо проблем із законодавством про заборону дискримінації осіб з різною сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю (ЛГБТКІ+). Така заборона була однією з обов'язкових умов запровадження Євросоюзом безвізового режиму для українців.

У листопаді того ж року в колонці «Гомодиктатура та інші міфи: що означає внесення «сексуальної орієнтації» до Трудового кодексу» я розвіював основні міфи про ЛГБТКІ+, які – як показує час – живуть і досі.

Тоді, будучи активістом і правозахисником, я не добирав слів, щоб дорікнути і Україні, і Європі за нерішучість та брак лідерства в захисті прав ЛГБТ+ спільноти.

Зрештою, із сьомої чи восьмої спроби український парламент зміг тоді ухвалити зміни до Трудового кодексу. Сексуальну орієнтацію і гендерну ідентичність (СОГІ) додали до переліку ознак, за якими заборонено дискримінацію у сфері праці.

Сьогодні, дивлячись на систему зсередини, я розумію, наскільки важким іноді є процес ухвалення рішень. І скільки зусиль вимагає кожна – навіть найпростіша – зміна.

Не меню на вибір

Раніше, щоб зірвати підписання Угоди про асоціацію з ЄС, гомофобні гасла використовував медведчуківський «Український вибір». Тепер ті самі гасла, але вже в новій обгортці «україноцентризму» і «захисту традиційної української ідентичності», не просто продовжують звучати, але й мають реальний вплив на процес ухвалення рішень.

Питання діяльності антигендерного руху в Україні я детальніше торкнувся у колонці для «Радіо Свобода». А в цій статті хотів би приділити увагу зобов'язанням України перед ЄС в контексті прав ЛГБТ+ осіб.

Здавалося б, з усіх вимог щодо нашого вступу до Євросоюзу пов'язані з цими правами є найпростішими в реалізації.

Їх можна виконати майже миттєво, шляхом голосування в парламенті. Ці зміни не потребують видатків з бюджету (а навпаки – потенційно збільшать надходження до нього) і – за своєю суттю – не є фундаментальними реформами, як, наприклад, зміцнення антикорупційної вертикалі чи «нескінченна» судова реформа.

Отже, в чому полягає домашнє завдання України, без якого остаточний вступ до ЄС буде вкрай проблематичним?

Якщо загально, то потрібно розробити та ухвалити законодавство, яке забезпечило би три ключові елементи захисту і дотримання прав ЛГБТКІ+ людей:

- правове визнання одностатевих пар;
- гарантії рівних прав та захисту від дискримінації в усіх сферах життя (а не лише у сфері праці);
- дієвий механізм протидії злочинам на ґрунті ненависті та мові ненависті.

У цьому немає нічого складного.

Та й основну частину цієї «домашньої роботи» вже зроблено.

Відповідні законопроекти давно написано, більшість із них зареєстровано у Верховній Раді.

І тут не йдеться про якийсь окремий «вид прав» чи «особливі преференції для однієї соціальної групи за рахунок інших». Варто це підкреслити, бо таку брехливу тезу дуже часто використовують антигендерні активісти.

Йдеться про те, що повага до прав ЛГБТКІ+ людей є невід'ємною частиною основ Європейського Союзу: поваги до прав людини і захисту меншин. Ці два принципи, зафіксовані ще у «Копенгагенських критеріях» членства в ЄС, і це не меню, з якого можна вибирати тільки «солодке»: те, що подобається, чи те, до чого «готове суспільство».

І якщо хтось ще має сумніви, що одним з інтегральних компонентів цього «сніданку перед вступом до ЄС» є повага до прав ЛГБТКІ+ людей – може подивитись на жорстку реакцію інституцій ЄС на спроби звужити ці права в деяких державах-членах Євросоюзу, наприклад Угорщині й Польщі. Та на відповідні рішення Європарламенту, Єврокомісії та Суду ЄС.

На жаль, як і десять чи двадцять років тому, довкола теми прав ЛГБТКІ+ людей існує безліч міфів і страхів.

Люди, які ухвалюють рішення, чомусь вважають, що дослухатися у цьому питанні потрібно не до тих, про чії права йдеться (тобто до самої ЛГБТКІ+ спільноти) – а до антигендерних активістів із сумнівною репутацією та релігійних організацій, які у нас, нагадаю, відділені від держави.

Якими є критерії ЄС

Пов'язані з правами ЛГБТКІ+ людей вимоги чітко вказані у цій публікації «Європейської правди».

Їх стосуються два критерії (бенчмарки) за переговорним розділом 23 «Основні права».

ІВМ 23.14 – Рівність та недискримінація: Забезпечено подальший прогрес у законодавчому узгодженні національного законодавства з асquis ЄС щодо рівності та недискримінації, включаючи рішення ЄСПЛ від 1 червня 2023 року;

ІВМ 23.14.2 – Подальший прогрес щодо узгодження національного законодавства з асquis ЄС стосовно злочинів на ґрунті ненависті та мови ненависті.

Згадане рішення Європейського суду з прав людини від 1 червня 2023 року стосується справи «Маймулахін і Марків проти України».

Тоді ЄСПЛ вперше прямо визнав, що відсутність в Україні будь-якої форми юридичного визнання та захисту одностатевих пар становить дискримінацію.

Суд підкреслив, що одностатеві пари не мають доступу до шлюбу в Україні та їм недоступна будь-яка альтернативна форма правового визнання. ЄСПЛ також наголосив, що надання правового визнання та захисту одностатевим парам не шкодить традиційним сім'ям, не обмежує права різностатевих пар на шлюб чи сімейне життя і не означає послаблення прав інших осіб або інших пар.

І згадка про конкретне рішення ЄСПЛ прямим текстом у передумовах вступу України до ЄС у рамках кластера 1 («Основи») не залишає багато простору для маневру.

Цей рубіж рано чи пізно доведеться пройти.

На необхідність виконання саме цього рішення Суду також звернули увагу посольства 20 країн-партнерів України, разом із представництвами ЄС та Ради Європи, у нещодавній спільній заяві.

Зокрема, дипломати позитивно оцінили наявність законодавчих ініціатив, спрямованих на вирішення проблем у сфері протидії дискримінації та злочинам на ґрунті ненависті, а також щодо визнання реєстрованих партнерств. Наголосили на потребі подальшого доопрацювання проєкту Цивільного кодексу задля забезпечення сильніших гарантій рівності та недискримінації.

У заяві згадано також «рішення української судової системи щодо юридичного значення одностатевих сімей у довготривалих стосунках».

Це – рішення судів трьох інстанцій щодо встановлення факту спільного проживання однією сім'єю з 2013 року (фактичних шлюбних відносин) двох чоловіків: мене та мого партнера Тимура Левчука.

Мова про рішення Деснянського районного суду Києва, який у червні 2025 року офіційно надав певні сімейні права одностатевій парі, створивши перший правовий прецедент. Згодом це рішення підтвердили Київський апеляційний суд та Верховний суд. Детально про юридичне значення цих рішень можна прочитати у колонці в «Юридичній газеті».

Ці рішення українських судів відзначено торік у звіті Єврокомісії щодо прогресу України в її підготовці до членства в ЄС. Тобто Європейська комісія «зарахувала» цей крок як просування у виконанні відповідного критерію.

Що не так із законотворчістю

Попри це, парламент досі не просунувся у розгляді двох законопроєктів про інститут реєстрованих партнерств. Більше того – потенційний крок назад містить проєкт нового Цивільного кодексу.

У контексті виконання згаданих критеріїв для вступу в ЄС головна проблема цього законопроєкту полягає у звуженні поняття «сім'я» та в запровадженні нового терміну «фактичний сімейний союз» – який визначається виключно як спільне проживання двох осіб протилежної статі однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Такий крок назад ми не можемо собі дозволити – ні у контексті руху до ЄС, ні – насамперед – у контексті нашого розвитку як сучасного суспільства.

Час, коли питання прав людини можна було відкласти «на потім» або списати на те, що «суспільство не готове», остаточно вичерпався. Тим більше, що українське суспільство, яке щодня виявляє неймовірну солідарність у боротьбі за виживання, виявилось набагато дорослішим за політиків – які досі бояться залякувань з боку ультраконсервативних груп з непрозорим фінансуванням.

Політикам настав час продемонструвати політичну зрілість і лідерство.

Чергова спроба виключити одностатеві пари з правового поля – це намагання вдавати, що цих людей не існує.

Але ми є, і наше право на гідність, повагу до сімейного життя і захист від дискримінації уже підтверджено і в Страсбурзі, і в українських судах.

Неможливо будувати європейське майбутнє, чіпляючись за пострадянські забобони. (<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2026/06/8/7239006/>). – 2026. – 08.06).

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Reuters: П'ять країн ЄС хочуть урізати права нових членів після вступу до блоку

Матеріал на сайті «РБК-Україна»

Автор: Ірина Глухова, редактор стрічки новин.

П'ять країн ЄС хочуть урізати права нових членів після вступу до блоку, – Reuters

Новим членам ЄС можуть тимчасово обмежити право голосу в окремих питаннях. Таку ідею пропонує п'ять країн блоку.

Про це повідомляє РБК-Україна з посиланням на Reuters.

Ініціативу підготували Німеччина, Франція, Нідерланди, Бельгія та Люксембург. Відповідний документ країни передали для обговорення всередині Євросоюзу.

Які зміни пропонують

П'ять держав вважають, що ЄС має запровадити додаткові запобіжники для країн, які приєднуються до блоку в майбутньому.

Зокрема пропонується:

- створити новий механізм моніторингу;
- посилити контроль за дотриманням демократичних стандартів;
- передбачити можливість реагування на порушення верховенства права;
- обговорити тимчасове обмеження права голосу нових членів у деяких питаннях.

Йдеться насамперед про сфери, де рішення ухвалюються лише за одностайної підтримки всіх країн ЄС.

Серед них:

- розширення Євросоюзу;
- зовнішня політика;
- бюджет ЄС.

Чому виникла така ідея

Як зазначає Reuters, частина країн ЄС наполягає на нових механізмах контролю після суперечок навколо Угорщини, яку в Євросоюзі неодноразово критикували через відступ від демократичних принципів.

На цьому тлі в ЄС триває дискусія про те, якими мають бути правила для майбутніх членів об'єднання.

Що це означає для України

Обговорення відбувається в той час, коли кілька країн-кандидатів прагнуть пришвидшити переговори про вступ до ЄС.

Серед них:

- Україна;
- Молдова;
- Албанія;

- Чорногорія.

Минулого тижня Кіпр, який головує в Раді ЄС, повідомив про початок підготовки до відкриття першого кластера переговорів з Україною та Молдовою. Він охоплює питання верховенства права та демократичних стандартів.

Що кажуть партнери України

Прем'єр-міністр Естонії Крістен Міхал під час зустрічі з президентом України Володимиром Зеленським у Таллінні наголосила на необхідності продовжувати процес вступу України до ЄС.

«Україна має бути в ЄС. Усі шість кластерів для вступу мають бути відкриті без зволікання. НАТО має залишатися на столі переговорів як найсильніша гарантія безпеки», – заявила Крістен Міхал.

Вступ України до ЄС

Нагадаємо, раніше The Guardian писав, що в ЄС обговорюють можливість тимчасово позбавляти нові країни-члени права вето – щоб уникнути блокування рішень після розширення блоку.

Ідея стала актуальною після досвіду з Угорщиною, уряд якої за Віктора Орбана неодноразово блокував рішення ЄС, зокрема щодо допомоги Україні. (<https://www.rbc.ua/rus/news/p-yat-krayin-es-hochu-urizati-prava-novich-1781069813.html>). – 2026. – 10.06).

The Guardian: У ЄС назвали можливі строки вступу України до Союзу

Матеріал на сайті «ESPRESSO.TV»

Автор: Оксана Ліховід, журналіст, райтер, редактор стрічки новин на сайті espreso.tv з березня 2022 року.

У ЄС назвали можливі строки вступу України до Союзу, – The Guardian

Україна та Молдова переходять до нового етапу євроінтеграції – у ЄС стартують переговори щодо першого кластера членства. У Брюсселі вважають, що за сприятливих політичних умов процес вступу України може тривати близько чотирьох років, водночас наголошуючи на її важливій ролі у зміцненні безпеки Європи

Про це повідомляє The Guardian.

У понеділок у Люксембурзі Україна та Молдова офіційно розпочнуть перший етап переговорів про вступ до Європейського Союзу. Йдеться про відкриття першого переговорного кластера, який охоплює питання верховенства права, демократичних інститутів та основ функціонування держави. Надалі сторони зможуть перейти до обговорення економічних, екологічних та ринкових питань.

Запуск переговорного процесу став можливим після зміни політичної ситуації в Угорщині та підтримки всіх держав-членів ЄС. У Брюсселі позитивно оцінили поступ України й Молдови на шляху реформ.

Президент України Володимир Зеленський назвав відкриття першого кластера важливим сигналом підтримки з боку Європейського Союзу.

Європейські посадовці зазначають, що технічно переговори про вступ можуть бути завершені приблизно за чотири роки. Водночас остаточне рішення залежатиме від виконання необхідних реформ та схвалення всіма країнами-членами ЄС.

Експерти звертають увагу, що на Україну чекає складна робота з адаптації законодавства до європейських норм та посилення державних інституцій.

У Брюсселі також підкреслюють стратегічне значення України для безпеки континенту. Її військовий досвід і роль у протидії загрозам розглядаються як важливий внесок у майбутню систему європейської безпеки.

Водночас у ЄС зазначають, що темпи реформ залишаються недостатніми. Зокрема, ще не повністю виконані зобов'язання у сферах боротьби з корупцією та реформування судової системи. (<https://espreso.tv/svit-u-es-nazvali-mozhlivi-stroki-vstupu-ukraini-do-soyuzu-the-guardian>). – 2026. – 15.06).

Politico: Які «подарунки» ЄК готує для претендентів на вступ до ЄС

Матеріал на сайті «ZN.UA»

Автор: Вікторія Хмільська, випускова редакторка стрічки новин.

«Більше реформ – більше переваг»: у Politico дізналися, які «подарунки» ЄК готує для претендентів на вступ до ЄС

Європейці можуть почати нагороджувати держави, інтеграція яких відбуватиметься довго, але які показуватимуть хороші результати у впровадженні реформ та адаптації законодавства.

Євросоюз може надавати економічні переваги країнам-кандидатам, зараз над відповідним проєктом працює Єврокомісія. План передбачає, що ці держави ще до вступу будуть отримувати деякі «винагороди», але це не право голосу та не політичні повноваження, які раніше блокували подібні ініціативи, пише Politico. Європейці вважають, що це допоможе прискорити процес розширення, який багато у кого триватиме роки, не знижуючи вимог до претендентів на вступ і не втрачаючи їх.

Ця ініціатива – частина концепції «поетапної інтеграції», яка передбачає те, що держави отримуватимуть все ширший доступ до інструментів Євросоюзу в міру виконання реформ та пристосування свого законодавства до норм ЄС. І для отримання таких «подарунків» – може йтися про доступ до окремих програм фінансування, преференційних умов торгівлі, частковий доступ до єдиного ринку – початок переговорів не є необхідністю.

Пакети визначатимуть індивідуально, зважаючи на прогрес кожної окремої країни-претендента. Ці стимули повинні допомогти урядам у провадженні політично складних реформ. Простими словами, концепція поетапної інтеграції пропонує економічні переваги, подібні до тих, що мають члени блоку, але без набуття членства, тобто вона є суттєвим відходом від чинної практики, коли усі переваги держава отримує вже після вступу. І ця ідея має широку політичну підтримку.

«Паралельно має відбуватися необхідна економічна інтеграція», – заявив депутат Європарламенту від Литви Петрас Ауштрявічюс і додав, що принцип «більше реформ – більше переваг», який вже довів свою ефективність, має на меті підтримати держави, які досягатимуть найбільшого прогресу.

У ЄК сподіваються, що лідери ЄС узгодять це питання остаточно під час засідання Європейської ради у жовтні або грудні. (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/bilshe-reform-bilshe-perevah-u-politico-diznalisja-jaki-podarunki-jek-hotuje-dlja-pretendentiv-na-vstup-do-jes.html>). – 2026. – 26.06).

Анотований бібліографічний список наукових статей (2023-2024 рр.)

Паливода О. М. Стратегії розвитку транспортних підприємств України в умовах європейської інтеграції та війни. Бізнес Інформ. 2023. № 8. С. 185-192. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-185-192>

Анотація: Нинішня ситуація вимагає від транспортних компаній при розробці стратегій розвитку одночасного врахування двох чинників: по-перше, функціонування в умовах війни й отримання великих збитків унаслідок руйнувань; по-друге, необхідності прискореної інтеграції в економічний простір ЄС. Протистояння агресії та повоєнне відновлення транспортної системи України вимагають вироблення нових стратегій функціонування та розвитку транспортних підприємств. Представлене дослідження спрямоване на обґрунтування пріоритетних стратегічних цілей для транспортних компаній з урахуванням європейської Стратегії стійкої та розумної мобільності та стану транспортної галузі України в умовах війни. У результаті статистичного аналізу емпіричних даних було охарактеризовано поточний господарський стан транспортної галузі України; виділено його основні тенденції та проблеми; проаналізовано ключовий документ європейської транспортної політики - Стратегію стійкої та розумної мобільності; систематизовано конкретні зміни європейської транспортної системи на шляху до розумного та сталого розвитку; а також обґрунтовано пріоритетні стратегічні цілі для українських транспортних компаній, які варто враховувати при виборі стратегії розвитку. Зокрема, автором було визначено вісім стратегічних цілей, серед яких: посилення процесів цифровізації та екологізації при організації й управлінні перевезеннями; забезпечення доступності транспорту; реалізація соціальних завдань; посилення мультимодальних та інтеграційних підходів; розробка розумних технологій та ін. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є розробка й апробування методики відбору оптимальної стратегії розвитку на основі встановлених пріоритетних цілей, обґрунтування портфеля стратегій розвитку для транспортних підприємств України з урахуванням поглиблення європейської інтеграції та війни.

Ковальчук Н. О. Прямі іноземні інвестиції в Україну в умовах інтеграції до Європейського Союзу. Бізнес Інформ. 2023. № 3. С. 38-42. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001404205>

Анотація: Досліджено передумови припливу прямих іноземних інвестицій в Україну та причини, які уповільнюють даний процес, зокрема в умовах інтеграції до ЄС, а також проаналізовано динаміку прямих інвестицій в Україну. Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій в економіку України протягом 2002 - 2022 рр. із розглядом причин їх зміни за період дослідження. Починаючи з 2013 р. і до 2016 р. обсяг інвестицій стрімко скорочувався, що було спричинено політичною нестабільністю в державі та низкою інших причин; у 2020 р. важким викликом стала пандемія COVID-19, що теж мало свої вкрай негативні наслідки для економік держав та інвесторів, а у 2022 р. повномасштабне вторгнення росії на територію України спричинило зменшення суми прямих іноземних інвестицій з 6687 млн дол. США у 2021 р. до 190 млн дол. у 2022 р. Однією з головних проблем української економіки виступає низька віддача від інвестицій та їх неефективний розподіл. Аналіз іноземних інвестицій за видами економічної діяльності дає підстави зробити висновок, що найбільша частина прямих іноземних інвестицій надходить у розвинуті сфери економічної діяльності. Основними чинниками, які негативно вплинули на динаміку прямих іноземних інвестицій в різні періоди, стали: недовіра інвесторів, зумовлена високим рівнем корупції в країні, сумнівами щодо справедливості судової системи, монополізацією ринків, нестабільністю національної валюти; війна росії проти України (починаючи з 2014 р.); пандемія

COVID-19; повномасштабне вторгнення росії в Україну (починаючи з лютого 2022 р.), яке триває і донині. Євроінтеграційні процеси в Україні разом із реформами, покликаними пришвидшити дані процеси, а також закінчення війни в Україні сприятимуть залученню прямих іноземних інвестицій, спрямованих на відбудову та розвиток України.

Зубко Т., Данченко Л. **Євроінтеграція: виклики для зовнішньої торгівлі.** Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. № 3. С. 4-13. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(128\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(128)01)

Практична значущість цього дослідження полягає у виокремленні викликів, що супроводжують процес імплементації засад євроінтеграційного процесу для торгівлі України та можливостей економічних реакцій на них. Метою дослідження є визначення ризиків та загроз для торгівлі України, що викликані розвитком євроінтеграційного процесу. Для досягнення поставленої мети використано методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу. За результатами досліджень провідних науковців визначено основні виклики, що супроводжують процес інтеграції ЄС з Україною у сфері торгівлі. Ризики та загрози, що спричиняє для України процес євроінтеграції, класифіковано у групи: політичного, фінансового характеру; використання робочої сили; товарні; конкурентоспроможності; технологічні; екологічні; соціальні. Зауважено, що для подолання зазначених ризиків та загроз Україні потрібно суттєво диверсифікувати свої зусилля. До комплексу заходів щодо імплементації процесу євроінтеграції входять: продовження заявлених реформ, розширення та урізноманітнення ринків збуту української продукції, захист і підтримка українських товаровиробників. У цій ситуації важливими є заходи для подолання економічної злочинності та пропозиції змін до Угоди, які будуть максимально враховувати інтереси України.

Войтович Л. М. **Ризиковість розвитку страхової системи України в умовах євроінтеграції.** Бізнес Інформ. 2024. № 8. С. 341-347. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001541004>

Анотація: Мета дослідження - виявлення, аналіз та оцінка основних ризиків, які впливають на розвиток страхової системи у процесі інтеграції з європейським економічним простором, а також розроблення рекомендацій щодо мінімізації цих ризиків для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності української страхової системи в нових умовах. Аналізуючи наукові праці вчених, було визначено сутність ризиковості, систематизовано ризики страхової системи, виокремлено основні загрози для страховиків та запропоновано методи управління ними. У дослідженні особливу увагу приділено адаптації української страхової системи до вимог європейського законодавства та стандартів. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення стратегій управління ризиками у вітчизняних страхових компаніях, а також для формування державної політики у сфері страхування в умовах євроінтеграції. Обґрунтовано одні із найбільш популярних глобальних ризиків не лише для страхової системи, але й для економіки країни загалом - кіберризик, ризик цифровізації, ризик кібер-андеррайтингу, ризик InsurTech. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення таких аспектів: упровадження новітніх технологій у страхування з метою вдосконалення управління ризиками; аналіз соціальних змін і поведінкових тенденцій споживачів страхових послуг; оцінка нових специфічних ризиків у різних секторах страхової діяльності; створення комплексних моделей управління ризиками, які враховують фінансові, технологічні, регуляторні, соціальні й екологічні фактори.

Іванова О. Ю., Сидоренко О. М., Скабардін О. В. **Сучасні тенденції реформування державного фінансового контролю сфери публічних закупівель.** Бізнес Інформ. 2024. № 10. С. 370-378. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-370-378>

Анотація: Окреслено ключові сучасні тенденції реформування державного фінансового контролю сфери публічних закупівель. Незаперечним фактом є те, що налагодження ефективного

державного фінансового контролю вітчизняної сфери публічних закупівель є одним із ключових завдань державного управління в сучасних умовах, оскільки від цього залежить ефективне, законне і цільове використання обмежених фінансових ресурсів країни, що особливо гостро відчувається в умовах дії правового режиму воєнного стану. Мета статті - визначити комплексний аналіз сучасного стану здійснення державного фінансового контролю сфери публічних закупівель в Україні, виокремлення та систематизація ключових проблемних аспектів, зокрема тих, що пов'язані з дією правового режиму воєнного стану, та формування пропозицій щодо реформування організаційного та правового забезпечення його проведення. На основі проведеного аналізу виокремлено ключові проблемні аспекти, які наявні у сфері публічних закупівель і призводять до неефективного та нецільового витрачання бюджетних коштів. При цьому було проаналізовано, які саме заходи державного фінансового контролю мають упереджувати ці негативні прояви; виявлено наявні недоліки та проблемні аспекти при їх практичній реалізації; сформульовано відповідні теоретико-утилітарні пропозиції з проведення реформаторських дій. Враховано особливості як здійснення державного фінансового контролю, так і функціонування сфери публічних закупівель в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. За результатами дослідження встановлено, що для усунення чи мінімізації негативного впливу всіх вищеперелічених недоліків державного фінансового контролю вітчизняної сфери публічних закупівель та її внутрішніх дисбалансів необхідно реалізувати ряд комплексних заходів, які можна агрегувати у такі три основні блоки, а саме: заходи організаційно-управлінського характеру; заходи з удосконалення нормативного забезпечення; заходи з подальшої цифрової трансформації досліджуваної сфери.

Завербний А. С., Залізна Л. В., Трач М. Я. **Детермінанти інформаційного забезпечення митного постаудиту в Україні за умов євроінтеграції.** Бізнес Інформ. 2024. № 9. С. 44-51. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-9-44-51>

Анотація: Мета статті - визначення сумісності детермінант і встановлення рівня їх впливу на процеси розвитку інформаційного забезпечення митного постаудиту в Україні за умов євроінтеграції. Проаналізовано динаміку митних платежів та їх донарахувань завдяки виявленим під час митного постконтролю (митного постаудиту) порушень чинного законодавства. При аналізі й узагальненні наукових праць багатьох фахівців було виокремлено детермінанти інформаційного забезпечення митного постаудиту в Україні за умов євроінтеграції, обґрунтовано важливість їх компатибельності (сумісності) для вдосконалення подальшого розвитку інформаційного забезпечення митного постаудиту, запропоновано схему їх взаємозв'язку. Відзначено, що важливим аспектом виступає саме компатибельність детермінант інформаційного забезпечення митного постаудиту в Україні за умов євроінтеграції задля вдосконалення та розвитку інформаційного забезпечення митного постаудиту. Відзначено, що реалізація завдань щодо формування стратегічної конфігурації системи митного адміністрування, яка відповідає сучасним світовим вимогам, зокрема європейським нормам і стандартам, уніфікуючи процедури його проведення, не повинна позначатися на рівні ефективності митного контролювання, а відбуватися завдяки імплементації досвіду сучасних світових практик. Це має обумовлюватися пошуком, використанням сучасних підходів до розроблення заходів, спрямованих на контролювання зовнішньоекономічної діяльності. Систематизовано основні переваги від ефективного застосування (використання) сучасних позитивних інноваційних змін, зрушень в інформаційному забезпеченні під час проведення вітчизняного митного постаудиту. Обґрунтовано, що формування ефективної системи інформаційного забезпечення на основі його детермінант сприятиме розвитку наявної вітчизняної системи митного постаудиту, що, своєю чергою, пришвидшить інтеграцію України до європейського та світового співтовариств. Стратегічними перспективами подальших досліджень у даному напрямі виступає формування інституту заохочення добровільного дотримання вимог митного постаудиту.

Малиновська О. **Вірогідні наслідки євроінтеграції для розвитку міграційних процесів в Україні.** Демографія та соціальна економіка. 2024. № 1. С. 94-113. <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.094>

Анотація: Втрати населення, зумовлені війною, зокрема вимушеною міграцією за кордон, є очевидним викликом стійкості України, можуть стати серйозним гальмом її повоєнного відновлення та розвитку. Майбутнє членство в ЄС несе ризик подальшого виїзду громадян, які отримують право вільно жити, працювати, вчитися на території об'єднаної Європи. Щоб вчасно віднайти адекватні відповіді на можливі проблеми, необхідно вже зараз намагатися виявити найбільш вірогідний напрямок розвитку міграційної ситуації в контексті євроінтеграції, що й є метою цієї статті. Її новизна полягає в обґрунтуванні можливих обсягів міграції, її динаміки, складу та наслідків під впливом вступу України до Євросоюзу. В основу аналізу покладено найвживаніші теоретичні підходи до пояснення міграції, дані щодо внутрішньо європейських міграційних переміщень після попередніх розширень ЄС, а також досвід міграції українців останніх десятиліть. У процесі опрацювання фактичного та аналітичного матеріалу застосовано історичний, логічний, порівняльний методи та метод наукової абстракції. І теоретичні міркування, і фактичні дані свідчать про закономірну у короткостроковій перспективі інтенсифікацію міграції населення країн, що вступають до ЄС. Внаслідок війни, руйнування економіки, безробіття та зубожіння населення виїзд з України може бути ще масштабнішим. Додатковою підставою для такого припущення є досвід трудової міграції, яка з 1990-х рр. використовувалась українцями як стратегія виживання в кризових умовах. Натомість приєднання до ЄС, як це було доведено попередніми розширеннями, сприяє підвищенню продуктивності праці, активізації економіки, надходженню зовнішніх інвестицій і, як результат, поступовому підвищенню заробітних плат та добробуту населення, що в контексті міграції зменшує мотивацію до виїзду і зумовлює повернення. Громадяни України як демократичної держави самостійно вирішуватимуть: чи залишатися в країні, чи виїхати з неї або повернутися на її територію. Держава може надати інституційну та інформаційну підтримку мігрантам, захищати інтереси своїх громадян за кордоном, створювати умови для повернення. Розроблення міграційної політики з урахуванням перспективи вступу України до ЄС є вкрай актуальним не лише з наукової, а й з практичної точки зору.

Юрків А. М. **Розвиток транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України.** Бізнес Інформ. 2024. № 3. С. 57-62. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-57-62>

Анотація: Мета статті - обґрунтування сутності та фінансових інструментів розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України. Запропоновано розглядати транскордонне співробітництво як спільні, скоординовані дії, спрямовані на конвергенцію, синергізм, мультиплікативний ефект у вирішенні проблем суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці шляхом реалізації програм і проєктів з використанням традиційних і новітніх фінансових інструментів. Відзначено, що транскордонне співробітництво має три основні цілі. По-перше, сприяє економічному та соціальному розвитку прикордонних територій, що може привести до зростання нових підприємств і галузей. По-друге, спрямовується на загальні виклики, пов'язані з навколишнім середовищем, громадським здоров'ям, безпекою та захистом і має на меті створення кращих умов для мобільності людей, товарів і капіталу через кордони. Обґрунтовано позиції України щодо майбутнього членства в ЄС і можливості участі у програмах транскордонного співробітництва, на які зі структурних фондів ЄС на 2021 - 2027 рр. виділяються кошти через Європейський фонд регіонального розвитку та Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва. Тематичні пріоритети фінансування на новий програмний період визначені такі: стійкий, «зелений» прикордонний регіон; здоровий і привабливий прикордонний регіон; спільно діючий прикордонний регіон. Обґрунтовано можливості використання новітнього інструмента допомоги на етапі підготовки до вступу в ЄС - ІРА, який спрямований на підтримку

реформ шляхом надання фінансової та технічної допомоги. Ним можуть користуватися як наявні кандидати на вступ до ЄС, так і потенційні. Власні розрахунки автора засвідчили, що із сукупного обсягу операційного бюджету на 2021 - 2027 рр. за інструментом допомоги ІРА III на етапі підготовки до вступу до ЄС найбільший обсяг фінансування буде спрямовано за ціллю - «зелений» порядок денний, стійке підключення (транспортні та комунікаційні зв'язки); на тематичну ціль «конкурентоспроможність і інклюзивне зростання»; на належне управління, узгодження з критерієм *acquis* ЄС, добросусідські відносини та стратегічну комунікацію; на верховенство права, основні права та демократію; на територіальне та транскордонне співробітництво. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку концептуальних засад і стратегічних напрямів розвитку транскордонного співробітництва.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційно-реферативний бюлетень

№ 6 червень 2026

Укладачі:

Пестрецова Ольга Олександрівна

Бірюков Максим Вікторович

Іванов Денис Олегович

Відповідальна за випуск: С. Закірова

Комп'ютерна верстка: Н. Крапиви